

Caiete Silvane

Revistă de cultură

Sub egida Uniunii Scriitorilor din România

134

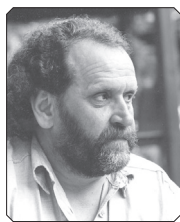
De la arta socialistă

la... Mathematrix

Gellu Dorian

Poem pentru
„Caiete Silvane”

Într-o zi ca aceasta

Într-o zi ca aceasta cînd aștepti primăvara și ea a venit
și deja a plecat, fără să vezi ochii ei,
fără să-ți arunci hainele ca pe o piele șarpele cînd
simte soarele și fără să afli unde a dispărut
în ce trup de femeie care va îmbătrîni subit peste vară,
deși este aici, ea este în altă parte,
ca Dumnezeu care stă pitit în tine și deodată
încă în milioane și milioane de inși care habar n-au că
sîngele lor este aerul cu care Dumnezeu respiră,
așa cum stă gîndul lui neîmplinit în rugăciunea
prin care vrei să vorbești, da,
ea este aici și totodată în altă parte unde nu este
pentru că tu o aștepti aici și ea nu te așteaptă acolo,

într-o astfel de zi pierzi totul și nu-ți pasă,
așa cum s-a întîmplat de fiecare dată cînd ea a fost de față
și tu erai în altă parte, cînd zăpezile o înveleau
ca o spumă de săpun făcută de palmele lui Dumnezeu
care va trage de pe trupul ei adormit cearșaful
și deodată iarbă, gîze, flori, albine,
și tu nu vei prinde de veste, așa cum te trezeai din vis
și nu-ți dădeai seama dacă dincolo era realitatea
și aici visul, dacă aici realitatea și acolo visul,
senin și năuc precum cerul în care privești
fața îngerilor bucălați fără chip, viață la fel de absentă
ca ziua de azi cînd aștepti primăvara și ea a venit
și deja a plecat, ca femeia peste care aștepti
să se topească în ape cearșaful plin de flori
ca un deal peste care vor trece cosașii, iar tu
nicăieri, adiere de vînt prin case pustii,

iar la sfîrșitul zilei simți aerul rece de februarie
pînă spre iunie iulie august cînd privești înainte
ca într-o mină de aur părăsită,

într-o zi ca aceasta, suspini,
mai există, doar aerul mai rămîne un pretext
pentru încă o așteptare.

Preumblare prin grădina Gutenberg

Expresii și reflecții*

Viorel MUREȘAN

Degradarea tot mai vizibilă a limbii, atât vorbite, cât și scrise, are cauze multiple, pe care nu vom sta să le înșirăm acum, dar cea dintâi, credem, este abandonarea lecturii. Odată cu asta s-a pierdut și conștiința că limba e o moștenire care trebuie cucerită în fiecare zi. În rândul tinerilor, fenomenul își face loc și din vina școlii rău diriguite, care a renunțat până și la o probă riguroasă orală a examenului de maturitate sau, chiar mai grav, la examenele de admitere în facultate. Într-un astfel de context istoric și social, înseși rubricile privind cultivarea limbii s-au rărit ori subțiat dramatic în periodicele literare, nu puține, ce-i drept, dar și din audiovizual, acolo unde mai existau până odinioară. O cronică a limbii reclamă, din partea celui care o susține, pe lângă o cultură filologică probantă, componentă subînțeleasă a profilului său, cel puțin claritate și proprietate, însușiri ce dau forță comunicării ideilor. Odată întrunite aceste condiții, mai trebuie găsit omul în care să se îngemăneze o natură benedictină cu o eventuală deschidere filantropică. Cartea de față reprezintă rezultatul însumării unor articole prin care Dl Profesor dr. Gheorghe Moga susține, în revista *Caiete Silvane*, de câțiva ani buni, o consistentă pagină de cultivare a limbii, tocmai acum când publicistica pe teme lingvistice a devenit aproape intruabilă.

Descinzând din Filologia clujeană în anii de aur ai U.B.B., pe când sub cupola ei prindea aripi și *Echinox*-ul, direct într-o provincie fără orizont, unde ușor și repede te puteai prăfui, Gheorghe Moga a găsit apăsătoarei cariere didactice, ce-i devenise *modus vivendi*, pandantul adâncirii în studiul limbii române. Articolele sale, scrise numai după un lung timp de sedimentare și reflecție, arată și o largă predispoziție spre receptarea literaturii clasice. Stilul scriitorilor face obiectul preocupărilor sale, cel mai adesea. Observațiile, strânse sub forma unor mici studii, au fost publicate, sporadic, în reviste cu rubrică de profil, precum: *Limba și literatura română*, *Excelsior*, *România literară*, *Familia*, *Discobolul*. În timp, s-a conturat și un doctorat cu tema principală eufemismul și figurile care atenuează în opera lui Mihail Sadoveanu, susținut la eminentul profesor de stilistică G.I. Tohăneanu.

File de dicționar reprezintă un demers scriptural care se bazează pe înțelegerea limbii ca artă. Princi-

piul coordonator al acestei cărți are în vedere întotdeauna valoarea iconic-literară a expresiilor, urmărind, într-un frazeologism, niciodată ales la întâmplare, evoluția relației dintre semnificant și semnificat. Prin urmare, stilistica este disciplina care dă profilul lucrării, celelalte ramuri: etimologia, frazeologia, semiotica, lingvistica istorică, paremiologia, fiindu-i oarecum subordonate. Trebuie remarcat stilul eseistic al acestor *fișe*, care își propun atingerea doar a unor părți din aspectele pe care fenomenul cercetat le impune, nu întotdeauna și cele mai la vedere. De altfel, suplețea frazei analitice scutește multe pagini de la a părea împovărate cu note de subsol prisoselnice. Ele există, din loc în loc, acolo unde sunt strict necesare. Lectura tratatelor de stilistică, de la Tudor Vianu, la I. Coteanu sau G.I. Tohăneanu, se armonizează cu lecturi de critică semantico-stilistică, de dată mai recentă. Asemenea unor repere consacrate, tehnica de lucru a lui Gheorghe Moga este cea a apărării la citate, prin care ilustrează funcția estetică a unor locuțiuni sau expresii uzuale. Având în vedere mereu latențele expresive ale structurilor lingvistice supuse analizei, el își ilustrează periplele stilistice cu exemple excerptate, de predilecție, din Mihail Sadoveanu, Lucian Blaga, Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, George Coșbuc, George Topârceanu, Costache Negruzzi, dar și din *Biblie*, din paremiologia populară, ori venind cu exemple concludente din literatura universală. Ba există demonstrații chiar pe materiale extrase din periodice apărute în ultimul an.

Principala teză a Dlui Profesor Gheorghe Moga este aceea că literatura este parte componentă a istoriei limbii. Materialul lexical cu care ea se construiește trebuie contextualizat, de la un autor la altul, de la o epocă la alta și va genera, la rândul-i, sensuri și figuri mereu mai expresive. Locuțiunile uzuale selectate pentru a li se întocmi o *fișă de dicționar* se bucură în cartea de față de o radiografie metodică, lămurindu-li-se statutul de îmbinări de cuvinte cu caracter constant, creații în interiorul limbii române sau, eventual, împrumuturi și calcuri semantice sau de structură după modele străine. Apoi sunt ipostaziate în contexte literare, pur și simplu, sau în situații de comunicare fără nicio legătură cu literatura beletristică. În operele scriitorilor însă, este cunoscut din stilistica didactică, prezența lor ranforsează

limba să dea contururi inconfundabile imaginarului poetic, să exprime frumosul sau urâtul, comicul sau grațiosul, sublimul sau tragicul și încă atâtea alte desfătări ce ne vin din interiorul literaturii.

Între cele treizeci și opt de *file de dicționar*, câte alcătuiesc sumarul cărții, câteva se impun ca remarcabile prin acuitatea observațiilor și subtilitatea ariilor de asociere semice. Astfel, în *A aduce din condei* avem o trecere în revistă, deloc fugară, ori pasageră, a expresiilor și locuțiunilor formate în jurul substantivului *condei*, de la Dosoftei, până la Luca Pițu, care extrapolează, ludic, în direcția mijloacelor electronice de scriere: „Azi, substantivul *condei* «trăiește» doar prin expresiile în care a intrat. Am dat peste o surprinzătoare încercare de «uzurpare» a termenului și din acest loc câștigat de timp. Luca Pițu își încheie o «epistolă electronică» adresată lui Alexandru Sereș, redactor al revistei *Familia*, astfel: «Am adus-o bine din tastatură, nu?» Noua formă a expresiei revine în răspunsul destinatarului: «Mulțămiri pentru măiastra aducere din tastatură» (*Familia*, octombrie, 2015, p. 32). Expresia *Avem proaște*, dar *n-avem proști* este una cu circulație strict regională. Lexemul *proașcă*, însemnând, în zona viticolă a județului Alba, *pompă* sau *vermorel*, este cel care generează acest frazeologism bizar: „Expresia din titlu, deși are o circulație regională, merită atenție, fiindcă se apropie de jocurile de cuvinte ce dovedesc simțul lingvistic al vorbitorului de rând, care-și observă propriul grai. Jocul de cuvinte pornește de la apropierea sonoră dintre cele două substantive aflate la numărul plural (*proaște/proști*). Sub aparența glumeață a «zicerii» se ascunde, de fapt, năduful unei femei care își vede recolta compromisă, fiindcă bărbații plecați, de nevoie, la oraș (*proștii*) nu mai pot lua *proaștele* în spate pentru a stropi via atunci când o cere vremea. La rândul lor, cei rămași acasă, simțindu-se suprasolicitați, au mărit prețul muncii, replicând: «- S-au scumpit *proștii*». Originalitatea articolului constă în exploatarea lingvistică, făcută cu haz, a unei științe și ocupații înrădăcinate prin tradiție, cum este oenologia. Deși scurt, eseul este între cele mai interesante din carte, fiindcă stabilește și radiografiază un întreg câmp semantic, pornind de la o breaslă, care se presupune a avea și umor în sânul comunității unde trăiește. Iar concluzia vine cu probitate științifică: „Acolo unde «fărâmițarea» lingvistică este pronunțată, fiecare dialect are propriul dicționar. În frazeologia dialectală, în toponimia unei regiuni, în onomastica unei provincii se păstrează ecouri ale realităților ce alcătuiesc așa-numita «picola storia»”.

Altei categorii de sintagme gata făcute aparține, de exemplu, *A-i cădea (cuiva) solzii de pe ochi*, care generează un foarte bun eseu ce urmărește devenirea unei expresii din Biblie. Autorul împacă, în efortul

său demonstrativ, strădaniilor gramaticilor cu viziunea poetică: „Ca să poată reface legăturile semantice dintre două cuvinte aflate în câmpuri lexicale diferite, vorbitorului îi vin în ajutor explicațiile cercetătorilor (lexicologii) și intuițiile poezilor”. Astfel de expresii rețin și mai apăsător atenția autorului într-un articol care ilustrează binecunoscuta sintagmă: *Nimeni nu-i profet în țara lui*. Incipitul disertației lămurește câteva etimologii utile oricărui vorbitor cultivat, antrenat în dialogul social de pe poziții de urbanitate: „Când, în 1996, a apărut, la Editura Heli-con, *Dicționarul rostirilor biblice* al lui Radu Ciobanu, cititorul a putut vedea cât de multe dintre «structurile fixe ale vorbirii noastre cotidiene» își au originea în textele biblice. În cazul unora dintre sintagmele și locuțiunile folosite (*Turnul Babel, în sânul lui Avram, De la Anna la Caiafa*), vorbitorul are conștiința originii lor, în cazul altora, care nu conțin nume proprii (piatră de încercare, prefacerea săbiilor în pluguri), singurii care mai recunosc obârșia *vorbei* sunt cunoscătorii domeniului. Înțelesul multora dintre aceste *rostiri* s-a laicizat și structura lor a permis substituirii sinonimice”. *A venit cu drum de fier* urmărește evoluția unui motiv în literatura română, tot așa cum, după un excurs lingvistic savant, *N-au scris mână de inger, ci mână de țărână* face hermeneutica unor formule auctoriale, ce pot însoți, uneori, scrierile, adâncind antiteza dintre efemeritatea ființei care scrie și perenitatea operei. Practic, întregul demers are și aici în vedere un *pattern* literar: apariția și consolidarea conștiinței literare.

Demne de o atenție sporită mai sunt pagini în carte, precum cele din jurul expresiilor: *A bea (a se îmbăta) ca un muscal*, *A se face (pune) luntre și puncte*, *A-și face iluzii*, *A-și juca viața*, *Niciodată nu trebuie să spui niciodată*, *A sta cu fundul în două luntre* sau, în sfârșit, *Fiecare cu ale lui sau puțină imagologie*. Într-una dintre ele, autorul exprimă exact rostul cărții sale: „Rândurile noastre pot fi citite și ca un îndemn la alegerea cuvintelor, la redescoperirea acestora, la valorificarea resurselor expresive ale limbajului popular, caracterizat așa cum – sperăm – s-a văzut, printr-o bogată sinonimie frazeologică”. Ne mai rămâne numai să adăugăm că, în afara unui mic grup de specialiști, care ar putea face parte din corpul didactic, cartea Dlui Profesor Gheorghe Moga se îndreaptă spre cititorul cultivat, atent la propria exprimare, însă și la felul cum noi toți ne raportăm la limbă. Dar mai ales spre tinerii, mă tem că tot mai rari, așternuți pe studiul limbii române, de pe bănci de liceu sau facultate.

* Prefață la volumul *File de dicționar*, apărut la Editura *Caiete Silvane* (Zalău, 2016), sub semnătura Dlui Profesor dr. Gheorghe Moga, colaboratorul nostru permanent.

Copilăria – mit și demitizare

Imelda CHINȚA

Jeannette Walls a devenit cunoscută în Statele Unite după publicarea a două cărți considerate bestseller, *The Silver Star* și *Half Broke Horses*. *Castelul de sticlă* a apărut în 2005, în USA, iar versiunea în limba română în 2015, în traducerea Lorenei Lupu, volum imprimat de Grupul Editorial Art.

Jeannette Walls s-a născut pe 1 aprilie 1960, în Phoenix, Arizona și a avut o copilărie frământată de griji și lipsuri, dominată de instabilitate datorată mutărilor dese ale familiei dintr-un loc în altul, ducând o existență nomadă, aspect reflectat și în cartea de memorii *Castelul de sticlă*. La vârsta de 17 ani ia decizia definitivă de a începe o nouă viață și se mută la New York unde va practica jurnalismul, după absolvirea Colegiului.

Castelul de sticlă este o fascinantă carte de memorii, o tulburătoare poveste construită cu abilitate și pigmentată cu scene ironice, grotești, abominabile, pe alocuri, este povestea unei familii nonconformiste, care înțelege altfel existența, care se revoltă

împotriva regulilor și a normelor unei societăți formaliste, este, în esență, o carte de aventuri a unei familii care alege libertatea, sfidând organizarea rigidă. Timpul narațiunii, al evocării aduce în prim-plan perioada copilăriei și a adolescenței autoarei, destinul soților Walls, care își educă într-o manieră liberală copiii, învățându-i să supraviețuiască oricăror condiții, să gândească în afara oricăror constrângeri, sfidând pericolele până la inconștiență. Toate acestea sunt plătite cu prețul unei vieți de nomazi, cu absența unei locuințe și a unui trai decent, cu o instabilitate socială și cu maturizarea forțată a celor patru copii.

Volumul contrastează la nivel paradigmatic, este construit antitetic, în registre distincte. Elementele romantice coexistă cu cele clasice și moderne. Portretul mamei de la începutul evocării aglutinează toate aceste trăsături: „Părul ei lung era plin de şuvițe gri, încălțit și ciufulit, iar ochii i se cufundaseră adânc în orbite, dar încă îmi amintea de mama

(continuare în p. 5)

Parodie de Lucian Perța

Gellu Dorian

Într-o zi ca aceasta

(din *Caiete Silvane*, martie 2016)

Într-o zi ca aceasta aștept toamna sub imperiul emoției,
gândindu-mă că azi-mâine o să fie octombrie și va începe la Sighetu Marmației Festivalul Internațional de Poezie și că o să vină acolo și tinerii poeți de dincolo de Tisa poezii mai bătrâni nu se mai încumetă să treacă, dar de fapt, din surse, am aflat că li s-a interzis să participe, iar dacă totuși trec, numai bunul Dumnezeu știe ce li se poate întâmpla, habar n-au ei ce perdaf pot primi, sau, mai rău, o simplă poezie poate să le fie rugăciune sau chiar epitaf,

într-o asemenea zi te simți deodată singur în fața lui Dumnezeu, conștient de faptul că ești printre puținii scriitori de poezie adevărată, neînvelită în spume de metafore și povești, și asta pentru că în absența iubirii cotidiene de onoruri

tu ai fost în primul rând un cititor de poezie în cartea necuprinsă a naturii, plină de doruri, de iarbă, gâze și flori, veșnic vie, indiferent de anotimpuri, o carte însă tăcută pentru cei ce nu știu să o citească, o carte depășind realitatea cunoscută, ba chiar și visul, scrisă într-o limbă neomenească, dar atât de umană, ca o adiere de vânt peste un câmp plin de flori, ce mai, o carte fabuloasă, într-un cuvânt, care, desigur că nu poate avea mulți cititori,

iar în octombrie, când mai e doar o săptămână de așteptare, primești următorul text: „din lipsă de fonduri, Festivalul se amână!”

Într-o zi ca aceea, orice poezie pe care-o scrii, indiferent de pretext, sublimează în parodie!

care fusese pe când eram fetiță, mama care făcea salturi de pe stânci, care picta în deșert și care citea Shakespeare cu voce tare”. Tonul devine melancolic, trist pe alocuri, în încercarea de a recompune din amintiri un timp trecut, de a realiza, cu o frapantă sinceritate, un tablou de familie, care, în ciuda neajunsurilor, a rămas unită în cele mai grele momente. Cartea este așadar o exteriorizare a unor trăiri, o încercare, prin prisma confesiunii, de a înțelege gesturi și reacții, fără a le judeca însă. Este o carte a experiențelor uneori inedite, alteori disconfortante în care se redă parcursul existențial al autoarei, putând fi considerată din acest unghi, un volum al formării, al inițierii într-o lume cosmopolită, precum este cea americană, în care domină agresivitatea, incorectitudinea, discriminarea. Toate acestea sunt urmărite de obiectivul unui acribios jurnalist și redată în manieră realistă și tranșantă. Memoriile devin din această perspectivă niște mituri moderne în care autoarea este provocată în a se mărturisi, în a se confrunta cu proprii demoni interiori, dar și exteriori, în a încerca să se înțeleagă și să-i accepte pe cei din jur, să se elibereze din labirint „să ierte și chiar să iubească crocotta”. Este o luptă permanentă cu prejudecățile, devine un act de conștiință, pe care Jeannette Walls îl abordează în toată ecloziunea lui. Timpul mărturisirii intră în confruntare directă cu acela al trăirii, care uneori devine crispată și dureroasă.

Din punct de vedere compozițional, cartea se deschide și se închide cu imaginea mamei, prezentul narațiunii este dominat de neliniște, de frământare a conștiinței și frustrare: „Îmi făceam griji pentru ei, dar, totodată, mă simțeam stânjenită din cauza lor, și mi-era rușine de mine, pentru că purtam perle și locuiam pe Park Avenue, în timp ce părinții mei se chinuiau să-și țină de cald unul altuia și să facă rost de ceva de mâncare”. Ceea ce contrabalansează traiul subliminal, de o sărăcie frapantă a soților Wells este cultura impresionantă a celor doi părinți. Mama, fostă profesoară, vorbește cu dezinvoltură de Picasso, pictează; arta devine un univers compensatoriu pentru existența modestă, citește marii clasici ai literaturii universale, are într-un cuvânt preocupări boeme, sfidând limitele materiale, iar tatăl, Rex Wells, fost angajat al forțelor aeriene, este un tip carismatic, hilar, dezinvolt, visător, de o inteligență extraordinară, învățându-i pe copii matematica, fizica și tehnici de supraviețuire: „Tata era expert în matematică, fizică și electricitate. Citea cărți de analiză matematică și algebră logaritmică și iubea ceea ce el numea poezia și simetria matematicii”.

Lumile lor, în aparență complementare, nu coincid, fiecare percepe distinct realitatea: „Tu ești cea care are nevoie de ajutor. Ai un sistem de valori confuz”, sunt cuvintele mamei care și-a creat

propriul sistem de valori de la care nu abdică și pe care nu îl neagă. Soții Wells sunt împotriva societății moderne, o societate de consum și își păstrează cu stoicism spiritul conservator, credința în vraci este mai puternică decât în „șarlatanii aștia înfumurați de la Facultatea de Medicină”. Ei plonjează conștient într-un spațiu primitiv, o primitivitate asumată și se ghidează după propriile legi: „Ne-a învățat care erau plantele comestibile și care erau cele otrăvitoare. Era în stare să găsească apă atunci când nimeni altcineva nu reușea, și știa cât de puțină îi era cu adevărat necesară unui om”. Privirea retrospectivă a autoarei încearcă să recupereze spațiul copilăriei prin amintire, să înțeleagă toți acei ani, care nu sunt similari cu paradisul pierdut cum am fi tentați să credem, ci se conjugă cu simplitatea, frica, penuria materială și discriminarea pe fundalul alimentat de vise și speranțe: „În timp ce mă băteau, îmi spuneau că sunt săracă, urâtă și murdară, și era greu să le contrazic”. Tatăl le povestește copiilor intenția de a construi un castel de sticlă, realitatea decrepită este compensată de visul venit a întreprinde, printr-o minciună, speranța. Rex Wells este un Don Quijote al secolului XX, un vânător de iluzii, care construiește un castel de sticlă în jurul propriei familii, îi închide într-un labirint, fără posibilitatea de a decide sau de a evolua. Societatea consumistă americană este aspru condamnată de soții Wells, care neagă ideea de modernitate și susțin un stil de viață așa-zis sănătos: nu cumpără produse preparate de gata sau congelate, ci alimente pentru gătit, dorm în cutii, improvizează mese și scaune, dar își cumpără un pian și insistă în ceea ce privește educația copiilor: „Ce maniere elegante, exclamă chelnerița de fiecare dată, pentru că mama și tata ne învățau să ne adresăm cu «domnule», «doamnă», «da, vă rog» și «mulțumesc»”. Viața la oraș echivalează pentru Rex Wells cu un trai captiv într-un spațiu al limitelor, iar „tatei îi lipsea sălbăticia”, „avea nevoie să hoinărească liber în natură și să locuiască printre animale neîmblânzite”. Frații își vor depăși condiția, se vor elibera din iluzoriul castel și se vor stabili în lumea reală, iar Jeannette devine replica acelora care ar fi trebuit să-i educe, demascând comportamentul absurd și illogic al părinților imaturi, demitizând copilăria.

Aventură, pericole, situații-limită, secvențe naturaliste, episoade care frizează absurdul (Erma – bunica din partea tatălui, îi alungă din casă, are un comportament ciudat față de Brian, fratele mai mic al lui Jeannette), un tată neadaptat social și o mamă preocupată doar de propriul eu interior – toate prezintă o țesătură narativă încheată, sudată, presărată de trăiri și sentimente convulsive, pe alocuri galvanice, iar forța epicului rezidă în autenticitatea rostirii, dar și a evenimentelor rememorate.

Literatura pe viu cu Aurel Pantea

Alice Valeria MICU

Ca o ironie a sorții, în anul luminii, 2015, juriul UR format din Ioan Holban, Ion Bogdan Lefter, Irina Petraș, Gabriela Gheorghisor, Cristina Chevereșan, Vasile Spiridon și Răzvan Voncu au acordat premiul pentru poezie pe 2014 înserării poetice nepămâtenene, semnată de Aurel Pantea.

În demersul adesea arhivistic de consemnare a unor secvențe din viața literară contemporană, întâlnirea cu „Ultimul taliban” a venit să confirme că poezia, cea capabilă să cutremure ființa se naște din însingurări și singularități asumate, simțiri enorme și vederi monstruoase, din trăirea până în adâncuri a suferinței, pentru care Aurel Pantea știe să fie recunoscător. Pentru că poezia nu e neapărat despre „ce” și e mai degrabă despre „cum”, cântecul de pierire are la el duiosia maturității conștiente, capabile să opună luminii nu întunericul, ci înserarea, iar vieții doar nepămâtenirea.

„O să pierd, o să pierd/ trupul viu,/ o să-mi fie ocupată viața de trupul amintit,/ prin cămări cu umbre,/ prin odăi unde pătrund lumini depărtate,/ o să-mi aduc aminte, ca și cum aș trăi din nou,/ trupul viu,/ prin lumini moi, trupul viu va fi trup amintit/ și nu va mai fi sortit să piară,/ și timpul, da, timpul/ se va face bun,/ se va umple de dragoste/ și va cânta cântece de pieire,/ cum numai timpul știe să cânte, când se simte/ îndrăgostit”.

(Aurel Pantea, din volumul „O înserare nepământeană”, Editura Arhipelag XXI.)

În seara decernării premiilor acordate la Festivalul Național de Literatură FestLit Cluj-Napoca, 2015 am găsit prilej de taifas cu Aurel Pantea, tutelați de ochiul critic al prietenului său, Al. Cistelecan.

A.V.M.: Ce înseamnă pentru destinul neînfricatului, nimicitorului, nemuritorului Aurel Pantea premiul Uniunii Scriitorilor?

Aurel Pantea: Dar de ce nemuritor?

A.V.M.: Nu știi, spune-mi tu, ești nemuritor, prin poezie măcar?

Aurel Pantea: Dimpotrivă, am o condiție extrem de precară, iar când scriu poezie se accentuează sentimentul acesta de precaritate, dar în același timp este însoțit de o conștiință a forței, forțe ultime, să spunem,perate.

Poezia este forță.

A.V.M.: Așadar nu nemuritor, ci nimicitor.

Aurel Pantea: „Nimicitorul” este penultima mea carte publicată, ea s-a bucurat de o receptare critică extraordinară, câțiva critici de primă mărime i-au acordat atenție și asta mă bucură. Imaginea poeziei pe care o scriu a fost construită de câțiva critici din prima scenă a literaturii contemporane. Nu toți criticii importanți, dar cei mai mulți dintre criticii valoroși au scris. Gândește-te să scrie despre tine Al. Cistelecan, Ion Pop, Gheorghe Grigurcu, de fapt cei pomeniți sunt critici de poezie prin excelență. Eu fac distincția între un comentator de poezie și un critic de poezie. Comentatorul are o relație destul de exterioară cu poezia despre care scrie, el face bricolaj în activitatea lui critică, spre deosebire de criticul de poezie autentic, cum sunt cei trei pe care i-am pomenit. Ei găsesc soluții, trasee, atitudini foarte directe cu spiritul creator pe care-l exegetează, ori asta presupune inițiere. Un adevărat critic de poezie inițiază la rândul lui în poezie, nu se mulțumește doar cu comentarii mai mult sau mai puțin inteligente, nu face cronici de serviciu, ci intuiește și configurează spiritul creator. Pentru că a scrie despre poezie înseamnă chiar o inițiere în figura spiritului creator.

A.V.M.: Și făcătorul de poezie unde se situează în tot balansul acesta între receptare, inițiere și comentariu critic?

Aurel Pantea: Făcătorul de poezie, adică poetul face cel mai bine distincția între ce spuneam adineaori, între comentator și spiritul critic, iar forța cea mai mare a spiritului critic este să determine pe autorul unei poezii să se recunoască. Există o anume fatalitate în critica de poezie. E foarte periculos un critic important de poezie, pentru că te determină să uiți toate celelalte sensuri pe care, să zicem, le-ai scontat în timp ce scriai poemul și să urmezi portretul spiritului creator pe care-l face criticul respectiv.

A.V.M.: Ți s-a întâmplat să te receptezi altfel în urma unui comentariu critic?

Aurel Pantea: Da, când au scris Cistelecan, Pop și Grigurcu, de fiecare dată intram într-un fel de, nu dramă, dar un conflict între ceea ce comunica poemul și ceea ce au descoperit criticii respectivi.

A.V.M.: Cum a fost receptat volumul premiat, „O înserare nepământeană”, dincolo de premiul ob-

ținut?

Aurel Pantea: Destul de bine, nu atât de spectaculos precum volumul precedent, dar s-a bucurat de atenție critică, volumul e prefațat de Al. Cistelean și lucrul acesta a contat foarte mult. Ce constat eu, pe de altă parte este că dacă unul din acești critici și îmi cer iertare că fac referință tot la ei, dar dacă ei scriu ceva într-o prefață sau revistă, toate cronicile ulterioare merg în acea zonă. Mai este un critic care mă iubește și este de acord în aproape toate cu Cis, este Ioan Holban.

A.V.M.: Și criticii care nu te iubesc? Care e rolul lor în configurația ta poetică interioară, dacă nu în receptarea volumelor deja editate, în construcția viitoarelor volume?

Aurel Pantea: Unul din criticii care nu mă iubesc este Nicolae Manolescu. El manifestă o indiferență față de ceea ce scriu, dar trecând anii, persoana mea poetică s-a obișnuit cu lipsa lui Manolescu.

A.V.M.: Și cu toate acestea, ai obținut premiul Uniunii Scriitorilor.

Aurel Pantea: Am obținut premiul Uniunii Scriitorilor, dar nu datorită lui Nicolae Manolescu, ci unui juriu care a decis asta. Premiul a fost obținut în compania unor cărți scrise de niște poeți importanți și cu toată onestitatea, consider că cel puțin patru din nominalizați mă onorează că au fost în competiție cu mine și fiecare merita la fel de mult premiul ca și mine. Premiul este și o loterie, știi.

A.V.M.: Ce urmează după acest volum?

Aurel Pantea: Am o carte în curs de scriere, care conține fatalmente, la sugestia unui critic important, al cărui nume nu-l mai precizez, conține foarte multe poeme de dragoste. Mă gândesc la un titlu, pentru că ceea ce scriu acum se situează între rugăciune (rugăciunea cea mai plină de fervoare, sper să ajung acolo, că încă n-am ajuns) și eros. Mă gândesc să-i zic „Eros și orgie”, dar nu merge, ceva în sensul acesta, între dragostea pentru Iisus Hristos și dragostea pentru femeie.

A.V.M.: Cred că e un demers destul de riscant după poezia sobră, dar cine ți-a citit proza știe.

- Dă-mi voie să fac o sugestie, intervine Al. Cistelean. Bataille (Georges Bataille n.r.) spune că fără erotism și religie, psihologia nu este /.../ decât o traistă goală, reluând o afirmație din volumul său „Zece femei”, apărut la Editura Cartier Chișinău în Colecția „Cartier Rotonda”.

Aurel Pantea: Fără o anume religiozitate, erosul nu e desăvârșit, la fel rugăciunea, care include starea religioasă, dar trebuie să fie încărcată de fervoare. Dacă te rogi liniar, dacă te rogi plat faci un proces verbal. Ori rugăciunea nu este un proces verbal și nu poți scrie nici poezie religioasă fără o angajare totală, fără o anume furie dusă până la disperare. La fel și

poezia de dragoste presupune o intensitate afectivă mai mare decât de obicei. Prin poemele de dragoste am revelația unei părți din mine foarte speciale, o senzualitate sălbatică.

A.V.M.: Catalizator poetic din cele mai vechi timpuri.

Aurel Pantea: Da. Poemele mele de dragoste nu sunt delicate, nu sunt imnuri aduse feminității, nu sunt ode, poemele mele de dragoste presupun nu acuplarea aceea primitivă, ci comuniunea dusă până la confundarea de sine. S-ar putea să-i spun „Poeme de amor”, acum la bătrânețe...

A.V.M.: Ei da, poate amorul la bătrânețe este cel mai plin de profunzime.

Cis: Retrăim, nu descoperim.

A.V.M.: De ce să nu fie și descoperit?

Cis: Cred că deja l-am descoperit.

A.V.M.: Nu din acest unghi, probabil.

Aurel Pantea: Religia mea se adresează și feminității, dar e o religiozitate plină, simți trupul încărcat de voluptate. Eu sunt adeptul voluptății dusă până la dezmăț, câteodată, un dezmăț al senzațiilor, pe acesta vreau să-l comunic.

A.V.M.: Îl asumi poetic?

Aurel Pantea: Da, este o parte senzuală și voluptuoasă, sunt un căutător de senzații și voluptăți puternice și reușesc să convertesc, sper, această senzualitate în formă și conținut poetic.

A.V.M.: Poți să-mi faci un portret al cititorului pe care ți-l dorești?

Aurel Pantea: Cititorul pe care mi-l doresc eu trebuie să fie cultivat, poezia mea nu poate fi citită decât de un cititor cultivat. Dacă îndeplinește această condiție sunt sigur că va găsi înțelegere la poezia pe care o scriu. Dar înțelegerea poeziei este extrem de dificilă, pentru că eu consider că fiecare cititor găsește revelația propriei ieșiri, revelația propriei identități și în semnul acesta, potențialul semantic al unui poem este nesfârșit.

A.V.M.: Nu te temi să deschizi cutia Pandorei pentru cititorii tăi?

Aurel Pantea: Ba da, eu am deschis-o de mult, toate sălbăticiile au ieșit de-acolo și mai sunt.

A.V.M.: Abia aștept să văd ce sălbăticii ori sălbăticiuni vor ieși din cutia asta nouă!

Aurel Pantea: Ies, vor ieși fiare.

A.V.M.: Cum e să fii citit în cărți? Ți se pare că e o citire diferită față de a omului Aurel Pantea?

Aurel Pantea: Da. Nu înseamnă că, respectând distincțiile proustiene dintre eu-l profund și eu-l superficial înseamnă că acestea rămân paralele ca la Proust, anumite experiențe existențiale se intersectează. Cele două zone ale eu-lui, superficial și profund, se intersectează și din intersecția asta se ascute poetul.

Bazarul cu ficțiuni

Marcel LUCACIU

Neliniștită și, cel mai adesea, senzațională, lumea presei scrise pare deopotrivă efemeră și supusă, vrând-nevrând, deșertăciunii condiției umane căci vorba poetului Eminescu: „Vreme trece, vreme vine/ Toate-s vechi și nouă-s toate/ Ce e rău și ce e bine/ Tu te-ntreabă și socoate”. Ne întrebăm și noi: când va cerne sita vremii, care vor fi acele știri (sau articole) înscrise în timp? Probabil, ele vor semăna cu o știre ca aceasta: grecul Fidipide a alergat 40 de kilometri până la Atena, ca să anunțe victoria împotriva persilor în bătălia de la Maraton (490 î. Hr.). Ajuns în fața nerăbdătorilor magistrați, complet epuizat, le-a spus: „Bucurie vouă, noi am câștigat”. A murit imediat după aceea, prăbușindu-se la pământ.

În opinia lui Andrei Crăciun, semnatar al volumului de publicistică *Baricadele* (Editura Humanitas, 2014) și al plachetei *Poezii pentru acea necunoscută* (Editura Herg Benet, 2015), „Fidipide ar fi fost astăzi – nu mă îndoiesc – un ziarist (...). Ziariștii adevărați sunt maratonisti. Întotdeauna pe alt drum, întotdeauna după o poveste, cu un reportofon sau o cameră foto sau video, alături, ei sunt cei care merg pe contrasens și la sfârșit mor chiar așa: tineri și uitați”. Tânărul autor face astfel de afirmații, în deplină cunoștință de cauză, din perspectiva celor aproape zece ani de jurnalistică, ani în care a lucrat la „Evenimentul Zilei” (2005-2009) și la „Adevărul” (2009-2013). Din 6 martie 2013, Andrei Crăciun este „ziarist liber, specie pe cale de dispariție” (cum îi place să-și spună pe site-ul său ce poartă un motto curajos și onest: „Revoluția bunului scris”). El continuă să scrie articole și să colaboreze la diferite publicații (revista „Historia”, „Weekend Adevărul”, „Ziarul Metropolis” etc.), găsim, mai nou, și răgazul atât de necesar literaturii.

Pălăria albastră și alte povestiri (Editura Herg Benet, București, 2015) reprezintă tocmai această retragere (temporară) de pe baricadele presei, în scopul continuării subtilei expediții pe tărâmul ficțiunii, tărâm unde Crăciun lasă impresia că se simte nesigur, dar care este, în fond, adevărata lui lume și, poate, singurul refugiu: „M-am retras dincolo de baricadele personale. Un om totuși viu, deși cunoaște cuvântul deznădejde în toate nuanțele sale slave, are nevoie de un ultim port unde să își ancoreze speranțele. Ultimul port al speranțelor mele a fost ficțiunea. În ficțiune m-am retras când toate celelalte refugii fuseseră spulberate”.

Prozele sale (ultra)scurte ies din tiparul povestirii propriu-zise și pot fi, eventual, situate, în vecinătatea schiței sau a tabletei. E posibil ca multitudinea fișelor de personaje secundare ce alcătuiesc eterogenul volum să pregătească substanța unui roman postmodernist, cu iz social și autobiografic. Deocamdată, avem un plăcut amalgam ce impresionează prin varietatea tipologiilor umane ori a caracterelor pe care Andrei Crăciun le creionează, în câteva scene semnificative: *actorul* (care se joacă pe sine însuși în fața unui public inert și plânge, apoi, „în afara rolului”); *actrița* (o colecționară de bijuterii, jefuită și ucisă în timp ce se admira în oglindă); *cinofilul* (a cărui privire ageră vede peste tot doar scenariul rusești); *inocenții* (care lasă timpul să zboare, contemplând avioanele); *ziaristul* (unori, disperat că nu are de relatat „nicio dramă, nicio melodramă, nicio tragedie”); *boschetarul* (mereu răscolind gunoaiele, în căutare de hrană, dar mândru de porecla Miciurin), *îndrăgostitul* (ce vede lumea în roz, mărturisindu-și iubirea, într-o manieră cărtăresciană: „te iubesc pentru hainele tale care nu sunt niciodată în vogă, te iubesc pentru visele tale de noapte pe care nu le ții minte niciodată, te iubesc pentru pisica ta care nu vede bine și nu răspunde niciunui nume” ș.a.m.d.

De altfel, dragostea (deseori, ternă și fadă) este una dintre coordonatele acestei bizare și nonconformiste cărți în ale cărei pagini se topesc, sub ochiul de veghe al *Ecleziastului*, umorul negru, (auto)ironia, surâsul amar, disperarea și revolta existențială. Jojo, Ana sau Adela, toate sunt iubiri pasagere și nu lasă urme adânci, în sufletul naratorului, pentru că de fiecare dată se întâmplă, nefiresc, viața care bate ficțiunea indiferent cât de fierbinte ar fi ea: „S-au iubit o vară și încă una, apoi s-a întâmplat viața” (# *avram*). O viață nedreaptă, în care foamea și sărăcia îi bântuie, mai ales, pe mult încercații pensionari, provocându-le teribila viziune: „să își dea amintirile pe mâncare, să trăiască din ele” (# *popa*).

Nu-i de mirare că întâlnim – în noianul de frământări, deziluzii și frustrări – confesiuni dezarmante prin ușoara lor mizantropie: „Câteodată aș vrea să pot să fiu contemporan cu oamenii din jurul meu, chiar dacă asta ar însemna să avem acces doar la acea literatură care poate să devină aplicație pe Iphone” (# *dora*). Nu-i de mirare nici că rutina îi

continuare în pagina 11

Angoase

(Continuare din numărul 133/februarie 2016
al revistei „Caiete Silvane”)

Viorel TĂUTAN

Se ridică, apăsă butonul de pornire a televizorului și se instalează pe extensibilă, canapeaua cea nouă. O cumpăraseră pentru a înlocui patul unde dormeau de obicei fetele rudelor sau ale consătenilor mamei. Le ținea în gazdă doar pe parcursul anului școlar. Părinții acestora socoteau că erau mai protejate aici decât în internatul liceului. Nu plăteau cu bani. Aduceau alimente și lemne pentru încălzire. Doamna Slavu le antrena în treburile de bucătărie, cu acordul și spre satisfacția acestora.

Și-apoi, se potrivea mai bine o astfel de canapea într-o sufragerie.

Îl privi pe tatăl său cu o mimă indecisă, între dezamăgire și calm aparent. Își zâmbiră. Începea să se prăbușească întregul său plan entuziast. Se ridică alene; abia acum începea să perceapă oboseala acumulată în sejurul cehoslovac. Dormise foarte puțin în toată această perioadă. Până și în patul său din camera de cămin avusese un somn agitat.

Ieși în curte. Inspiră scurt, dar profund, și expiră lent de câteva ori aerul curat, răcorit de umbra pe care o genera vița-de-vie trasă pe deasupra curții până spre gardul despărțitor de curtea păsărilor. *Sectorul avicol*, cum îi spunea în bășcălie prietenul său Mircea, se afla sub protecția unui dud bătrân și rămușor, *pomnițar* în subgraiul sătenilor din această zonă etno-folclorică. Dudele, *pomnițele*, dinspre exteriorul coroanei, mai cu seamă cele orientate către sud-est, erau coapte și făceau deliciul orătâniilor când se desprindeau zemoase de pe ram și cădeau printre ele. Dude albe. Erau mari și dulci.

O găsi pe mama aici. Ședea pe un butuc și arunca dintr-un lighenaș boabe de porumb păsărilor. Găiniile și curcile se aruncau în devălmășie să le ciugulească dintre pietre. Rațele și găștele înhățau boabele nimerite în jghebul cu apă. Localnicii îi spun valău. Aveau și un lighean larg în care se bălăceau mai tot timpul. Îl auzise venind, însă nu întorsese capul. Raul nu apucă să vorbească. „Vezi, dragu’ mamii, tu ai vrea să ne duci la oraș. Mă bucur că te-ai gândit să nu rămânem singuri. Dar la cine să lăsăm toate astea? Sursa economiilor noastre... Acolo trebuie să dai banii pe toate, și nu poți ști ce cumperi, cu ce le-au hrănit cei care le vând. D-apoi casa? V-ați frânt spinările și mâinile, tu și taică-tău, lucrând la ridicarea

ei. Abia am tencuit-o pe dinafară și ați turnat trotuarul, știi și tu. Visul nostru împlinit. Și-acum să lăsăm toate astea și să ne mutăm la Cluj? Tu, dacă ți-a sucit mințile fata aia...” O întrerupse ridicând ușor tonul: „Nu ea e cauza hotărârii mele! N-o învinuiți de pomână! Nici nu știe! Directorul teatrului de păpuși mi-a făcut propunerea în prezența regizoarei cu care am făcut spectacolul pentru festival. Eu i-am mulțumit și l-am rugat să-mi aștepte răspunsul o săptămână, ca să pot vorbi cu dumneavoastră. N-am avut cum să discut cu Diana. Ea e acasă, în satul ei. Nu dați vina pe ea! Eu, eu m-am gândit că voi avea mai mult de câștigat lucrând într-un oraș mare, decât într-un sat. Nu știți câți se luptă să ajungă acolo. Am colegi din anii anteriori care, pentru a rămâne în Cluj, au acceptat tot felul de îndeletniciri străine profesiei pentru care s-au pregătit. Mi-am zis că a dat norocul peste mine când am auzit propunerea domnului Câmpăian, așa-l cheamă”. În timp ce vorbea, maică-sa ieși din curtea păsărilor și intră în bucătăria de vară. După culoarea obrazului, observă că se mai liniștise. Nici tonul cu care îi vorbise nu fusese atât de agitat.

Pe la începutul lunii mai, obișnuiau să scoată aragazul din casă și să-l instaleze în lemnărie, cum spunea magaziei pentru lemne. Pregătiseră încă de câțiva ani locul din imediata apropiere a ușii. Achiziționaseră un mic bufet de bucătărie, la mâna a doua, plasat în continuarea spațiului rezervat aragazului, bătuseră câteva piroane în grinda care susținea acoperișul, unde să agațe ustensilele strict necesare preparării bucatelor; curpătoare, tigăi, un satâr... În prelungirea acoperișului din eternit ondulat, tatăl său înnădise câteva șipci peste care trăsese o bucată de folie din plastic. Sub această copertină improvizase o masă și două lavițe simple. Aici luau prânzul și cina, atunci când vremea le-o permitea. Acestui spațiu se obișnuiseră să-i spună *bucătăria de vară*. „Tu, dragu’ mamii, dacă socotești că ți-a fi mai bine acolo, nu te putem opri. Poate că asta ni-e soarta, să rămânem singuri la bătrânețe. Ne-am înțeles cu tatăl tău să strângem ceva bani și să-i depunem la CEC pe livrete din acelea, de cinci mii de lei, poate să câștigăm sau, dacă nu, să cumpărăm o mașină, să putem ieși din când în când până la mama-tina. Îmbătrânim, ne este din ce în ce mai greu să mergem cu trenul până la Inău și de acolo pe jos, prin porumbiști, până-n satul meu. Mai avem de trecut și apa cu podul umblător sau cu luntrea. Am putea mer-

ge să ne vedem celelalte neamuri, și prietenii noștri din Zălau, din Beclean, ori din Cluj. Taică-tău ar dori să-și mai vadă satul natal și orașul unde te-ai născut, în Banat. Ai fi putut să pui și tu ceva bani de-o parte, și așa, în doi trei ani am reuși. Dar dacă tu o să fi în altă parte, ne-om lua gândul. Socoteam că o să-ți obții și tu carnet de conducere și ne va fi bine la toți”. Vocea ei sugera mai degrabă împăcare cu sine, decât revolta din urmă cu o jumătate de oră. Raul își dădu seama că mama Ica scosese altă momeală din arsenalul persuasiunii. Așa e, își aminti că discutaseră în urmă cu ceva timp despre planul de-a cumpăra o mașină după absolvirea de către el a studiilor superioare. „După ce intri în învățământ, te căsătorești și tu cu o fată dintr-o familie bună, uite cum ar fi ale lui Herea și Cosmuța, și vă ajutam să vă cumpărați o mașină, să mergeți în vacanțe la mare, în stațiuni...” Se revoltase atunci, cum adică, n-am evoluat din evul mediu, ne căsătorim cu cine vor părinții? Și gata cearta, că adică n-o să-mi iau nevasta din cealaltă parte a țării, una pe care n-o cunosc, nu știm ce fel de părinți are, cum se poartă ea pe-acolo, de unde e, ce părere au consătenii despre familia ei ș.a.m.d. Acum, poftim, maică-sa atacase același subiect, de data asta pe un ton blajin, trist, dezamăgit. O cuprinse pe după umeri, îi sărută obrazul: „Bine, mamă, lăsați că vom face noi cumva, să nu ne culcăm supărați, știți doar, noaptea e un sfetnic bun, mâine e o nouă zi. Haideti să vedem și noi filmul din seara asta la televizor!”

Intrară în casă. Tatăl său îl întrebă din priviri: „Cum e?” Îi răspunse clătănându-și discret capul într-un fel din care să se subînțeleagă: „Așa și-așa”. „Ce mai e nou, tată, prin țară? Ce zice televizorul?” inițiasă el un alt traseu al conversației. Răspunsul fusese dintre cele previzibile: „Multe amănunte aparent noi ale unui conținut vechi, dragu' tatii. Aceleași povești. S-a încheiat cincinalul în patru ani și jumătate. Cu Ceaușescu asta parcă ne merge mai bine o țară. Dacă n-ar fi cei de la Europa Liberă și de la Vocea Americii, știi și tu ce spun, am putea zice că e bine. Ei cunosc foarte bine adevărul despre comunism și, mai ales, despre comuniștii români, câți or fi români”. Tăcu. „Nu i-am prea ascultat. În afara recente emisiuni de muzică a lui Cornel Chiriac, n-am prea avut timp nici pentru jurnalele noastre. Dar vă cred, tată, știu încă de când eram copil că ascultați aceste posturi de radio”. „Ia vezi, să nu te mănânce vreodată limba și să vorbești despre asta cu prietenii, sau cu oricine! Știi că e interzis!” „Știu, tată, atât de interzis, răspunse ușor ironic, încât eu am aflat despre *Metronomul* lui Chiriac de la un coleg de cămin. Hai să vedem ce film dau în seara asta!” Televizorul, așezat pe un dulăpior special ad-hoc, fuse plasat în spațiul dintre ușa de trecere spre camera din mijloc și fereastra sufrageriei, întors astfel încât imaginile să poată fi văzute atât de pe canapea, cât și

dinspre masă și soba de gătit. Luă *Programul de radio și televiziune* de pe jardiniera amplasată, la rându-i, în dreptul ferestrei. Era mai degrabă un fel de etajeră din lemn de brad care ajungea până la înălțimea pervazului interior ocupat și acesta de ghivece și cutii de conserve transformate în ghivece pentru plante ornamentale. Tatăl său se ocupa de acestea. Împătimit iubitor al naturii, aștepta în fiecare an nerăbdător venirea anotimpurilor calde pentru a-și relua munca în curte și grădină. Primiseră aprecieri de la numeroși cunoscuți pentru felul cum arătau casa și curtea. Domnul Slavu plantase în dreptul fiecărui stâlp al porțiței dinspre stradă câte o nalbă mare, tunsă astfel încât să arate ca un copăcel. Zidul dinspre curte, cuprinzând două camere și antreul casei, era stăpânit până sub streășină de trandafiri roșii cățărători. Alți trandafiri de soiuri și culori diferite, alternând cu regina nopții, delimitau trotuarul dintre porțiță și cele cinci trepte de intrare în antreu. Doamne, cât de mult îi plăcea lui Raul să doarmă vara peste noapte cu fereastra deschisă, prin care pătrundeau suavul miros de trandafiri agresat de îmbătătoarea mireasmă a florilor de regina nopții! Avuseseră grijă să prindă cu pioaneze în tocurele ferestrei bucăți din perdele mai vechi pentru a împiedica încercările insectelor, mai cu seamă a celor zburătoare, de a pătrunde în camere. Restul curții din față era „pavat” cu un covor multicolor din flori de piatră. Iar fâșia de pământ întinsă pe sub streășina casei vecinului se înșirau, cu acordul acestuia, impunătoare dalii susținute de pari confecționați din scândură de brad și vopsiți în verde. Între ele – crizanteme și... regina nopții. De unde începea antreul, curtea interioară era acoperită cu viță-de-vie, trasă peste un grilaj din țevă metalică, la înălțimea streșinii. Aici, în umbra din ce în ce mai deasă, pe măsură ce se apropia sfârșitul verii, Raul și Mircea, buni prieteni încă din copilărie, se confruntau în partide de șah sau, mai rar, table, în vacanțele studențești, tacinându-se reciproc și împăcându-se la câte-o înghițitură zdravănă din *vinul de casă* scos atunci din pivnița răcoasă. „O, astăzi e serialul cu Forsythe, *Familia Forsythe!* La al câtelea episod o fi ajuns? Îl urmăream la televizorul din clubul căminului. De când am ieșit din țară, am uitat de televizor”. Își turnă bere în pahar și se așeză pe canapea lângă tatăl său. „Mamă, hai că începe *Forsythe saga!* Știam că-l urmărești!” Mama nu-i răspunse. Veni în sufragerie și, după ce aranjă carpeta cu care acoperea soba de gătit în perioada lunilor călduroase, se așeză în dreapta lui. Își îmbrăcase capotul de casă. Nu-i trecuse încă supărarea, însă mimica lăsa de înțeles că se împăcase cu situația. „Ți-am așternut recamierul. Când vrei, poți să te culci. Am lăsat fereastra deschisă, așa cum îți place”. Urmăriră toți trei episodul. Tatăl său se ridică gemând ușor, ca de obicei, „să ne spălăm

mestecătorii”, încercă un ton glumeț, apoi se insinuă în camera de baie. Raul o prinse pe maică-sa pe după umeri și o liniști privind-o cu drag: „Lăsați, mamă, că o rezolvăm noi, așa, să nu se supere nimeni. Măine o să vă povestesc ce-am făcut și pe unde-am umblat”. „Bine, dragu’ mamii, tu gândește-te la toate câte ți le-am spus eu și taică-tău, și la ce-i mai bine pentru tine. Noi am vorbit că peste doi ani termină și Diana ta facultatea și, cu ajutorul Celui de Sus, om găsi un post bun de profesoară pentru ea, aici, la noi. Acuma, dacă vrei să mai stai la televizor, stai. Eu cu taică-tău mergem să ne culcăm, că mâine dimineață la ora cinci și jumătate, eu trebuie să merg la servici!” „D-apăi nu-i vacanță?” „Ba da, însă au venit copiii din regat în tabără. Dorm în Internat și, firește, trebuie să mănânce. Peste două zile se întorc la ei acasă. Atunci mi-oi lua și eu concediu”. Se ridicase și se îndreptă către baie. Între timp, taică-său revenea în casă, după ce făcuse o vizită toaletei din grădină, *latrină* în limbajul bunicilor dinspre mamă. Nu aveau canalizare. Localitatea fusese declarată oraș abia de un an, odată cu desființarea sovieto-regiunilor și a raioanelor, precum și redescoperirea județelor tradiționale. Așa încât apa reziduală de la baie era evacuată printr-o conductă de un țol trasă prin pământ până la vechiul canal exterior dintre acostamentul părții carosabile a străzii și trotuar. „Noa, mă duc să mă culc. Noapte bună, dragu’ tatii! Nu sta nici tu mult!” „Nu mai stau nici eu, îs destul de obosit. Noapte bună, mamă Ică!” îi ură și mamei sale care tocmai ieșise din camera de baie și se îndreptă spre dormitor. Aceasta se opri, îi luă capul între palme și-l sărută pe frunte. Apoi zâmbi:

„Culcă-te și te odihnește, Lucu’ mamii. Măine o să fie o nouă zi. Poate vom vedea altfel viața. Tu te mai rogi lui Dumnezeu seara, înainte de-a adormi? Să-l rugăm să ne dea sănătate și gânduri bune! Somn ușor, băiatu’ mamii!” Trecu în încăperea de mijloc și închise ușa în urma sa. Rămas singur, Raul își turnă în pahar berea ce mai rămăsese în sticlă, apoi ieși în curte. Se întunecase. Privi cerul senin, descoperi ursa mică unde știa că trebuie să se afle, după care se aplecă și inspiră lacom de câteva ori mirosul florilor de regina nopții. Se întoarse în antreu, apăsă întrerupătorul pentru becul dinspre grădină, ieși iar, trecu pe sub vița-de-vie, pe lângă *sectorul avicol* deranjând cu zgomotul pașilor odihna câtorva găini care protestară cotcodăcind somnoroase, pe lângă cotețul porcilor, aceștia manifestându-și abia prezența prin grohăituri buimace, deschise larg ușa cabinei veceului, lăsând-o așa, și se așeză pe tron, desigur după preparativele necesare. Vedea umbrele vegetației din grădină, prunul din colț, lângă gardul vecinului, contururile dealurilor dinspre sud-est, un petec al cerului înstelat, iată luceafărul de seară. Peisaj nocturn de care, abia acum realiză, îi fusese atât de dor. După ce termină ce avusese de făcut, ieși, închise ușa cabinei și se îndreptă spre casă în același gen de acompaniament. Intră în antreu, stinse lumina din curte, închise ușa cu cheia, trecu în baie pentru igiena obișnuită a serii, intră în camera sa, se dezbracă, își puse pijamaua și se întinse în așternutul curat. Adormi destul de repede ascultând aria stereotipică a unui greiere, acoperită pentru câteva clipe de șuieratul locomotivei de la personalul de Baia Mare – Dej.

Bazarul cu ficțiuni

urmăre din pagina 8

orbește pe oameni, transformându-i în marionetele fatalismului. De pildă, în micul oraș de provincie (sadovenianul *loc unde nu se întâmplă nimic*), domnișoara Petra, profesoară de limba franceză, poartă *pălăria albastră* de aproape douăzeci ani (inclusiv, la cursuri) și trece neobservată, fiindcă toți o consideră „mai degrabă o prelungire a capului său”. Chiar dacă într-o zi de marți, ea apare cu o pălărie verde, surpriza se stinge, repede. Miercuri, Petra revine la *pălăria albastră*, iar apatia și uitarea învâluie o lume cenușie, încremenită și insensibilă la orice schimbare: „Apoi s-a făcut joi, apoi s-a făcut vineri și nimeni nu și-a mai amintit.”

Suita fragmentelor disperate are, totuși, o anumită coeziune grație „călătorului cu pantofii verzi”, prezent, sporadic, în medii sociale diferite, biciuind

aroganța și ipocrizia, radiografiind destinele frânte și scrutând, lucid, fapte diverse în aparență banale, dar în spatele cărora se ascund adevărate drame sau tragicomedii umane. Neobositul călător străbate Colentina și ajunge, inclusiv, în cartierele din Barcelona, Amsterdam ori Strasbourg, pentru a se metamorfoza, succesiv, în narator-participant, narator-martor, narator-confident.

Oarecum firesc, în bazarul cu ficțiuni al scriitorului Andrei Crăciun găsești mai de toate: file de jurnal, dialoguri socratice, scrisori, piese de teatru într-un act, memoriale deghezate, utopii, portrete sumare sau pseudopovestiri. Pe lângă harul narativ și verba scriiturii, pot fi remarcate concizia și acuratețea limbajului care sunt, indiscutabil, ale unui talent ce se poate descătușa, oricând, în construcții epice de o mai mare întindere și forță de evocare.

Aspecte paremiologice ale inegalității de gen

Eugen CRIHAN

Inegalitatea de gen este una dintre realitățile socio-antropologice cele mai rezistente la schimbare. Într-un anume fel, ea reprezintă „ultima inegalitate”, potrivit sintagmei-titlu a unei lucrări a lui Vladimir Pasti. Cu alte cuvinte, în pofida demersurilor fructuoase realizate începând cu epoca modernă în direcția eliminării din viața socială și politică a oricăror discriminări între „oameni și cetățeni”, inegalitatea dintre femei și bărbați a continuat și continuă să subziste, creând dezechilibre socio-antropologice semnificative.

Simplificând o realitate foarte complexă, temeiul acestei inegalități este diferența, tematizată ca „naturală”, dintre femei și bărbați, care ar transcende distanțele temporale și spațiale. Ce poate fi mai limpede decât dihotomia, sexual întemeiată, dintre femei și bărbați? Și, plecând de la acest dat natural, nu este „normal” ca femeile și bărbații să aibă statute și să joace roluri sociale diferite? Cum ar putea cele două sexe să fie egale, de vreme ce calitățile lor „inerente” sunt atât de diferite?

Literatura care denunță această identificare a diferenței sexuale naturale cu o necesitate socio-economică (oarecum și politică) este tot mai bogată după anii '70-'80 ai secolului trecut, dar este în general recesivă și puțin cunoscută publicului larg (inclusiv celui instruit), public mai degrabă intrigat ori chiar refractar în raport cu producțiile de gen feminist (suspectate de parti-pris-uri ideologice și chiar de deșucherii asociale). La noi, o atare literatură are o soartă chiar mai ingrată, fiind chiar la începuturile ei, și marcată de o certă umbră publicistică și publicitară.

Destinul ingrat al acestei literaturi nu este ceva de neașteptat în condițiile în care există o presiune constantă a mediului social, impregnat de un patriarhalism sedimentat din vremuri imemorabile. În acest sens, este remarcabil faptul că și o bună parte dintre femei, dacă nu cumva majoritatea lor, achiesează la „valorile perene” ale patriarhalismului, asumându-și astfel, în necunoștință de cauză, statute și roluri de inferioritate socio-economică și politică. Și, întrucât la modul tradițional-patriarhal, femeile sunt cele care realizează educația-socializarea copiilor, îndeosebi în etapele inițiale (dar decisive!) ale parcursului lor social, este de așteptat ca modelul să fie perpetuat, dacă nu indefinit, atunci măcar într-un viitor relativ îndepărtat. Este limpede astfel

că situația este de o paradoxalitate ironică, de vreme ce tocmai femeile sunt cele care pregătesc viitoarea inferioritate a propriilor lor congenere.

În contextul acestor sumare considerații privind modelul patriarhal și șansele sale de reproducere, apare ca fiind relevantă susținerea sa paremiologică, autentică structură de tip „ideologic” a atitudinilor și comportamentelor cotidiene. Fără a glosa inutil asupra rolului formativ al zicalilor și proverbelor, este limpede că panoplia paremiologică impune conștiințelor prin prestigiul ei de cel puțin dublă extracție. Astfel, pe de o parte, „vorba ceea” (sintagmă revenită aproape obsesiv în opera lui Creangă) se arată pe sine ca fiind transcendentă accidentalității experiențiale individuale. Cu alte cuvinte, extractul paremiologic este un dat experiențial concentrat, un soi de „pastilă” cu rol de director general al minții și acțiunii. Apoi, pe de altă parte, el este un produs de tipul unui sediment temporal, situat însă în afara oricărui timp specificat, în zicale și proverbe fiind așezate într-o concomitență timpuri și vieți „cari au fost” illo tempore (au fost oare?), dar care și pot re-fi oricând, situația fiind similară celei din mitologie. De aceea, este foarte greu (dacă nu cumva imposibil) să contra-zici o „zicere” paremiologică – și aceasta cu atât mai mult cu cât o atare contra-zicere este nu doar un act de revoltă împotriva tradiției, ci și o formă de „ne-bunie”, cu efecte antiproduse (dacă nu cumva potențial primejdios) pentru oponent.

Fiind de o asemenea profunzime antro-po-ideatică, zicerile sunt „populare”, atât în sensul sursei lor generatoare, cât și în acela al receptării lor. Or, ceea ce se subînțelege prin această „popularitate” a lor este tocmai faptul că „poporul”, ca dat socio-antropologic de natura temeiului, nu poate (nu are cum) greși – el a fost și este prea-încercat experiențial pentru a fi supus erorilor comportamentale și atitudinale rezervate indivizilor. De aici și forța formativă a zicerilor, de aici numita lor transcendență ideatico-pragmatică. Ceea ce nu este pus în discuție, pentru că nu poate fi pus în discuție, este dimensiunea contextualizată a datului paremiologic, faptul că el este, totuși, o „creație” și nu ceva revelat. Și, din momentul în care ar fi cunoscut-recunoscut acest caracter „mundan” al său, datul paremiologic ar fi și suspectabil de eroare, sau măcar de un parti-pris discutabil, de o „ideologie” sui-generis. Dar cine să facă acest pas? Marea majoritate a oamenilor nu sunt dispuși, nu

îndrăznesc etc. să înceapă lupta riscantă cu tradiția și „naturalitatea”. În acest fel, fiecare generație contribuie, fie și prin simpla acceptare-transmitere a zicerilor, la adăugarea unor noi straturi geologice la sedimentele paremiologice deja existente.

Ceea ce, până la urmă, se permite în aceste condiții este doar îmbrăcarea vechilor înțelepciuni în straie noi. Creativitatea în domeniul paremiologic este o falsă creativitate, de vreme ce noile ziceri nu sunt decât cuvinte-expresii noi pe idei-îndemnuri deja existente. De aceea, o întreprindere interpretativ-critică a zicalilor și proverbelor precum cea pe care, cu modestele noastre puteri, ne permitem s-o facem în cele de față este oarecum hazardată. Și, trebuie s-o spunem, nici nu ne propunem să contra-zicem acele ziceri (ar trebui să punem altele în loc), ci doar să le lămurim, atât cât ne stă în putință. Întrebarea care a ghidat modesta noastră întreprindere a fost: în ce măsură și în ce fel modelul patriarhal-inegalitar al relațiilor de gen s-a sedimentat în paremiologia românească, realizând pe cale de consecință o întărire „ideologică” a sa?

O primă constatare care ni se pare pertinentă din perspectiva interogației noastre privește modul general de formulare a „zicerilor”: ele nu sunt precizate, în marea lor majoritate, în funcție de gen, ci au drept referențial „omul în general”. Aparența pe care o oferă, la modul oarecum generos, cele aproximativ 5000 de proverbe și zicale examinate de noi este aceea că femeile și bărbații au unul și același statut antropologic general. Privite ceva mai în adâncime lucrurile, această generoasă egalitate de tratament nu mai este atât de senină.

Și aceasta, în primul rând, pentru că, asemenea altor culturi, și în spațiul românesc termenul de „om” desemnează prioritar „bărbatul” (chiar dacă la noi, din motive lingvistice, această identificare semantică nu este foarte puternică, totuși, în mediul rural mai ales, femeile își numesc soțul, care este bărbatul-tip sau complet, „omul meu”). Interpretarea ar putea apărea ca fiind speculativă, fiind foarte dificil de sesizat și argumentat faptul că majoritatea zicerilor au drept referențial educațional bărbații. Indirect, dar repetăm, oarecum speculativ, avem următorul dat: din cele câteva mii de zicale și proverbe doar câteva se referă explicit la bărbați! Și, bineînțeles, acestea subliniază caracteristicile lor pozitive, ba chiar rolul lor indispensabil în gestionarea treburilor gospodăriei, precum „bărbatul este cheia casei” sau „stâlpul casei”; și iarăși „unde nu-i bărbat în casă, nu e nici pâine pe masă” sau „nici mămăligă pe masă”. Paremiologic vorbind, bărbații ca atare (atunci când sunt explicit numiți) sunt ca și neprihăniți – noi am întâlnit un singur proverb explicit depreciativ: „bărbat bun și usturoi dulce nu se poate”.

În al doilea rând, apare ca relevant faptul că

înțelepciunea populară consideră că femeia merită un tratament paremiologic expres, ceea ce face ca aproximativ 180 de proverbe să fie dedicate cu adresă femeilor. Ce poate indica o asemenea precizare paremiologică? Ce altceva decât o discriminare, care, plecând de la un dat ontologic, induce o diferență în sens depreciativ cu privire la „sexul slab”? Și, așa cum vom încerca să argumentăm în cele ce urmează, această discriminare socio-antropologică este prezentă chiar și în acele proverbe în care femeia este valorizată la modul explicit în termeni pozitivi. Foarte sumar spus, susținem că numirea paremiologică expresă a femeilor indică faptul-gândul că ele sunt o „problemă” socio-antropologică, că diferența dintre ele și „om” („bărbat”) este o „enigmă” (iar ceea ce este enigmatic este, potrivit modului popular de înțelegere, nu atât ceva plin de farmec, cât ceva potențial primejdios). Astfel, dacă „femeia este o creatură pe care cu cât o cunoști mai bine, cu atât o înțelegi mai puțin”, atunci avem prezente toate elementele unei alterități existențiale neliniștitoare, de natură a-i pune în gardă pe bărbații cei naivi și buni. Femeia nu este doar „un altfel de om”, ci este „altul” omului-tip care este bărbatul – umanitatea ei este una subordonată, și, ca atare, trebuie suspectată și supravegheată: „chiar și cea mai bună femeie are o coastă de drac într-însa”!

Altminteri, așa cum indicam anterior, o parte dintre ziceri sunt explicit favorabile femeilor, contrazicând misoginismul patriarhalist. Dar, dincolo de mesajul explicit, se ițește un sens ascuns, oblic, care deteriorează obiectul zicerii. Ce ar fi de suspectat, de pildă, într-o zicere de forma: „femeia vrednică este coroana casei”? Și totuși, ceea ce se ascunde sub această formulă laudativă, cu iz de maximă recunoaștere a calităților, este ideea profund patriarhală potrivit căreia femeia este destinată (într-un sens cvasifatalist, căci „natural”) spațiului de acțiune-viețuire domestic, „casei” ca spațiu socio-antropologic secundar și subordonat – o idee care revine, așa cum se va vedea în cele ce urmează, cvasiobsesiv în paremiologia românească.

Pozitivă în sens paremiologic este și considerarea femeii ca dat uman indispensabil bărbatului: „omul fără soție e o casă pustie” sau „omul fără muiere este ca un om fără cămașă”. Dar, dincolo de faptul că „omul” este aici „bărbatul”, apare și caracterul subordonat, de complement antropologic, pe care l-ar avea femeia. Ea nu există, potrivit înțelepciunii populare, ca un „sine” autonom, ci doar ca ființă menită să împlinească „sinele” masculin (se subînțelege: sinele care contează cu adevărat, de vreme ce accentul paremiologic cade aici asupra „omului”, iar nu asupra „femeii”).

Așadar, ca ființă destinată spațiului domestic și muncilor sale mărunte (deci „ușoare” sau măcar

„mai ușoare” decât cele ale bărbaților), femeia este o „avuție de neînlocuit” doar atunci când se dedică (sacrifică pe sine, ar fi mai bine spus) casei: „o femeie care cârmuiește bine casa este o avuție de neînlocuit”, iar un „cămin fără femeie este o fântână fără căldare”. Să nu ne înșele aici această „cârmuire”: ea nu înseamnă prioritate în luarea deciziilor, ci doar buna îngrijire a celor din casă. Și aceasta pentru că femeia, în ipostaza ei paremiologică pozitivă, este bună doar în măsura în care muncește până la epuizare și cu mijloacele cele mai rudimentare pentru folosul altora, soți, copii și vârstnici: „femeia harnică ține casa cu fusul” sau „femeia vrednică toarce lâna chiar cu o copită de măgar” (sic!). Desigur, „curățenia este darul de căpetenie al femeii”, iar „acul îmbracă casa” și, în aceste condiții, chiar dacă „bărbatul duce greul” (tot el!) „femeia este temeiul”. De aceea, atunci „când muierea lipsește, casa se risipește”, pentru că „femeia înțeleaptă își zidește casa” – dar aceasta poate să însemne și că ea este condamnată să se zidească pe sine însăși între pereții acelei case... Poate că încă și mai lămuritoare în sensul celor de mai sus sunt următoarele comparații paremiologice: „femeia la casa omului e vacă cu lapte” și „femeia bună e plug de aur la casa omului”, unde sensul sub-uman al femeii este limpede evidențiat.

Exprimările paremiologice pot atinge în unele împrejurări extreme laudative la adresa femeii, precum „ce vrea femeia, vrea și Dumnezeu” ori, mai moderat, „ceea ce săvârșește femeia, nimenea nu poate săvârși” și „sunt femei rupte din soare” sau „cărora nu le poți trece înainte”. Asemenea aprecieri laudative sunt însă nu doar rare, ci ascund și o anumită intrigare: cum de este posibil ca femeile să se ridice la înălțimea bărbaților, ba chiar să-i depășească [desigur, nu pe toți și nu toate femeile, ci doar unele dintre ele: sunt (și) femei (puține) care...]?

Cele mai multe proverbe se mențin într-o zonă valorizatoare neutră, dar sensurile pe care ele le induc sunt net favorabile bărbaților, așezați în poziții socio-antropologice dominante.

Principala calitate a unei femei „bune” este supușenia ei în raport cu bărbatul, asumarea poziției subordonate și abținerea de la „cuvânt” ori de la luarea deciziilor. Astfel, „femeia care știe să se supună soțului face să se răsucescă luna pe degetul ei mic”, pentru că „femeia cea mai laudată este cea care nu vorbește nimic”, așa cum „femeia bună nu are nici ochi, nici urechi”, iar „femeia înțeleaptă e aceea care are multe de spus, dar păstrează tăcerea”.

Cele două regiuni socio-antropologice, una interioară (domestică) și inferioară, cealaltă exterioară (publică) și superioară, sunt strict definite în regim de gen: „casa fără femeie e pustie pe dinăuntru, casa fără bărbat e pustie pe dinafară”, astfel încât „jupâneasa ține casa, dar jupânul ține drumul”.

Această diviziune „naturală” a rolurilor este temeiul superiorității masculine, care trebuie afișată și menținută cu autoritate, orice transgresiune trebuind să fie sancționată cu severitate: „găina care cocoșește, taie-i gâtul” sau „găina înaintea cocoșului nu cântă”, pentru că nu este voie „a schimba căciula cu cârpa femeii”. Pentru aceasta nu este exclusă nici varianta corecției fizice violente: „femeia de ciomag fuge, nu de colac”. Corecția fizică este însă doar varianta extremă a „educației” de gen, nefiind recomandată expres, de vreme ce alte ziceri sunt favorabile unui comportament moderat ori chiar cavaleresc: „nu lovi nici cu o floare o femeie, chiar dacă e vinovată de o sută de greșeli”, deși, pe de altă parte, nu este recomandabilă „răzgâierea” femeii: „femeia răzgâiată nu toarce”. Și chiar dacă „nevasta nu e cârpă să o descoși și să o lepezi” și „bine este să ascuți și sfatul unei neveste”, iar „cine-și face soția să plângă, nu va râde nici el”, totuși „calul depinde de călăreț și femeia de bărbat” – de aceea, oarecum masochist, „femeilor le plac mâncărurile acre și soții autoritari”.

Valorizările paremiologice negative sunt foarte consistente cantitativ, atingând nivelul de 85 dintre cele 180 care au ca referențial femeile. Comparativ, proverbele care valorizează pozitiv femeile sunt în număr de doar 35, iar acest simplu dat statistic indică prin el însuși o viziune generală depreciativă.

Unele dintre proverbele care vituperează femeia sunt explicit misogine, de vreme ce o tematizează ca fiind o ființă diabolică (sau în imediata apropiere a diabolicului). Așa cum s-a văzut mai sus, „chiar și cea mai bună femeie are o coastă de drac într-însa”, ba chiar, mai clar încă, „femeia întrece și pe dracul”. Iar acest potențial malefic crește odată cu trecerea timpului (sau iese la iveală pe măsura actualizării potențialului diabolic): „femeia e inger la zece ani; sfântă la cincisprezece; diavol la patruzeci și vrăjitoare la optzeci”. Dacă la bărbați senectutea este tematizată ca fiind vârsta unui maxim antropologic („înțelepciunea”), în ce le privește pe femei trecerea timpului este percepută ca fiind o acumulare a răului „natural” existent în ele încă de la naștere, calitățile inițiale degradându-se vădit și ireversibil: „femeile sunt ca trandafirii ale căror flori frumoase, după ce abia s-au deschis, se și ofilesc” sau „smochina verde și femeia tânără se usucă chiar de a-i ține-o închisă în cutie”. De aceea, femeile în vârstă nu se bucură de nicio considerație paremiologică: „baba e calul dracului”, iar „babă frumoasă și copil cuminte nu se află”, în vreme ce detestata soacră este o „poamă acră, de te-ai coace cât te-ai coace, dulce tot nu te-ai mai face”.

Răutatea este o tară caracteriologică general umană, și de omul rău este prudent să te ferești pe cât se poate; dar răutatea feminină este considerată pare-

miologic ca o catastrofă antropologică autentică: „cu o femeie rea să trăiești e mai rău decât toate relele din lume”, de aceea „mai bine mănânci numai pâine cu apă decât să trăiești cu o femeie rea”, căci „cu femeia rea îmbătrânești” (așa cum „cu cea bună întineresti”), iar „fumul și femeia rea te scoate din casă”. În aceste condiții, rămâne rugăciunea: „ferește-mă, Doamne, de foc, de potop și de femeia rea” (poate fi ușor sesizat caracterul stihinic al răutății feminine). Dar, mai general vorbind, există femeie bună? Există, așa cum s-a văzut anterior; cu toate acestea, ea este un dat antropologic neliniștitor pentru bărbat: „trei lucruri nu lasă în pace pe om: vinul, femeia și banul”.

Femeia bună este cea care muncește neconținut, până la sacrificiul de sine, pentru binele casei, pentru îngrijirea celor din jurul ei. Lenea este o tară caracteriologică generală, dar femeia lenevioasă este mai rea decât bărbatul lenevios, fiind o autentică pacoste la casa omului: „femeia leneșă este o lampă fără lumină” și „vai de bărbătelui meu, el câștigă și eu beau”, „mândra bea și chefuește, mândrul tace și plătește”, „de lucru e lenioasă, la joc nu are soață”, „la cântare e vestită, dar nu știe a face pită” și „la lelița jucăușă stă gunoiul după ușa”. Se poate vedea contrapunerea dintre divertisment („joc”) și muncă, ideea fiind aceea potrivit căreia cine joacă (se destinde) nu are timp și nici tragere de inimă să muncească. Concluzia? Femeia harnică (și deci „bună”) trebuie să-și dedice tot timpul muncii în gospodărie.

O altă tară caracteriologică, considerată ca fiind foarte gravă în cazul femeilor (și tolerabilă la bărbați) este infidelitatea. Ea poate îmbrăca mai multe forme, până la extrema preacurviei, împotriva căreia înțelepciunea populară se dezlănțuie imprecativ. Astfel, până și „fetele mari” sunt suspectabile de derapaje morale: „fetele mari numai după urși nu merg”, iar bărbații înșelați sunt suspectați de naivitate („de-ar ști bărbatul câte știe satul, până-i lumea n-ar ținea casa”) ori de o toleranță vecină cu disgrația publică („mujerul multe face, bărbatul vede și tace”), pentru că „în căsnicie bărbatul trebuie să aibă doi ochi și femeia numai unul” (cu alte cuvinte, să mai închidă câte un ochi atunci când soțul o înșală). Proverbele sunt, așa cum spuneam, de-a dreptul izbucniri mânioase atunci când este vorba de curvia feminină: „nu întoarce vântul pomul cum întoarce curva omul” și „ferească-te Dumnezeu de negustor nou și de curvă bătrână”.

Apoi, femeile sunt:

- fățarnice: „adeseori, în dosul unei guri dulci se găsește o inimă otrăvită” și „nu toate femeile cu cheile în brâu sunt gospodine”;

- cicălitoare (care „mănâncă zilele” „omului”): „din dragoste prea multă, femeia îți mănâncă zilele”, iar „dacă limba femeii ar fi mai scurtă, zilele bărbatului ar fi mai lungi” și chiar dacă „virtutea unei femei frumoase nu are granițe, cicălirea unei femei nu are sfârșit”. De aceea, căsătoria apare ca un soi de ordalie pentru bietul bărbat, care este o pradă a femeii ca soață: „care o fi, tot un bărbătel mi-o fi”, iar „măritișul te leagă de mâini și de picioare”, mai ales atunci când ai făcut greșeala unei căsătorii din interes: „zestrea șade în ladă, iar el cu sluta pe vatră”, așa încât „moarte fără bănuială și nuntă fără căială nu se poate”;

- judicative: „femeia îl judecă pe dracul și-l scoate dator”, iar „unde s-au strâns zece femei, gata și tribunalul”, de unde „să te ferească Dumnezeu de judecata femeiască și de bătaia prostului”;

- certărețe și pricinuitoare de scandal: „ceartă fără femeie nu se poate” și „femeile sunt ca norii: când se întâlnesc, tunetele nu întârzie”;

- generatoare de dizgrație socială: „ca femeia beată, nici o vedere mai de plâns”;

- nestatornice: „hotărârea femeii și vântul de iarnă se schimbă adesea” și „femeia e ca luna: azi luminoasă, mâine întunecată”;

- ascunse: „femeia ascunde ceea ce nu cunoaște”, iar „când lelea tot zâmbește, umblă după căpătat”;

- vorbărețe, gălăgioase: „când nevasta tace să n-o întrerupi” și „când trei femei se întâlnesc, mai mult decât o sută de găște găresc”;

- manipulative: „l-a îmbrobodit femeia”.

După un asemenea periplu, fie el și sumar, în lumea paremiologică a femeilor, este de înțeles de ce pentru modelul existențial de tip patriarhal este preferabil în cel mai înalt grad să ai băieți, iar nu fete: „când se naște băiatul, răd pereții; când se naște fata, plâng pereții”, fetele fiind tot atâtea „pietre în casă”: „cine are fete multe, se închină la oricine”.

Iar în loc de concluzie ce altceva poate fi spus decât că, dacă se dorește într-adevăr modificarea în sens pozitiv a relațiilor de gen, atunci este necesară și o abandonare cvasi-completă a întregului arsenal paremiologic tradițional, impregnat de valorile patriarhalismului.

Poezie la scara 1:1

Carmen ARDELEAN

Casa scărilor, Ion Pop

Ce a reușit Ion Pop în volumul *Casa scărilor*, apărut la Editura Cartea Românească, în 2015, este, întâi de toate, să transpună poetic fascinanta sticlă a lui Klein. Poezia lui e o ingenioasă suprafață ce permite mișcarea din exterior spre interior, fără a intersecta vreo margine, o construcție ce demonstrează relativitatea noțiunilor de interior și exterior. În fond, chiar titlul volumului, ofertant ca semnificații, trimite la același spațiu tranzitoriu, pe care nu și-l adjudecă nici exteriorul, nici interiorul. Casa scărilor nu e doar o casă a treptelor, a vârstelor, a etapelor, ci e, mai degrabă, un spațiu care (ne) conduce dinspre lume spre sine, dinspre public spre underground, dinspre realitatea tuturor spre realitatea noastră. Pentru autor, așa cum se poate observa în poemele (cu alură de) artă poetică, însuși scrisul e o „casă a scărilor”.

O copertă extrem de sugestivă, ce suprapune o reprezentare schematică, de actualitate, a morții, pe cunoscutul tablou al lui Albrecht Dürer, „Melancolia I”, atrage atenția după o primă lectură a volumului, căci simbolurile regăsite aici, de la clepsidră, la înger, tablă magică, figuri geometrice, balanță, mare, crepuscul, liliac sau scară, anticipează osatura tematică a volumului.

Multe dintre poemele incluse în cele trei cicluri ale volumului, *Casa scărilor*, *Degetul lui Bach* și *Ocazii, momente, întâmplări*, par crochiuri autobiografice, cu alură de solilocviu, chiar și atunci când sunt rostite în praesentia. Alternând descriptivul cu o linie narativă ce pare să fixeze evenimentialul, păstrând însă acea „ambiguitate de voit, de cerut în poezie”, despre care vorbea autorul în interviul acordat Teodorei Stanciu, în 2010, poemele reușesc să surprindă mai ales prin relația viscerală realitate-creație, dovadă a unei înțelegeri superioare a lumii exterioare și interioare. Ontologicul și poeticul coexistă, se sublimează reciproc, dovedindu-ne că nu suntem doar în fața unei poezii asumat cerebrale, ci a unei poezii a supraconștientului, a supraconștiinței. De aici tonalitatea de poem-manifest, poem de atitudine, poem construit într-o manieră ce amintește de Gellu Naum: „Acum fiecare poem este un arsenal de revolte”.

Cele patru poeme din primul grupaj liric sunt polifonii ale revoltei. *Reviem în tren* e o litanie rostită de o mamă îndoliată după evenimentele din de-

cembrie, evocare cutremurătoare prin precizia amănuntului, prin detaliul deopotrivă sordid și sensibil. Interferențele/ecourile livești, percepute inițial ca un artificiu de compoziție, pendularea melodramatică între grotesc și ridicol capătă, în finalul poemului, o aură de sublim: „o iau razna, recurg la cam prea multe/ versuri, metafore, comparații,-/ știți, am fost până nu de mult/ profesoară de Română...// Să vă mai spun doar că, de la o vreme,/ mă bântuie și gândul cumplit/ (Iartă-mă, Doamne, Mântuitorul meu!)/ că, la a doua Sa venire,/ s-ar putea ca dreptul Judecător,/ spărgând pecetea mormântului,/ să nu mai găsească-n el pentru Înviere/ decât nenorociții ăia de adidași,/ singurii ce se vor fi dovedit a nu fi/ biodegradabili.// Veți crede, probabil, că delirez?/ O să intrăm, curând, în întuneric. Unde? Unde vom fi?/ Dar uitați-vă bine, veți vedea în mâinile mele, sunt sigură,/ o lumânare încă aprinsă./ Poate că într-o altă călătorie, va mai fi cineva care să observe/ că lumânarea continuă să ardă”. Nu ne putem opri din a identifica aici o lirică a măștilor nu doar prin punctul de cotitură pe care postdecembrismul l-a impus în literatură, ci și prin discursul ce coagulează registrul colocvial, limbajul informal cu cel literar, poetic. În fapt, mărturisirea autorului de pe coperta III susține supoziția noastră: „poezia mea a fost mereu obsedată, de jumătate de secol de când o pun pe hârtie, de tensiunea dintre scris și trăit, dintre Bibliotecă, spațiu de lectură al altora, și întoarcerea spre propriile întrebări și neliniști, abia atenuate de un scepticism fundamental și de o precar salvatoare contemplație melancolică. Viață intrată în dialog cu textele și tot mai mult cu imediatul realităților agresive (...)”.

Casa scărilor e un poem care supralicitează, aparent, amănuntul biografic, dar care desecretizează anticamera vieții literare, a vieții ordinare, într-o succesiune amețitoare de secvențe lirice, construite ca simbolice ascensiuni sau declinuri raportate la epoci și curente artistice, la mitologie și realitate, la copilărie și senectute. Casa scărilor pare aici ba un confesional în care actul spovedaniei e încărcat de autenticitate, ba o anticameră a lui Dumnezeu, în care predică poetul. Tonul vitriolant, asumat și explicabil, e generat, ca și în *E timpul, Am citit atâtea parabole, O poezie tezistă* de câteva dominante ale umanității: meschinăria, convenționalismul, anchilozarea în apoetic, poncifurile. „Poet în critică și critic în poezie”, după cum îl definea, structural,

Petru Poantă, Ion Pop înțelege că „discursul găunos”, dezicerea de poetic înseamnă dezicerea de stare, de emoție, de fondul umanității, apropierea inevitabilă de Apocalipsa poeziei.

Într-o notă similară e scris poemul *Cravata lui Gellu Naum*. Revolta e acum exacerbată, iar obiectul vestimentar moștenit de la poetul căruia autorul i-a dedicat un volum, obiect aparent anodin, e prins într-un joc al semnelor, al semnificațiilor; verticalitatea ființei umane, actul suicidal, dezlegarea de viață, de jurământ sunt câteva dintre accentele semantice imprimare.

Pe multiple paliere e literaturizat, orchestrat și accidentul biografic evocat în poemul *Mâna ruptă*. Intertextualitatea prea evidentă aici, căci poemul scris cu mâna stângă trimite la argheziana artă poetică, e doar un tertip, căci direcția spre care îndreaptă Ion Pop simbolul e cu totul alta; „Cineva poate zice: lasă mâna/ așa ruptă, fără metafore, este/ mult mai concretă, mai adevărată,-/ dar noi,ăștia, credem că, totuși, o accidentală fractură e cam prozaică și mărunță-/ am vrea să întindem mâna, fie și ruptă,/ către Universal./ Din păcate, ori poate din fericire,/ avem și o anume cultură heraldică - mai sunt steme/ cu mânuși de fier care strâng/ o sabie eternă,/ pe veci ruginită și uneori/ dai și peste câte-o mână/ cu trandafir în pumnul netocit. Unde mai pui/ că poți cuteza o măreață comparație/ cu Venus din Milo,/ regretând o clipă că nu te-ai născut/ femeie de marmură,/ ori poți imagina/ că mâna întinsă cuiva/ nu ți-a mai fost eliberată,/ a rămas acolo pe veci, ca o fraternă legătură,/ un pic desuetă, caldă totuși, chiar și așa, căzută între clișeele/ unui expirat sentimentalism”.

Lumi revoluate, dar încărcate de esențe, sunt evocate în poemele din ciclul *Degetul lui Bach*. Impozanta figură a compozitorului german, din perioada barocă, e o sugestivă reprezentare a eliberării de povara biografiei prin muzică, prin artă, o transpunere a suferinței interioare, declanșate de cerebral și potențate de biologic. Tonul ironic, autoironic, aluziv prefigurează atmosfera dominantă a celui de-al treilea ciclu: „Era tocmai/ în miezul unei Cantate unde/ se povestea despre crucea/ luată de pe umerii Domnului,/ și, cum se-ntâmplă să mă doară toate,/ am făcut, se pare, o gravă confuzie,/ și-am scos, uitând unde mă aflam,/ un geamăt sfâșietor.// Ah, disonant și strident, tulburând/ marea solemnitate a tânguirii!// Da, în loc să-mi limpezesc vocea,/ în loc să mă înalț în seninătate,/ tremuram scuturat de friguri și fierbințeli,/ mă ustureau groaznic ochii, năvălea ceață,/ mă prăbușeam într-un fel de hău,-/ alunecam, sub fulgere negre, pe treptele netede ale portativului./...și, vai, am văzut atunci țintuindu-mă,/ ca pe o insectă, strivindu-mă de vitralii,/ ascuțitul, necruțătorul/ deget al lui Bach”.

Se observă, privind retrospectiv, o reiterare a unor constante lirice pe care le remarca și Irina Petraș:

obsesia finitudinii și a morții în singurătate, poezia contra literaturii, Bacovia, geometria.

Rare sunt, cu precădere în poemele din cel de-al treilea ciclu, accentele grave, solemne când se configurează tema Marii treceri, a solitudinii supreme. De cele mai multe ori, autoironia, ludica desemantizare sau resemantizare, caustica autoevaluare, destructurarea asumată constituie instrumentarul poetic, chiar dacă acționează pe teritoriul delicat al sentimentului perimării, al acutei conștientizări a uzurii fizice, a inconvenientelor senectuții. Analogiile viață-creație sunt tot mai evidente; în *Tocmai lucrăm*, ediția critică Urmuz e secondată, acompaniată de o intervenție critică asupra propriului corp, ca într-o vindicativă intervenție a realității, ca o excomunicare. *Justificări* și 73 sunt amare și autoironice imagini, hiperpercepții ale metamorfozelor ființei umane: „Aud, prin anii cam mulți,/ doar clinchetele marginilor izbite/ ale atâtor singurătăți./ Poate că așa se și naște,/ cum spuneam cândva într-un mic poem,/ o nouă nemărginire./ Confirm acum/ că s-a schimbat totuși ceva,/ au amuțit de-atunci o mie de voci,/ au asurzit urechi, s-au tocit priviri,/ sunt mai aspre și muchiile”.

În *Deocamdată, O vară indiană* sau *Contract*, asistăm la o reducere (la real până) la absurd; poemele devin, astfel, elogii ale simplității formale ce incumbă, totuși, profunzime ideatică. Inedită este și lecția servită în poemele „*Cămășile*”, „*Muzeu*”, „*Acoperișul*”: lumea formelor, obiectuală poate căpăta atributele eternității, se poate salva de finitudine, se poate păstra în conștiința ancestrală sau individuală. Chiar *Mere*, poem scris pentru Rondul poezilor, se aliniaza liniei identificate anterior.

Autoscopic, disecând stări și reacții ce înfioară prin firescul, naturalețea dezvoltării, poetul întrezărește moartea în lucruri și gesturi, în micile accidente casnice, în „cupa ultimei Cine” – a trădării vieții – în poziția de ghem-fetus, recomandată pentru somn. E momentul în care se dezvăluie adevărata semantică a geometriei, regăsită deopotrivă pe coperta volumului și în poeme. Spațiul cotidian și spațiul poetic, marca Ion Pop, sunt spații ce operează cu o geometrie sacră, camuflată în realitate exterioară și în cea interioară: cravatele pe care „le-ar fi purtat un triumfi,/ ori un pătrat, ori un tetraedru”, „dreptunghiul porții”, „triunghiul pe care-l ghicești după miros, putrezind/ sub pletele zeitelor de odinioară”, „dreptunghi de mormane zumzăitoare”, „pătrat/ abia născut/ din limpezimea zilei”, „cușca triumphiului”, „un cerc”.

Actul de creație e, prin extrapolare, o laborioasă și atât de ingenioasă încercare de stabilire a locului geometric, pornind de la simbolice mulțimi, concentrate de poet pe coperta III: „biologie și filologie, biografie și bibliografie, real brut și figuri imaginare”. Rezultatul e o veritabilă sticlă a lui Klein. În fapt, o poezie la scara 1:1.

Istorie-memorie-control social

Cornel JURJU

Comunismul, ca ideologie și viziune totalitară de practică a puterii, a fost complet străin de istoria și tradițiile poporului român. El ne-a fost impus în mod ostil, agresiv, de către Uniunea Sovietică în contextul regional și european creat prin deznodământul celui de-al Doilea Război Mondial. Din punct de vedere strategic, comunizarea României, nici nu se putea altfel, a fost realizată de sus în jos. Folosindu-se discreționar de grupul restrâns și eterogen al comuniștilor din România, Uniunea Sovietică a ținut, într-o primă etapă, către ideologizarea și controlul palierului macroinstituțional. Printr-o interminabilă succesiune de amenințări, abuzuri, tulburări provocate etc., a fost aservită puterea guvernamentală (6 martie 1945, prin impunerea guvernului Groza), puterea legiuitoare (prin falsificarea alegerilor din noiembrie 1946), a puterii simbolice (decembrie 1947 prin forțarea abdicării M.S. Regele Mihai și înlăturarea monarhiei constituționale ca formă de guvernământ tradițională în România). La toate acestea s-a adăugat concentrarea integrală/dictatorială a puterii politice din România în mâna Partidului Comunist prin desființarea formațiunilor politice democratice (PNȚ, PNL, PSD), arestarea și condamnarea liderilor acestora în a doua parte a anului 1947.

Aservirea palierului instituțional-politic, crea condițiile necesare pentru finalizarea discreționară a procesului de etatizare a economiei prin naționalizări succesive și prin colectivizarea, mai de durată, a agriculturii.

Sensibil mai complicată era chestiunea controlului social. Cu toate că alertul proces de comunizare nu antrenase mișcări ample de nesupunere, pentru comuniști și protectorii lor de la Kremlin era limpede că populația României nu se convertise peste noapte la comunism. Lecția alegerilor parlamentare nu le era doar proaspătă în memorie, dar era și foarte severă. Începând din martie 1945, când se formase guvernul Groza, Partidul Comunist luase diverse măsuri cu un caracter puternic populist, tocmai pentru a intra în grațiile populației. Muncitorii au fost încurajați să se constituie în comitete pentru a prelua conducerea fabricilor. La două săptămâni după instalarea guvernului Groza a fost făcută reforma agrară. Toate proprietățile de peste 50 de ha au fost expropriate și împărțite țăranilor. Fără a fi fost cineva interesat de evaluarea impactului economic, reforma agrară urmărea obiective eminamente electorale, lumea satelor având cea mai importantă

pondere demografică în România. Însă „dividendele” electorale au fost mai degrabă modeste, cifrele reale ale alegerilor din 1946 exprimând fără tăgadă ostilitatea, în cel mai bun caz, indiferența populației față de oferta politică și ideologie comunistă.

Ca urmare, în lipsa loialității voluntare, strategia prin care trebuia obținută docilitatea societății s-a bazat cu deosebire pe violență și teroare. Obiectivul urmărit, și atins în bună măsură, era „infestarea” populației României cu sentimentul acut al fricii, care să conducă la supunere socială. Într-un dialog cu principesa Ileana din 1946, unul dintre liderii comuniști importanți, Ana Pauker, nu făcea nici un secret din sensul terorii practicate de către noul regim. „Știu că am rugat-o să-mi explice câteva din principiile și metodele comuniste; de ce, de exemplu, foloseau atâta violență, când violența nu a convins niciodată pe nimeni. Nu este menită să convingă, a replicat ea calmă, ci să înspăimânte. Când cineva plantează din nou, întâi distruge tot ce crește: și rădăcini, și crengi. Apoi nivelează pământul. Doar după aceea se poate planta bine. ... V-am mai spus că nu căutăm să-i schimbăm pe oameni în închisori. Sunt prea bătrâni ca să mai poată fi convinși; obișnuințele lor sunt prea puternice. Doar dăm răul la o parte din drum atunci când îi întemnițăm... Era destul de sinceră în ce privește motivele comportării lor față de oameni. Spunea că nu era posibil, din păcate, să distrugă o întreagă generație și să rămână doar tinerii de instruit. O anumită cantitate de muncă fizică era totuși necesară – munca la drumuri, la agricultură, în industrie – pentru a susține copiii până la majorat. Pentru asta trebuia lăsată în viață generația mai în vârstă, dar aceștia trebuiau să fie prea înspăimântați ca să mai îndrăznească să intervină în educația pe care o fac comuniștii copiilor” (Ileana Principesă de România, Arhiducesă de Austria, *Trăiesc din nou*, Editura Humanitas, București, 2010, pp. 289-290).

Pentru această primitivă viziune comunistă asupra puterii, prețul plătit de către societate a fost uriaș. De la sfârșitul anilor patruzeci și până spre jumătatea anilor '60, statul comunist a organizat un sistem concentraționar uriaș, în care foarte mulți cetățeni români au fost închiși, maltratați, reeducați, omorâți, numai pentru că erau considerați „elemente dușmănoase” noului regim.

Chestiunea controlării corpului social românesc nu s-a manifestat doar în raport cu populația adultă a României din deceniile comuniste. Dimpotrivă,

ea a rămas o preocupare, măcar în aceeași măsură prioritară, în relație cu segmentul de populație al românilor tineri. Dacă adulții nu mai puteau fi aduși prin mijloace educațional-propagandiste în stadiul fidelității asumate față de regimul comunist, mecanismul trebuia utilizat cu toată „abnegația” în cazul tinerilor și al copiilor. Acestei părți a societății, ce reprezenta viitorul, era nevoie să-i fie reconstruită memoria prin angajarea într-un inetic, inestetic și nociv efort de instrumentare a istoriei.

Odată subjugat acestui obiectiv, discursul istoriografic a fost recompus, am putea spune, fundamental. Fără a fi excluse alte intervale cronologice, în prim-plan s-a aflat, totuși, perioada modernă a istoriei României, aceea cuprinsă între 1866 și 1947. „Produsul” rezultat a fost puternic infestat ideologic, consacrand o falsificare rudimentară a istoriei României: „Istoria, asemeni unui vechi pergament, era răzuită și scrisă din nou de fiecare dată când era necesar. Existența oricărei falsificări era astfel cu neputință de demonstrat” (George Orwell, 1984, Editura Hyperion, Chișinău, 1991, p. 37).

Concomitent, noua istorie a României a fost „turnată” într-un tipar interpretativ oficial, unic, prin urmare de esență totalitară. Viziunea sau măcar opinia alternativă erau cu totul excluse. În fapt, unei istorii „unice” nu se putea altfel decât să-i corespundă un „adevăr unic”. Reiterat obsesiv, prin toate mijloacele propagandei sau de așa-zisă informare și în toate împrejurările, „adevărul” ideologizat, căpăta statutul, în planul subiectivității individuale, unui adevăr în sine. „Dacă partidul își putea băga mâna în trecut și spune despre un eveniment sau altul că nu s-a întâmplat niciodată așa ceva era mai strașnic decât tortura sau moartea. ... Și dacă toată lumea acceptă minciuna impusă de partid, și dacă toate documentele și mărturiile afirmă același lucru, atunci minciuna trece în Istorie și se preschimbă în adevăr”. (*Ibidem*, p. 32) La nivel simbolic, rescrierea istoriei semnifica o nouă și teribilă demonstrație de putere. Partidul nu ținea „sub papuc” doar prezentul ci și trecutul, oferind percepției publice o altă mostră de omnipotență.

Finalitatea procedurii comunist de mistificare a istoriei era, nici mai mult nici mai puțin, decât diabolizarea lumii recent trecute. Până la urmă, socoteala nu era foarte complicată. Dacă prezentul pe care sistemul comunist îl putea oferi era unul plin de lipsuri și nefericire, acesta trebuia să pară suportabil în comparație cu infernul în care era „ambalat” trecutul imediat. Așadar, falsificarea istoriei avea în spate considerente de pragmatism „profilactic” și politic. Îngroziți de arătarea răului absolut din trecut, cetățenii României comuniste trebuiau să se declare mulțumiți, să-i fie recunoscători partidului pentru aparenta stabilitate a vieții de zi cu zi, chiar dacă aceasta era inundată de promiscuitate. „Astfel mem-

brul de partid, la fel ca și proletarul, suportă mizeria cotidianului în mare parte fiindcă nu are nici un model pentru comparație. Toți sunt lipsiți de trecut și n-au nici o legătură cu lumea din afară, pentru a-i face să creadă că trăiesc mai bine decât strămoșii lor și a le crea iluzia că nivelul de viață crește neîncetat” (*Ibidem*, p. 180). Identificăm aici o găselniță a managementului comunist de putere pe cât de originală pe atât de incredibilă. În lumea comunistă, cuplajul conceptual creștin iubire-fericire nu mai valora nimic. Era înlocuit cu unul nou: ură-fericire. Așa se face că generații succesive de români, pentru a atinge starea de mulțumire, de „fericire”, erau obligate ca mai întâi să învețe să-și urască propriul trecut. Era un proces inițiat în care copiii din România erau „asistați” de întreaga administrație de partid și de stat.

Transformată într-un instrument de exercitare a puterii, reconstituirea istoriografică a părăsit cu totul câmpul obiectivității. Scrierea istoriei ca misiune de cunoaștere a trecutului, a fost substituită cu o istorie propagandistă, aservită obiectivelor politice morbide ale Partidului Comunist din România. În noua perspectivă, istoria românilor cuprinsă între 1866 și 1947 a fost supusă unui radical proces de travesti. Aspectele negative au fost supradimensionate, respectiv multiplicare prin inventarea altora. La polul opus, realizările, iar România modernă a avut destule, au fost ignorate sau drastic răstălmăcite. Parlamentul și partidele politice, instituții fundamentale ale României, au devenit spații exclusive ale imoralității și ale celor mai monstruoase abuzuri. Personalitățile principale ale istoriei României, care realizaseră modernizarea, respectiv proiectul statului național, au fost epurate din textul istoric sau ponegrite în fel și chip. Dar cu adevărat în prim planul acestui amplu efort de defăimare, de distrugere s-au aflat monarhia și regii României. În imaginarul comunist, transformat în sursă de cunoaștere pentru copii și tineri, monarhia a devenit epicentrul răului, iar figurile dinastiei întruchipări ale celor mai neverosimile vicii ale naturii umane. Era procedeul pe care comuniștii români îl importaseră din Rusia sovietică și prin care, așa cum i se destăinuise Emil Bodnăraș principesei Ileana, loialitatea pentru monarhie a unei părți importante a societății românești trebuia convertită în ură. „Înainte de a pleca din România am vorbit despre aceasta cu Emil Bodnăraș, care era pe vremea aceea ministru comunist în Guvern. L-am întrebat de ce comuniștii pun în circulație tot felul de defăimări. – Desigur că înțelegeți de ce trebuie să se întâmple așa – mi-a răspuns el calm. Dv. Și clasa dv. Trebuie să dispăreți. Trecutul trebuie să dispară. Așa cum distrugem și cenușa morților, ca să nu mai rămână nimic, tot așa trebuie să distru-

continuare în pagina 21

Așa vă place lexicologia?

Gheorghe MOGA

După apariția primelor volume din *Dicționarul limbii române (DA)*, Mihail Sadoveanu îndeamnă cititorii *Adevărului literar și artistic* (nr. 655, 25 iunie 1933) să se apropie de „cea mai minunată și mai amuzantă carte”: „Opriti-vă la expresiile pitorești, ori poetice, ori adânc filozofice ale acestui neam cu însușiri excepționale. Urmăriți vorbe în aparență indiferente care vă duc în trecut. Scoateți dintr-un vocabul, alcătuit din câteva semne grafice, «armonice» care vă duc în adâncimea suferinții trecutului, în rezistența neamului, în sfânta moștenire a generațiilor perimate.

Astfel vă opriti din când în când. Vă solicitați ici un cuvânt, dincolo o imagine poetică. Vă zâmbește sufletul și inteligența părinților noștri. Vă reluați călătoria, ca albina între flori cu lamură dulce”.

Nu sunt puțini cei pentru care răsfoirea și consultarea dicționarului se aseamănă cu lectura unui roman. Între aceștia se numără și Eugen Lungu, criticul și istoricul literar de la Chișinău. Acesta o și declară în *Argumentul* cărții *De ce spunem așa**: „M-au fascinat întotdeauna obârșia și aventura istorică a cuvintelor, migrația lor, ca a unor corsari, dintr-o mare a limbii în alta. M-au contagiat în acest sens deslușirile etimologice ale lui L. Șăineanu, fie și cele la îndemâna tuturor din prefața la celebrul său *Dicționar universal*. Lecția despre lanțul conexiunilor semantice am însușit-o din nu mai puțin celebrul dicționar al lui G.I. Tohăneanu, pe care l-am citit ca pe un roman al limbii”. Convinși că „fiece vocabulă are ceva relevant în arborele său genealogic” și sub imboldul lecturilor amintite anterior, Eugen Lungu se apleacă asupra unor cuvinte și expresii cărora vorbitorul/cititorul obișnuit nu le acordă atenție: „În exercițiile mele am încercat să abordez termenul sau expresia nu numai în nudismul lor pur lingvistic ori semantic, ci urmărindu-le, cum spuneam, parcursul istoric, metamorfozele spectaculoase și legăturile lor de rudenie, unele greu de bănuț sau chiar de-a dreptul șocante când răzbați spre vițele rădăcinilor”. Tot din *Argument* aflăm că unele din paginile cărții reiau articole publicate în revistele *Noi* și *Sud-Est cultural*. Materialul lexical (cuvinte vechi și neologisme, expresii românești și citate celebre, calcuri lexicale și termeni internaționali) este grupat în patru secțiuni: „Încercare de voroavă...”, *Amour grec*, *De frunza frâsinelului*, *Cum și-a băut Cleopatra perlele*.

Sub aparenta „joacă de-a cuvintele” se ascunde o muncă de durată, căci adunarea materialului ilustrativ și formularea argumentelor și contraargumentelor în susținerea/infirmarya unei opțiuni etimologice presupun lectura unor scrieri dintre cele mai diferite, de la autorii latini la tratatele de botanică, de la primele texte religioase la proza contemporană publicată într-o revistă.

În paginile dedicate unor expresii de sorginte literară („*Pînea amară a exilului*”, „*Prostatecele nări*”, „*Le nez violet de l’hiver*”) se recunoaște istoricul literar familiarizat cu creația pașoptiștilor Alecsandri și Ghica, precum și cu cea a lui Eminescu (pe care l-a și editat în 1981).

Interesante sunt și paginile (adunate sub titlul *Religia, pușca și alte mituri aforistice*) din care cititorul află că sunt expresii celebre care „zboară cu multă dezinvoltură dintr-un secol în altul și dintr-o cultură în alta, fără să dețină însă un pașaport licit de identitate”. Nu se știe când a rostit/scriș Sartre fraza: „*Il ne faut pas désespérer Billancourt*” (Billancourt este numele unei suburbii pariziene industrializată, simbol al clasei muncitoare franceze). Fraza pusă în gura lui Malraux: „*Le XXIe siècle sera religieux ou ne sera pas*” și variantele în care circulă („...*sera métaphysique...*” „...*sera spirituel...*” „...*sera mystique...*”) nu apare nicăieri astfel formulată. Malraux declarase într-un interviu: „Cred că în sarcina secolului viitor [întră misiunea] de a reintegra zeii”, iar, altădată, că: „nu exclude posibilitatea unui eveniment spiritual la scară planetară”. În ciuda faptului că însuși Malraux a recunoscut că „n-am spus niciodată așa ceva”, maxima continuă să circule, legată fiind de numele scriitorului francez, datorită unui „trivial aranjament folcloric, în bine cunoscuta manieră a interpolărilor și șlefuirilor ulterioare ale unui concept inițial brut”. Aceleiași serii a maximelor cu emițător disputat și discutat îi aparține și cea atribuită lui Cehov: „*Dacă în primul act atârână pe perete o armă, atunci în ultimul ea va împușca neapărat*”. De fapt, recomandarea lui Cehov adresată unui scriitor mai puțin cunoscut suna altfel: „*Nu se aduce în scenă o pușcă încărcată dacă nimeni nu intenționează să tragă din ea*”. Urmează apoi comentariul autorului: „cum nu sunt mulți care au auzit de această frază, scrisă într-adevăr de Cehov, puțin probabil că «impostoarea» va abandona vreodată terenul cucerit deja și că va ceda în favoarea spusei legitime”.

Alte pagini adună termeni din același câmp semantic; paragrafele din *Retro-bahice*, dincolo de explicații etimologice și datări referitoare la substantivele *Gambrinus, chelner, ciocan, țal, țap, țoi* etc., „mustesc” de informații literare legate de viața de toate zilele a lui Caragiale, C. Dobrogeanu-Gherea, Păstorel Teodoreanu.

Unele articole se ocupă de greșeli de exprimare (*Ne-am deschis*), altele de tendințe gramaticale (*Pe computer, Nu servesc!*) a căror cauză o constituie, în ambele cazuri, împrumuturile sau calcurile lingvistice. Fiecare articol aduce câte un element surprinzător referitor la „viața” cuvintelor prezentate, fie acestea „rasate” sau umile. Aflăm astfel că *inch* și *țol*, două unități de măsură, sunt... sinonime fiindcă denumesc aceeași mărime; substantivul *sticlă*, împrumutat de la slavi, își are originea în limba gotică, în care *stikls* denumea „cornul răsucit, care trebuia bătut dintr-o răsufare”.

În sprijinul lexicologului vine, de multe ori, po-

etul al cărui simț lingvistic și a cărui fantezie refacțiuni semantice greu de bănuț. Cum lucrează fantezia colectivă la diverse popoare pentru a defini metaforic același simbol se vede din modul în care este numit semnul tipografic @, „devenit astăzi un fel de cheie sol a tuturor mesajelor expediate pe internet”. Autorul observă că „de regulă, sensul se asociază în mentalul etnic cu un animăluț oarecare”. Italienii îi spun *melc*, chinezii *șoricel*, rușii *câine*, grecii *rățușcă*, ungurii *vierme*, norvegienii *codiță de porc*, românii și mulți alții i-au zis *codiță de maimuță*.

Credem că această carte, propusă „cu jenă” („apar în ea ca un novice în postura de amator și diletant”), i-a adus autorului o creștere a numărului de cititori. Aceasta și datorită faptului că autorul a evitat „citarea academică prea chițibușară”, preferând sintagmele generalizatoare „s-a spus”, „se scrie” etc.

*Eugen Lungu, *De ce spunem așa*, Editura Arc, Chișinău, 2014

Istorie-memorie-control social

urmare din pagina 19

gem toate urmele de dragoste și respect pentru memoria lor [a suveranilor României – n.n.] în inimile oamenilor. Ceea ce mama dv. [Regina Maria – n.n.] A făcut pentru oameni, ceea ce ați făcut dv. pentru ei trebuie întâi întinat și apoi șters de tot. Da, mormintele au fost distruse. Mai rămâne de văzut dacă trecutul poate fi șters atât de repede și definitiv” (Ileana Princesă de România Arhiducesă de Austria, *op. cit.*, pp. 28-29).

Pentru ca noua „fizionomie” a monarhilor, dar și al altor personalități politice ale României, să poată fi arătată copiilor și tinerilor din toate pozițiile și în toate împrejurările, regimul comunist a valorificat resurse financiare, umane și logistice importante. Au fost utilizate toate canalele de informare/propagandă: ziare, radio, caravane teatrale, cinematograful. Însă strategia regimului comunist, prin care generațiile tinere erau inițiate în ura trecutului, rezerva un rol central manualului școlar de istorie. Odată angajat în vasta operațiune de manipulare socială, manualul de istorie s-a dovedit un instrument pe cât de toxic, pe atât de eficient în acțiunea de colportare a viziunii comuniste ideologizată și ideologizantă cu privire la trecut. Eficiența era dată întâi de toate de faptul că în proiectul comunist de îndoctrinare socială era utilizată întreaga structură școlară a României. În acest fel, produsul ideologico/propagandistic, înglobat în manualul de istorie, putea fi distribuit în mod exhaustiv, ajungând pe băncile tuturor elevilor din România.

Prima întâlnire cu manualul de „istorie a patri-

ei” se producea la vârsta de 10 ani, în clasa a IV-a. Secțiunea privitoare la perioada modernă conținea o versiune plină de mistificări, închegate într-o grilă interpretativă puternic ideologizată. Experiența era reluată într-o formă și mai amplă în clasa a VIII-a gimnazială și apoi, pentru cei care continuau studiile liceale, în clasa a XI-a sau a XII-a. La capătul acestui proces de formare/deformare tânărul român trebuia să se fi afiliat, dacă nu aservit, convingerii, de nezdruncinat, că România ieșise din epoca istorică a barbariei, odată cu instaurarea regimului comunist. Că România se înscrisese pe calea „progresismului multilateral”, irevocabil și implacabil din ziua preluării puterii de către guvernul Groza.

Vorbim, așadar, de „confecționarea” unui tip de loialitate bazată nu pe o constatare ca atare a „bine-lui comunist”, ci mai mult pe acumularea și fixarea unor puternice resentimente față de tot ceea ce se găsea în afara lumii comuniste din punct de vedere temporal sau spațial: Occident, capitalism, proprietate privată, democrație parlamentară, monarhie. În plus, acest fond resentimentar trebuia să inhibe orice căutare sau construcție comparativă la modelul de societate pe care îl oferea comunismul. Proiecția viitorului era astfel încorsetată de acceptarea, fie ea și blazată, a viziunii comuniste unice, totalitare, asupra destinului individual și colectiv. În felul acesta, trecutul transfigurat, livrat prezentului sub formă de memorie ideologizată/falsificată, era predestinat să devină un instrument de control social, cu o funcție esențială în sistemul comunist de exercitare și păstrare a puterii.

Femeia în arta socialistă

SZABÓ Attila

O expoziție tematică

Curator: Szabó Attila, șef secție artă

Colaborator: drd. Victor Horațiu Cioban, istoric de artă

În perioada 4 noiembrie 2015 – 30 ianuarie 2016 a avut loc la Muzeul de Artă „Ioan Sima” vernisajul expoziției FEMEIA ÎN ARTA SOCIALISTĂ. Organizată de Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău, conceptul expozițional a reunit obiecte de artă provenite de la Complexul Muzeal Arad, Muzeul Județean Satu Mare, Muzeul de Artă Cluj-Napoca și Muzeul din Zalău.

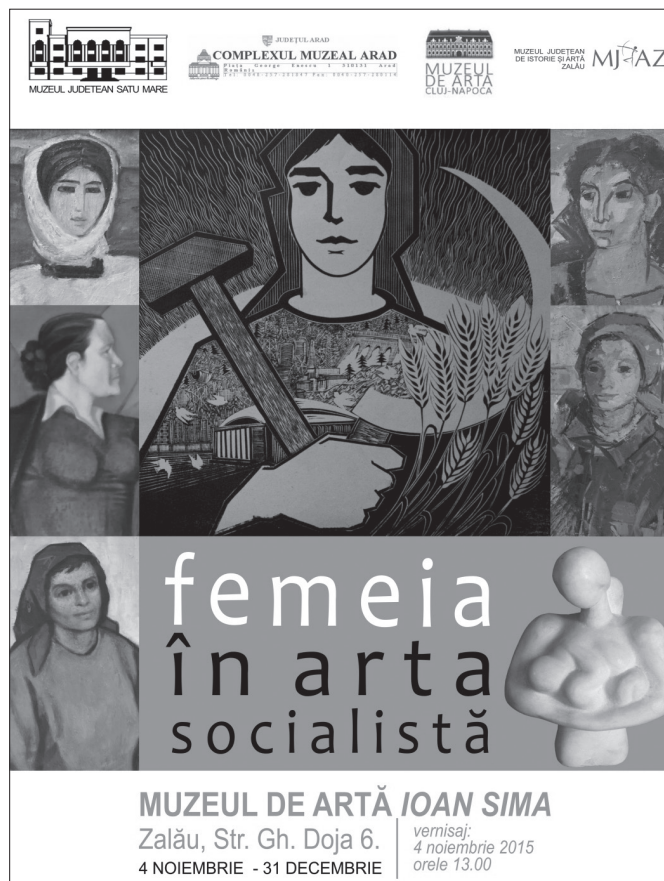
Reflectând asupra subiectului feminin din reprezentările artistice ale perioadei istorice între 1945-1989, expoziția a prelucrat o temă generoasă și din ce în ce mai cercetată de istoria artei contemporane: feminitatea în artă.

Utilizat oarecum neadecvat, dar cu trimiteri clare la contextul politic reflectat în aceste opere, folosim sintagma *artă socialistă* în sensul exclusiv al artei plastice din perioada 1945-1989, puternic determinată de ideologia socialistă impusă de regimurile politice, înșirând opere tematice cu *subiect feminin* care prezintă accente ferme de propagandă.

În cadrul artei angajate politic sau social (în spirit *socialist*) abordările subiectului feminin și tratarea figurii umane feminine prinde o conotație aparte: în cele mai multe cazuri această FEMEIE este o persoană sobră, accentuate fiindu-i caracteristicile ce o definesc la nivelul rolului îndeplinit în mecanismul societății *noi* (socialiste). Prin urmare, atribuțiile sale fizionomice, psihologice sau de pregătire culturală vor fi mare parte sau aproape total estompate. De remarcat motivul foarte des al *baticului* – un accesoriu aproape de nelipsit al figurii femeii în iconografia socialistă. Acesta o va însoți în toate ipostazele ei de MAMĂ, MUNCITOARE, ȚĂRANĂ, COLECTIVISTĂ, TOVARĂȘĂ, PURTĂTOARE DE FUNCȚIE, STUDENTĂ, CERCETĂTOARE, ALEGORIE LA PACE, VICTORIE, ELIBERARE, REPUBLICĂ ETC. Vor lipsi, deci, din acest cadru reprezentările de *nud*, deoarece acestea – neinterzise, oarecum tolerate – nu aveau conotație socială utilizabilă politic-propagandistic.

Proveniența pieselor

Piese selectate au fost realizate în perioada 1950-1975, apariția lor în cadru muzeal datorându-se unor achiziții locale sau unor transferuri realizate de muzee. Circuitul piesei de la autor la muzeu se realiza pe calea achiziției directe de la sursă, ori donația directă a artistului, sau urma traiectoria dirijată de *Comitetele pentru cultură și artă ale sfaturilor populare regionale sau județene*. Acestea supravegheau circulația pieselor de artă începând de la autori sau uniunile artiștilor plastici până la prezențe expoziționale și plasarea lor ulterioară în depozitul de expoziții din București, urmată apoi de

distribuția acestora în muzeele din țară.

Pictura, grafica și sculptura – genuri clasice ale artelor plastice – erau folosite foarte des în „cultura” cu accente de propagandă. Multe dintre operele prezentate în expoziție au fost probabil realizate sub semnul acceptului și al colaborării cu regimul, sau constituie pur și simplu compromisuri necesare la optimizarea carierei artistice individuale.

Retrospecția și cercetarea

Arta socialistă – cu toate tematicile tipice – a ajuns să pară acum, la o distanță temporală de sfert de veac, oarecum ridicolă, aidoma unei farse de prost gust, perceput ca un fenomen lipsit de orice criteriu al valorii. Însă, pe plan plastic, nu sunt rare piesele de reală valoare artistică, deși compromise de subiectul ales.

În cazul unor cercetări științifice obiective a acestei jumătăți de secol (din ce în ce mai multe în ultima vreme), aprofundarea în analiza fenomenului artistic pare a nu fi deloc de prisos. Demersul reușește să deslușească aspecte surprinzătoare ale artei acelei epoci, contribuind cu noutăți la discursul teoriei artei și al antropologiei culturale. Una dintre acestea poate fi *specificul condiției femeii în societatea socialistă între teorie și realitate* – văzută prin reprezentările artistice ale epocii.

Rusu Natalia: Pacea de aur, polipție colorată-gravură, 1987

Iliuț Ana: Maternitate, gravură în lemn în culori

Abrudan Petre: Ctitorii zilelor noastre, ulei, tempera, pânză, 1964

Sima Paul: Omagiu Republicii, ulei pe pânză

Pop Silaghi Vasile:
Planuri de viitor,
linogravură,
1961

Olariu Iulian:
Republica,
linogravură

Mitrea Ioan:
Cerc de citit,
pictură în ulei,
1964

Vremir Mircea: Culesul de la Ferma Bădeni Turda, ulei pe pânză, 1956

Roni Noel Florin:
La câmp,
ulei pe pânză

Șărămăt Popescu Sanda:
Proclamația de la Islaz,
ulei pe pânză

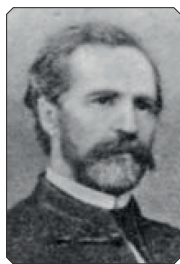
Florean Liviu:
Primăvara,
 ulei pe pânză

Pallos Jutta:
Aspect de la Întreprinderea
Electroceramica,
 ulei pe pânză, 1956

Grieb Alfred:
Aspect de la fabrica de sticlă,
 ulei pe pânză,
 1956

Sălajul în 1840⁽²⁾

KÖVARY László

Produsele

Sălajul este binecuvântat cu toate roadele subcescului, astfel încât, dacă ar găsi un vad comercial bun, ar putea deveni cea mai prosperă regiune din Imperiul Austro-Ungar, dar [în lipsa lui] produsele i se prăpădesc fără să fie apreciate și prețuite [la justa valoare], pentru că puținul care ajunge pe piețele din Cluj, Oradea, Debrețin și Carei e doar un strop din imensul ocean [al abundenței].

Majoritatea dobitoacelor necuvântătoare își găsesc de mâncare aici cu ușurință, prin urmare [Sălajul] se mândrește cu numeroase specii de animale, atât domestice cât și sălbatice. Din rândul celor de casă se evidențiază mulțimea oilor și rămătorilor. Toți gospodarii cresc mioare din rasele autohtone – după posibilități, mai multe sau mai puține. Creșterea ovinelor a fost dintotdeauna sprijinită cu entuziasm de nobilimea sălăjeană. Sunt mulți cei care, de parcă ar concura pentru încetățenirea acestei ocupații, au sacrificat bani și au depus eforturi serioase pentru obținerea de succese, precum baronii Wesselényi Farkas și Miklós, baronii Bánffy Ádám și János ori Pelei Farkas. Dintre ei, s-a evidențiat baronul Wesselényi Farkas-tatăl, nu doar în Sălaj, ci în întreg Ardealul. De altfel, întreaga familie Wesselényi și-a fundamentat peste hotare renumele de crescători pricepuți.

Proprietarii de pământ sunt îmboldiți de însăși dărnicia naturii să crească porci, deoarece nenumăratele păduri împrăstie peste tot un ocean de ghindă. Cu toții se folosesc de el, astfel încât și micii proprietari au atâția rămători încât fiecare îi revine câte-o turmă întreagă. Chiar dacă nu toată lumea posedă o pădure de stejar, se descurcă fără probleme pe parcursul iernii, deoarece achiziționează ghindă de un pengő, iar animalele care au consumat hrană de doi pengő în anotimpul friguros vor fi vândute cu 30-35 de pengő.

În păduri, sălbăticiunile mișună în turme. Ce-i drept, numărul cerbilor a scăzut și și-au căutat refugiu în adâncul marilor codri, cu toate acestea coboară deseori în sate, riscându-și viețile. Mistreții de pe muntele Șes provin în mare parte din exemplarele aduse în urmă cu câțiva ani de la Jibou. Dar tot aici se găsesc căprioare, lupi, vulpi, jderi, bursuci, pisici sălbatice, iar în unele locuri de pe frul apelor chiar vidre. Multe vietăți pier cu grămada în timpul vânătorilor mai mici sau mai mari – o activitate obișnuită pe agenda tuturor de aici.

[Sălajul] este bogat și în păsări. În făgete se găsesc din belșug: ierunci peștițe, găinușe de munte maro-

nii, potârnichi roșiatice, o varietate palidă de sturzi. În vecinătatea Someșului, se întâlnesc lișițe și becați-ne, în mlaștinile Eriului stârți, berze și dropii; aproape peste tot: vulturi, ulii, mai multe specii de ereți, diferite feluri de porumbel sălbatici (cu precădere porumbel gulerati și turturele), sitar de pădure, nagâți etc.

Dările din ape nu sunt mai puține decât cele ale codrilor. În fiecare dintre apele deja amintite, înoată armate de pești și de raci. În Barcău și Crasna, șalăul, plătica și știuca sunt indigene. În Someș, pe lângă știucă, înoată plătica și sturionii; iar uneori apar în Jibou venind de pe Tisa somni de peste un metru lungime. [...]

Cum prea bine se știe, [Sălajul] n-are minereuri și sare. Cu câțiva ani înainte, la Noțig s-au descoperit câteva grăuncioare de aur, neatinsse de mână omească; oficiul din Baia Mare a fost informat, s-au desemnat comisari pentru a cerceta, dar se vorbește că strădaniile le-au rămas fără rezultate. Se va încerca repetarea testului. Nici sare nu s-a găsit, deși izvorul salin din Jibou și șesurile sărate din zona Eriului stârnesc bănuiala că ar fi din belșug. O ocnă ar constitui o comoară neprețuită pentru sălăjeni – dintre multele foloase, să amintim doar că ar scăpa de transportul sării. Gândul aducerii bulgărilor din Ocna Dejului în Țara Silvaniei, un efort imens și cu puțin spor, reprezintă un coșmar.

Țara Silvaniei ascunde o sumedenie de comori, despre care multă lume nu știe nimic. Cercetările și diferitele ocazii au revelat existența unor zone carbonifere, dar, întrucât lemnul constituie combustibilul epocii actuale, descoperirea n-a interesat pe nimeni. În cele mai multe cazuri, este vorba de lignit, care în contact cu atmosfera se fărâmițează, dar probele tehnice arată că s-ar putea utiliza; și se speră că în adânc se găsesc straturi mai dense. [...]

Are și marmură, respectiv varietatea spumoasă cunoscută drept „marmură de Jibou”. Cariera a fost deschisă pe o culme împădurită aflată la o oră depărtare de Jibou, către sud. Cum s-a pornit cu stângul, după câțiva ani de exploatare, frontul s-a prăbușit și în prezent ar fi nevoie de implicarea a câtorva sute de oameni ca să fie scoasă la lumină din nou. Când a început să producă, baronul de odinioară a invitat pietrari din străinătate de la care localnicii au învățat meseria și ar fi devenit o ramură rentabilă a economiei artistice, dacă nu s-ar fi produs surparea. În curând, locul va fi invadat de pădure și se va transforma într-o legendă

transmisă pe cale orală de către urmași.

Varietatea de ghips numită alabastru se găsește în mai multe locuri și are o puritate deosebită.

Pe cât se arată de săracă în piatră de construcție, atât de bogată este în calcar. Dacă satele vecine [cu granița] ar opera în regim industrial, ar putea obține un profit frumos din Ungaria.

Merită semnalat un deal din cretă destul de curată situat între Hodod și Nadiș. Croitorii o folosesc și astăzi, iar fabricanții de vase sau de vopsele ar trage foloase inimaginabile [de pe urma exploatării]; chiar și vândut doar sub formă de cretă ar produce mulți bani.

Populația

Dintre cei o sută treizeci de mii de oameni circa o sută de mii pot fi socotiți ca iobagi, cel puțin jeleri, iar două treimi din ei sunt români. Dumnezeu le-a rânduit să lucreze pământul, dar populația a lepădat indicațiile înțelepte ale naturii și și-a prăpădit puterile ocupându-se de cultivarea viței-de-vie. Deoarece împărțirea forțelor nu i-a îngăduit cultivarea potrivită nici a ogorului, nici a viei, pământul chinuit nu i-a oferit decât răsplata unei sărăcii perpetue.

Găsești sărăcie pretutindeni. Ea este un oaspete imposibil de ascuns sau de alungat, un senior de neînduplecat, cu coif țuguat și lance, în fața căruia toți fac mătăanii. Satele românești sunt mizere. Îmbrăcămintea poporului este una și aceeași, fie că este vorba de cel mai prăpădit iobag sau de un boiernaș fără avere: o pălărie neagră cu boruri largi ridicate sau o căciulă din piele de miel; o șubă cenușie din lână creață care ajunge până deasupra genunchilor; vestă; izmene largi, lungi până la glezne; cizme sau opinci. Cine are poartă uneori pe deasupra nădragi sau își pune ciorapi în picioare, dar în rest îmbrăcămintea descrisă reprezintă atât ținuta de vară, cât și cea de iarnă. Se mănâncă pită sărăcăcioasă sau tocmai mămăligă, adesea numai cu ceapă și urdă sărată, astfel încât austeritatea traiului provoacă milă, mai puțin în Borla și Andrid, unde locuiesc niște gospodari mai înstăriți. Cauzele acestei sărăcii apăsătoare rezultă din starea actuală: din puținul produs se plătește darea către împărăție, dijma seniorului, o parte merge la preot și învățator, alta hrănește notarul, iar solgăbirăii adeseori îi năpăstuiesc în secret. Boinii lor trag carele împovărate ale armatei, căruțele oficialităților din județ. Drumurile, canalizarea, toate se realizează de către oamenii din popor, astfel încât un moș de 70 de ani abia dacă a ajuns să-și petreacă 15 ani din viață pentru sine. [...]

Comerțul

Este modest în Sălaj. Venituri nesemnificative rezultă din vânzarea lânii, porcilor, sodei calcinate pentru producerea săpunului, tutunului și fructelor. Meseriașii își duc traiul de pe o zi pe alta, deoarece localnicii nu cer un port mai deosebit. Totuși, există o îndeletnicire înfloritoare, cojocăria, deoarece cine nu

poartă șubă nu se îmbracă așa cum se cuvine.

Binecuvântata regiune ar putea susține mai multe ramuri ale economiei: stupăritul vrednic ar aduce recompense bogate; cineva ar trebui să le prezinte oamenilor de aici cum se cresc viermii de mătase, străduință care ar acoperi toate cheltuielile [cu creșterea și educarea] copiilor și-atunci ar fi îmbrăcați mai bine, deoarece sărmanii arată ca niște orfani din Laponia, înfășurați în piele. S-ar putea scoate la suprafață și roadele din pântecul pământului, activitate care ar oferi slujbe câtorva mii de trudituri, ca să nu fie nevoiți să străbată un drum de câteva zile până în marile orașe din Ungaria în căutare de lucru.

Cultura și învățământul

Sălajul se găsește departe de cele două capitale culturale ale țării, care, de obicei, răspândesc lumina în provincie. Deși nu întâlnim un interes susținut față de viața culturală, totuși [județul] n-a rămas de căruță. Potrivit gradului de instruire, locuitorii pot fi împărțiți în trei categorii: plebea, mica nobilime și familiile de vază.

În ce stare poate sta educația poporului, acolo unde, lipsit de orice suport material, [prostimea] este lăsată să se descurce cum știe? Ce comportament putem pretinde oamenilor de rând, căroro nimeni nu le spune că există și plăceri de rang mai înalt decât cele trupești? Despre ce fel de educație a maselor putem vorbi acolo unde școlile populare sunt cu totul necunoscute; școlile satești sunt neglijate, iar învățătorii prost plătiți, deoarece în țara noastră au ajuns să ocupe aceste nobile scaune numai aceia căroro soarta sau proasta lor pregătire nu le-a permis să plece în altă parte. Marii proprietari de pământ uită să se îngrijească de ele – oare se tem că oamenii educați vor refuza să robotească pe moșie? Nici un filantrop întreg la minte n-are de ce să se teamă, pentru că oare cine își îndeplinește sarcinile mai exact decât omul care cunoaște rânduiețile sociale, legăturile vieții și [consimte] întrajutorarea reciprocă. Plebea poate spera un viitor mai bun doar ca urmare a carității practicate de biserică, pentru că instituțiile aflate acum la modă și-au dovedit prin rătăcirii lipsa de obiective. Cât de creștin, cât de uman ar fi iluminarea tenebrelor infectului, [parte a societății] care ar putea avea o evoluție periculoasă într-un viitor apropiat. Posteritatea l-ar diviniza pe omul care ar ridica o altă generație după cea a taților nenorociți, ar ști să prețuiască sângele

maghiar, ar dezvălui tendințele de degenerare. Cine aude cântecele acestui neam cade pe gânduri la auzul vocilor omenești.

Mica nobilime se plasează undeva între civilizație și incultură, deci într-un punct cât se poate de periculos. Dacă socotim că educația reprezintă capacitatea omului de a-și stăpâni pornirile, patimile, atunci recunoaștem că ne aflăm sub puterea lor. Când cineva devine atât de robit năravurilor încât decade din demnitatea morală, el nu se jenează să se preschimbe într-o coadă de topor. Începe să se încetățenească și în Sălaj obiceiul preluat din Ungaria ca nobilimea să participe la ședințele consiliului județean după ce entuziasmul i-a fost sporit de câteva pahare și discursuri, ba chiar defilează împărțiți pe partide – ca acolo. Și-atunci când vine vorba despre problema națională, iar liderul grupării politice scoate la vedere ditamai măciuca în locul buzduganului strămoșesc, adesea se întâmplă ca o întregă armată [de voci] să i-o ridice la valoarea de argument suprem pentru validarea discursului – atunci nu putem vorbi despre independența, puterea de spirit a unei clase sociale.

Totuși, cultura și știința n-au fost exilate din Sălaj de către domni. Nu mă refer la patriarhii groși în pungă, pentru că de multe ori am văzut sacul doldora de bănet stăpânit de ditamai negliobia. Ar trebui să public lista bărbaților învățați, cu o gândire riguroasă, proveniți atât din rândurile mirenilor cât și a clerului – dintre care se vede orbita unei singure planete, a poetului Kölcsey, patriot care a trăit și a strălucit pe aceste meleaguri. Dacă ar fi să înmânez cuiva o cunună de lauri, aș alege comitatul cel mic, Crasna. Ambele au cazinouri, dar cel din Crasna oferă și o bibliotecă. Totuși, dacă aruncăm o privire în trecut, și Crasna își pierde coroana. Își aduce oare aminte de ziua când aproape că i-a fost devastată biblioteca? Atunci și ea și-ar fi lepădat veșmântul epocii moderne și s-ar fi scufundat mai adânc decât în tenebrele Evului Mediu, ajungând în era de tristă amintire a cărților arse pe ruguri în China și Egipt. Cu toate acestea, cinstea micuțului comitat este ridicată și de cercul de lectură din Tășnad, printre ai cărui membri se numără și Cserey Sámuel, un partizan entuziast al literaturii, cu o frumoasă colecție de cărți, pusă la îndemâna tuturor celor din regiune. Crasna cuprinde și cele mai bogate eclezii din Sălaj, prin urmare și preoțimea de aici se arată a fi mult mai studioasă.

Credințele religioase

În Țara Silvaniei, se întâlnesc trei confesiuni mai răspândite. Cea mai numeroasă comunitate este cea a creștinilor de rit oriental uniți cu Roma, păstoriți de episcopul greco-catolic de la Blaj, al cărui vicar din Șimleu Silvaniei le diriguiește ecleziile.

A doua ca număr este comunitatea evanghelicilor reformați, aparținători de episcopia de Aiud. Dar preoții lor provin nu numai din Aiud, ci și din Cluj sau Debrețin. Primul județ este Camărul, urmat de Șimleu, Zalău etc.

Romano-catolicii numără doar șase parohii, aparținătoare de dieceza Oradiei-Mari.

Pe lângă acestea, răspândiți în teritoriu, trăiesc credincioși din alte confesiuni, chiar dacă nu s-au grupat în eclezii.

Luteranii în Hodod și-au făcut biserică, cu toate că în alte locuri nu există luterani. Există încă mulți unitarieni strămutați aici, precum și un număr semnificativ de izraeliți.

Nu voi discuta cucernicia localnicilor, căci partea instruită a societății apelează la puterea divină doar ca să-i simtă forța în palmă, iar apoi o folosește pentru a plezni cu ea. Idealurile fundamentale ale credinței creștine au fost uitate și substituite cu pedepsele divine, legăturile frățești bazate pe iubirea aproapelui s-au destrămat și spiritul sfânt pe care s-a înălțat edificiul bisericii dumnezeiești a devenit comensurabil și afișat pe o listă de prețuri.

Preoții sălăjeni se mândresc cu titlurile primite de la principii ardeleni cu ocazia victoriilor împotriva tătarilor, înnobilări înmânate „una cum floribus”, încununate cu ciorchini de flori. Pornind de la acest amănunt, vă puteți imagina cât de prețios este județul Sălaj pentru mulți dintre membrii clerului.

Traducere de Györfi-Deák György

Ediția de bază:

Kövary László, *Tájképek utazási rajzokban*, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1984, pp. 74-92.

La vremea respectivă, anumite pasaje au fost cenzurate de către activiștii de partid din domeniul cultural.

Pe Google Books au apărut anelele „Tudománytár” din 1840 ale Societății Maghiare de Științe (Magyar Tudós Társaság), unde între pag. 20-36 poate fi găsit întreg studiul „Föld-és országtani vázlatok Szilágyról”.

Consiliul județean între anii 1930-1940

Dănuț POP

Aspecte privind administrația județului Sălaj în perioada interbelică (II)

Primul Consiliu Județean Sălaj, ales în 1926, a fost dizolvat în 1929. În locul său a fost instituită, la 19 octombrie 1929, o „Comisiune interimară județeană”. Aceasta, sub conducerea lui Alexandru Aciu¹, „va gira afacerile județului în conformitate cu art. 536 din legea pentru organizarea administrațiunii locale”², până la alegerea unui nou consiliu.

Alegerile pentru Consiliul județean au fost organizate în data de 5 februarie 1930, dar constituirea propriu-zisă a acestuia a avut loc în data de 3 iunie 1930. Ședința a fost deschisă de Dr. Alexandru Aciu, prefectul județului Sălaj, asistat de Ioan Deleu, secretarul delegat al consiliului.

Cuvântarea lui Alexandru Aciu merită a fi reprodusă, parțial, aici, deoarece surprinde distincția ce se face de acum înainte între atribuțiile prefectului și cele ale președintelui de consiliu: „Spiritul legii noi administrative, larg și democratic, nu va putea fi alterat nici în cazul când mici defecte în aplicare, inevitabile oricărei alcătuirii omenești, ar produce unele piedici momentane, piedici ce pot fi înlăturate. Administrația are elasticitatea inițiativei prin corpul autonom, nestrivită de veleități pur politice, chiar dacă politica, în mod inevitabil, prin spiritul ei de influență morală și control, nu va rămânea fără adăpost. Atribuțiunile prefectului politic se separă în mod norocos de ale Consiliului și în special de ale noului prefect administrativ, care este președintele delegației consiliului județean. Prefectul vechi, care era nu numai reprezentant politic al guvernului ci și prefect administrativ, rămâne reprezentant al guvernului și controlor al tuturor serviciilor administrative din județ. Rămâne deci prin controlarea executării legilor și deciziunilor și el în serviciul județului, dar atribuțiunile administrative trec la corpul autonom în frunte cu președintele delegației Consiliului județean. Spiritul legii noi l-ați observat. Eu, ca fost și prefect administrativ, voi controla și pe mai departe acest spirit al legii și voi da ca moștenire noului administrativ spiritul dezinteresat al dreptății, respectul drepturilor cetățenești, lipsa oricărui abuz, imparțialitate în judecată și călcarea în picioare a tuturor ispitelor materiale...”³.

La apelul nominal s-a constatat prezența următorilor consilieri aleși: Dr. Pop Gheorghe, Copos Valentin,

Dr. Oros Sever, Dr. Pop Alexandru, Dragomir Teofil, Mureșan Dumitru, Pop Vasile, Coza Aurel, Sima Valentin, Cupcea Petru, Urian Samuil, Josika Ioan, Oțiel Cornel, Dr. Kaizler Gheorghe, Dr. Boloni Zoltan, Mihalca Traian, Brandt Iosif, Indrean Vasile, Beldi Coloman, Lengyel Acașiu, Dr. Wetzak Alexandru, Hendea Nicolae, Kerekes Ernest, Wieser Ștefan, Bay Francisc, Ghiurușan Ioil, Dr. Szabo Alexandru, Kreutzer Mihai, dr. Vaida Petru, Dr. Szekely Alexandru, Vaștag Gheorghe și a următorilor consilieri de drept: Pop Gheorghe, Mango Ioan, Mărgineanu Dumitru, Dr. Lazăr Gavril, Fejer Iosif, Rădulescu Ioan, Roșca Remus și Kadar Geiza. Absentau dintre consilierii aleși: Sălăgean Ioan, Băliban Antoniu, Trufașiu Traian și Labo Augustin, iar dintre membrii de drept Cioran Ioan și Trufașiu Traian.

Președinte de vârstă a fost ales Dragomir Teofil, care, după o „cuvântare lungă, în care face o re-privire asupra trecutului nostru de opresiune”⁴, constată că nu există cazuri de incapacitate, nedemnitate și incompatibilitate între membrii consiliului, declarându-i pe toți validați. S-a depus apoi jurământul „prevăzut de art. 202, alin. 4 din legea pentru organizarea administrațiunii locale”.

A urmat alegerea biroului consiliului județean. Au fost în „total 30 voturi valabile” și s-au obținut următoarele rezultate: „Dr. Pop Gheorghe⁵ ca președinte 30 voturi, Beldi Coloman ca vicepreședinte 28 voturi, Cupcea Petru ca vicepreședinte 17 voturi, Dr. Pop Alexandru ca secretar 30 voturi, Coza Aurel ca secretar 23 voturi, Copos Valentin ca chestor 25 voturi, Oțiel Cornel ca chestor 30 voturi”. Au obținut voturi și alți consilieri județeni, dar fără a fi aleși, așa că numiții de mai sus au fost declarați aleși în biroul consiliului. Dr. Pop Gheorghe „mulțumește în numele celor aleși pentru încrederea dată și îndeamnă la muncă spornică spre binele județului și cu excluderea politicii”.

A urmat alegerea Delegației Consiliului județean, fiind declarați aleși: „De Președinte al Delegației Consiliului județean dl. Dr. Sima Cornel, de membrii titulari: Mureșan Dumitru, Dr. Boloni Zoltan, Dr. Oros Sever, de membrii supleanți: Sima Valentin și Dr. Szabo Alexandru. Între domnii Dragomir Teofil și Copos Valentin ca membri titulari și Trufașiu Traian și Pop Vasile ca membri supleanți având loc balotajul, după despuierea scrutinului se constată că a obținut: dl. Dragomir Teofil 19 voturi, Copos Valentin 12 voturi, iar Trufașiu Traian 5 voturi și Pop Vasile 25 voturi. În urma acestui rezultat se declară ales de membru

titular în Delegația Consiliului județean dl. Dragomir Teofil, iar de supleant dl Pop Vasile, ca întrunind majoritatea din cele 31 voturi date”.

A fost aleasă și Comisia de verificare, în următoarea componență: Dr. Vaida Petru, Dr. Kaizler Gheorghe, Ghiuruțan Ioil, Urian Samuil și Băliban Antoniu, precum și secretarul general al județului, în persoana lui Ioan Deleu.

Acest consiliu județean a fost dizolvat prin dispoziția ministerială nr. 7095/1931. Ședința de „instalare și constituire a Comisiunii interimare a județului Sălaj”, numită cu aceeași decizie ministerială, s-a desfășurat la 11 septembrie 1931 și a fost prezidată de Dr. Cornel Sima, „director de prefectură, delegat prin ord. no. 9545 – 1931 cu girarea prefecturii pe timpul concediului prefectului titular asistat de dl Ioan Deleu secretar general județean”⁶. Erau prezenți: Teofil Dragomir, Dr. Clemente Barbul, Demetriu Mureșan, Dr. Zoltan Boloni, Câmpian Gavril, Ioan Oltean, Matei Mărășescu, Sorescu Pretor, membri ai comisiei interimare (trebuie menționat că membrii comisiilor interimare județene erau considerați consilieri județeni, așa cum, de altfel, rezultă și din procesele-verbale ale ședințelor), care au depus jurământul, în următoarea formulă: „Jur credință Regelui Carol al II-lea. Jur să respect Constituția și legile țării. Jur să-mi îndeplinesc cu onoare și conștiință funcțiunea ce-mi este încredințată și să păstrez secretele serviciului”.

Au existat și două declarații adresate prefectului județului, Gheorghe Matieșanu⁷, prima referitoare la acuzațiile de ilegalități, de care s-ar fi făcut vinovat consiliul județean dizolvat, pe care cei incriminați le-au respins ca nefondate, alta, aparținând lui Zoltan Boloni, referitoare la slaba participare a minorității maghiare în noua comisie interimară: „Trebuie să constat însă cu regret că minoritatea din județul nostru, care reprezintă aici o forță considerabilă sau chiar covârșitoare în privința experiențelor și a averii, nu ia parte la această comisiune conducătoare a județului, decât prin persoana mea modestă. Considerând, că astfel se poate constata excluderea ungarimeii din administrația publică, trebuie constatat și din partea mea și din partea minorității faptul că responsabilitatea pentru administrație în situația actuală grea a luat-o asupra-și și o suportă exclusiv partidul guvernului”.

După prezentarea acestor declarații, președintele Cornel Sima a propus ca, din considerente financiare, să fie redus numărul de ședințe la două pe lună, fixând ziua de marți pentru desfășurarea lor. Apoi au fost aleși membrii din comisia de verificare: Teofil Dragomir, Zoltan Boloni, Matei Mărășescu, Gavril Câmpian și Sorescu Pretor, iar membru în comitetul de igienă a fost delegat Matei Mărășescu. A fost desemnată Comisia de licitații, având ca membri titulari pe Gheorghe Matieșanu, prefectul județului (președinte), Zoltan Boloni și Adalbert Sami, membri și Ludovic Sikszay, secretar. S-a decis ca „jetonul de prezență” să fie fixat

la 300 lei pentru fiecare ședință, la care să fie adăugate cheltuielile de deplasare pentru cei care locuiesc în afara orașului de reședință. Ultima ședință a comisiei în această componență este datată 24 mai 1932.

La 23 iunie 1932 are loc ședința de instalare și constituire a noii Comisii interimare a județului Sălaj, numită prin Deciziunea Ministerului de Interne no. 9235/1932, și având în componență următorii membri: Demetriu Mureșan, Valentin Sima, Dr. Zoltan Boloni, Dr. Oros Sever, Aurel Ghilea, Acațiu Lengyel. Ședința a fost prezidată de noul (și vechiul!) prefect al Sălajului, Gheorghe Pop, asistat de Ioan Deleu, secretarul general județean. Ședința a început cu depunerea jurământului prevăzut de lege. S-au menținut deciziile luate de comisia anterioară referitoare la „jetonul de prezență”, adică 300 lei pentru fiecare zi de ședință și la datele de desfășurare a ședințelor (ziua de marți, din două în două săptămâni) și s-au precizat sumele cheltuielilor de transport, astfel: „1. Dlui Demetriu Mureșan dom. în Chechiș, bilet de tren cl. II de la Zălau la Jibou și retur, costul trăsuri de la Chechiș la Jibou și retur 10 lei per. Km. în proporția distanței; 2. Dlui Valentin Sima dom. în comuna Curitău bilet de tren de la Curitău la Zălau și retur; 3. Dlui Sever Oros, dom. în comuna Tășnad, bilet de tren cl. II de la Tășnad la Zălau și retur; 4. Dlui Acațiu Lengyel dom. în com. Crasna costul trăsuri per km 10 lei de la Crasna la Zălau și retur în proporția distanței”⁸. La ultimul punct al ordinii de zi s-a aprobat „ca cele două camere în casa județului din Zălau, Piața Mihai Vitezul no. 4 cari au fost folosite de fostul prefect ca locuință împreună cu mobilierul să fie cedate Dlui Cornel Sima director de prefectură ca locuință”.

În cadrul ședinței din 12 iulie 1932 a depus jurământul, ca membru în comisia interimară, Aurel Coza, iar în ședința din 9 august 1932, Victor Pop. În 15 septembrie depune jurământul Petru Cupcea, numit prin decizia Ministerului de Interne nr. 13671 din 1932.

La 3 ianuarie 1933 are loc o ședință festivă a comisiei interimare, având ca obiect „sărbătorirea Primului Ministru Iuliu Maniu, cu ocazia împlinirii vârstei de 60 de ani, în data de 8 ianuarie”. Ședința s-a desfășurat la Palatul administrativ, fiind prezidată de Gheorghe Pop, prefectul județului, asistat de Ioan Deleu, secretarul general. Erau prezenți: Petru Cupcea, Aurel Coza, Sever Oros, Zoltan Boloni, Victor Pop, Valentin Sima, Aurel Ghilea și Acațiu Lengyel, membrii comisiei interimare. S-a luat următoarea hotărâre: „Județul Sălaj să trimită sub conducerea domnului Prefect Dr. Gheorghe Pop o delegație constatătoare din 30 membrii care să exprime în numele întregului județ omagiile cuvenite Sărbătoritului, care mai bine de două treimi din viața sa de până acum a gândit, a muncit și luptat până la jertfirea de sine pentru emanciparea Neamului, întărirea și înflorirea Țării, – asigurându-l de devotamentul sincer și desăvârșit și sprijinul nelimitat al Sălăjenilor în toate acțiunile sale”⁹.

A doua zi, prefectul s-a prezentat în fața primului ministru, aducându-i la cunoștință hotărârea adoptată și rugându-l să primească delegația sălăjenilor, cu ocazia împlinirii vârstei de 60 de ani. Iuliu Maniu a mulțumit pentru bunele sentimente și încrederea sălăjenilor, dar „și-a exprimat dorința categorică de a nu fi sărbătorit sub nici un chip în vremurile aceste grele”. Raportul despre întâlnirea cu Iuliu Maniu a fost prezentat membrilor comisiei interimare de prefectul Gheorghe Pop în ședința din 17 ianuarie 1933. În această formulă, Comisia Interimară și-a desfășurat ultima ședință în 14 noiembrie 1933¹⁰, fiind prezidată de Gheorghe Pop, asistat de Ioan Deleu.

În data de 9 decembrie 1933, are loc ședința de instalare și constituire a noii Comisii Interimare a județului Sălaj, numită prin decizia Ministerului de Interne nr. 14435 din 22 noiembrie 1933. Era prezidată de Dr. Mihail Gurzău¹¹, prefectul județului, asistat de Ioan Deleu. Erau prezenți: Dr. Emil Lobonțiu, Dr. Cornel Pop, Aurel Mureșan, Gheorghe Nichita, Ilie Călăuz, Ilie Marinca, Emil Ostate, Avram Dragoș și Laurențiu Bran, membri în Comisia Interimară. Noul prefect, și președinte al Comisiei Interimare, aduce mulțumiri fostei comisii „pentru munca depusă în interesul obștesc, accentuează tradiția înstăpânită la acest județ de a păstra ceea ce înaintașii au înfăptuit și de a desăvârși ceea ce au început. Salutând apoi pe noii membri ai Comisiei Interimare își exprimă dorința și speranța de a-i avea de sinceri colaboratori în acest spirit de continuitate tradițională, ținând seamă de spiritul și programul partidului. Îi îndeamnă la muncă conștientioasă și chibzuire serioasă în toate chestiunile, ca deciziunile să fie aduse cu autoritate fără posibilitate de revenire”.

După depunerea jurământului s-a trecut la alegerea diferitelor comisii. Au fost aleși: Emil Lobonțiu, Cornel Pop, Ilie Călăuz, Emil Ostate și Avram Dragoș în Comisia de Verificare, Emil Ostate, ca președinte al Comisiei pentru Propuneri de Numiri și Înaintări, Aurel Mureșan în Consiliul de Igienă și Ocrotire, Ilie Marinca și Gheorghe Nichita în Comisiunea de Recrutare și Consiliul de Revizuire. Ca înlocuitori ai președintelui Comisiei Interimare, în caz de lipsă, au fost desemnați Emil Lobonțiu și Emil Ostate.

S-a decis că ședințele „Comisiunii Interimare se vor ține ca până acuma tot la două săptămâni în ziua de marți, iar în caz de nevoie se vor convoca de câte ori va fi trebuință și pe altă zi”. De asemenea, se fixa „pentru membrii comisiei actuale jetonul de ședință pe zi în sumă de 250 lei, iar pentru cheltuieli de transport se vor plăti membrilor comisiei biletul de autobus sau biletul de tren cl. II și unde nu se poate circula cu tren sau autobus se va plăti pentru trăsura sau automobil 10 lei per kilometru în raport cu lungimea drumului făcut”.

La 9 ianuarie 1934, în prima ședință a Comisiei interimare din acel an „se aprobă a se deschide un credit

extraordinar de lei 800 spre a servi de plata costului unei cunune așezată de Prefectură pe catafalcul fostului prefect al județului Dr. Gheorghe Pop”, decedat în ziua de 25 decembrie 1933.

La 6 februarie 1934, în ședința comisiei interimare este numit ca membru dl Ioan Bancoș, în locul lui Emil Lobonțiu, prin decizia Ministrului de Interne nr. 529 din 1934. În aceeași ședință a fost numit jurisconsult al județului Iuga Ioan (care a obținut cinci voturi, față de patru ale lui Augustin Pinteș), cu un „salariu de bază de 1000 lei și accesoriile cuvenite”¹².

Alte schimbări în componența Comisiei interimare intervin în ședința din 27 februarie 1934. Astfel, Traian Costea îi ia locul lui Laurențiu Bran (decizia Ministrului de Interne nr. 929 din 5 februarie 1934), iar Ioan Ghițiu locul lui Aurel Mureșan (decizia Ministerului de Interne nr. 1337 din 13 februarie 1934). Tot atunci apare, ca secretar general delegat, Adalbert Sami, în locul lui Ioan Deleu.

În 27 martie 1934 are loc ședința de instalare și constituire a noii Comisii interimare a județului Sălaj, numită prin deciziile nr. 2961 din 20 martie și 3089 din 22 martie a Ministerului de Interne. Ședința a fost prezidată de Mihail Gurzău, prefectul județului, asistat de Victor Supuran, „delegat a îndeplini funcțiunea de secretar general cu Decizunea no. 233-1934 a Comisiunii Interimare a județului Sălaj”. Erau prezenți: Emil Lobonțiu, Cornel Pop, Emil Ostate, Ilie Călăuz, Gheorghe Nichita, Avram Dragoș, Traian Costea, Augustin Maxim și Ilie Marinca. S-au stabilit comisiile, iar înlocuitor pentru prezidarea lucrărilor a fost desemnat Emil Lobonțiu, „iar în caz de împiedicare și a acestuia pe dl. Emil Ostate”. Între membrii comisiei apare și Iulian Andrei Domșa, fost prefect liberal între anii 1922-1925 (în câteva ședințe, între lunile mai 1934 și ianuarie 1935; a fost înlocuit cu Ioan Bancoș, preot, numit prin decizia M.I. nr. 869 din 17 ianuarie 1935).

Puterea prefectului-președinte a crescut: în ședința din 28 mai 1935, „având în vedere dispozițiunile art. 243 și 244 din legea pentru organizarea administrațiunii locale, conform căreia consiliul județean poate deferi o parte din atribuțiunile sale, ca să se poată lua măsuri și în intervalul dintre ședințele comisiei interimare în vederea unei administrațiuni mai expeditivă, Comisia Interimară a Județului decide: Se autorizează dl. Dr. Mihail Gurzău prefectul județului, ca să poată lua măsuri de ordin personal și material în limita bugetului județului aprobat pe exercițiul 1935-1936, afară de a decide privitor la numirea, înaintarea, licențierea funcționarilor cu titluri academice superioare, aprobarea socotelilor, a împrumuturilor, a actelor de dispoziție, transacție etc., care potrivit dispozițiunilor art. 244 din legea pentru reorganizarea administrațiunii locale nu se pot deferi”¹³.

Din 11 iunie 1935 apare, ca membru în comisia interimară, Laurențiu Bran, preot, în locul lui Emil Os-

tate, decedat, iar la 17 decembrie, același an, în locul lui Avram Dragoș, „harnicul și devotatul membru”, încetat din viață la 10 decembrie, este numit Traian Cionfi.

La 24 septembrie 1935, luând în dezbateri adresa Cercului de Recrutare Sălaj, prin care se solicita numirea consilierilor județeni în comisiile de recrutare, Comisia interimară, cu unanimitate de voturi a decis: „Numește în comisiunile de verificare și centralizarea tabelelor de recensământ al claselor 1937, 1938, 1939 și 1940 pe consilierii județeni după cum urmează: 1. Plasa Zălau: Paul Dimitriu, titular, subrevizor în Năpradea, plasa Jibou; supleant Trăian Costea, preot domiciliat în Trăznea. 2. Plasa Buciumi: Trăian Costea, preot Trăznea, titular; supleant Augustin Maxim, înv. dir. Tihău. 3. Plasa Jibou: Augustin Maxim, înv. dir. Tihău, titular; supleant Paul Dimitriu, subrevizor școlar Năpradea. 4. Plasa Cehul Silvaniei: Vasile Robu, învățător Băsești, titular; supleant Augustin Maxim, dir. inv. Tihău. 5. Plasa Crasna: Avram Dragoș, preot Siciu, titular; supleant Trăian Costea, preot în Treznea. 6. Plasa Șimleul Silvaniei: Avram Dragoș, preot Siciu, titular; supleant Trăian Costea, preot în Treznea. 7. Plasa Supuru de Jos: Laurențiu Bran, preot în Aluniș, titular; supleant Ilie Călăuz, protopop în Cehul Silvaniei. 8. Plasa Tășnad: Ioan Ghițiu, preot în Tășnad, titular; supleant Vasile Pustai, proprietar în Tășnad. 9. Plasa Carei: Ioan Ghițiu, preot în Tășnad, titular; supleant Vasile Pustai, proprietar în Tășnad. 10. Plasa Valea lui Mihai: Ioan Ghițiu, preot în Tășnad, titular; supleant Vasile Pustai, proprietar în Tășnad”.

O nouă „Lege administrativă” apare în 27 martie 1936. Conform legii și regulamentului ei de funcționare din 18 februarie 1937, administrarea județului era încredințată consiliului județean ca organ deliberativ și delegației județene tot ca organ deliberativ și executiv. Legea acorda președinția Delegației nu prefectului, ci unui președinte ales dintre membri. Așa că, în 9 ianuarie 1937, apare ca președinte al Comisiei interimare a județului Sălaj, Ilie Călăuz¹⁴, protopop în Cehul Silvaniei, asistat în prezidarea ședinței de Victor Supuran, secretarul general delegat al consiliului județean. Nu s-au păstrat procesele verbale din anul 1936, dar schimbarea președintelui s-a făcut conform noii legi administrative din 1936. Tot în conformitate cu aceasta, la ședințe participa prefectul sau, în caz de lipsă a acestuia, subprefectul (în cazul acesta, dl. Ioan Lobonțiu). Erau prezenți, ca membri: Traian Cionfi, Trăian Costea, Ioan Ghițiu, Ioan Bancoș, Augustin Maxim, Ioan Curea, Ilie Marinca, Paul Dimitriu, membri și în comisia anterioară. Schimbarea s-a făcut doar în cazul președintelui.

La 19 aprilie 1937 se numește o nouă Comisie Interimară a județului Sălaj. Ședința de constituire a fost prezidată de prefectul județului, Mihai Gurzău, asistat de Victor Supuran, secretarul general delegat. Prefectul a prezentat decizia nr. 4051 din 2 aprilie 1937, prin

care se numea noua Comisiune Interimară „care să gireze afacerile județului Sălaj până la alegerea și instalarea Consiliului județean. Conform deciziei au fost numiți: Ilie Călăuz, președinte, Traian Cionfi, vicepreședinte, Trăian Costea, Ioan Ghițiu, Ioan Bancoș, Augustin Maxim, Ilie Marinca, Paul Dimitriu și Ioan Curea, membri. S-a depus apoi jurământul, conform legii administrative, cu următorul conținut: „Jur credință Regelui, supunere Constituțiunii și legilor Țării, jur să apăr interesele Țării și ale județului. Așa să-mi ajute Dumnezeu”. După acest moment, președinția a fost preluată de Ilie Călăuz, care a cerut membrilor comisiei interimare să-l proclame pe Mihai Gurzău, prefectul județului, președinte de onoare a comisiei, ceea ce s-a și făcut, cu unanimitate de voturi. Au fost alese apoi diferitele comisii, prin vot. Astfel, au fost aleși Paul Dimitriu, Augustin Maxim și Ioan Ghițiu în Comisia administrativă, financiară și de control, Traian Cionfi, Trăian Costea și Ioan Curea în Comisia de lucrări publice, Augustin Maxim, Paul Dimitriu și Trăian Costea în Comisia economică, Ilie Călăuz, Ioan Bancoș și Augustin Maxim în Comisia cultelor și învățământului, Trăian Cionfi, Trăian Costea și Ioan Curea în Comisia sanitară și de asistență socială. După constituirea comisiilor, locul prefectului, „reclamat de serviciu în altă parte”, este luat de subprefectul Ioan Lobonțiu.

În data de 25 iulie 1937 s-au desfășurat ultimele alegeri din perioada interbelică pentru Consiliul Județean. Partidul Național Țărănesc a obținut 61 la sută dintre voturi (18 mandate), iar Partidul Maghiar 39 la sută (12 mandate). Ședința de constituire a avut loc în data de 16 august, iar președinte a fost ales Petre Cupcea - Vicarul Silvaniei. În data de 21 august 1937 are loc ședința de constituire a Delegației Permanente a județului Sălaj, ședință deschisă de subprefectul județului Ioan Lobonțiu, asistat de Victor Supuran, secretarul general delegat. Erau prezenți: Trușașiu Liviu, Oșan Valer, Zoltan Boloni, Pop Anton și Iustin Buzilă, membri ai delegației permanente a județului Sălaj. Conform art. 67 din legea administrativă s-a ales, prin vot secret, un președinte, în persoana lui Valer Oșan¹⁵.

În comisia pentru propuneri de numiri și înaintări, conform art. 72, alin. 1 din Regulamentul pentru aplicarea legii statutului funcționarilor publici, este desemnat, din partea delegației permanente, Liviu Trușașiu. La unele ședințe ale delegației permanente din această perioadă participă și prefectul Mihai Gurzău (ex. 27 oct. 1937). Ultimul proces verbal al delegației în această componentă este din 27 noiembrie 1937¹⁶. Nu avem procese verbale din luna decembrie 1937 (nu s-au ținut, probabil, ședințe).

La 15 ianuarie 1938, se constituie o nouă Comisiune interimară, ultima din perioada interbelică, și cu o viață foarte scurtă. Ședința de constituire este condusă de Teodor Vidican, prefectul județului, asistat de Victor Supuran, secretarul general județean. Prefectul

a dat citire Înaltului Decret Regal nr. 9 din 5 ianuarie 1938, prin care „toate consiliile comunale rurale, urbane, municipale, ale Capitalei și cele județene au fost dizolvate. În urma acestui fapt, Ministerul de Interne, cu Deciziunea nr. 505 din 14 ianuarie 1938, comunicată Prefecturii cu ordinul telegrafic nr. 507 din 14 ianuarie 1938, a numit o Comisiune interimară care va gira agendele Consiliului județean până la constituirea unui nou consiliu ales. În această comisiune au fost numiți domnii: Crețu Teodor – președinte (nu am reușit să găsec, până în acest moment, date despre domnia sa, n.n.), Goșescu Iuliu – vicepreședinte, Marinca Ilie, Costea Ioan, Gavriș Augustin, Dr. Gherman Victor, Toth Vasile, Hendea Nicolae, Mihali Liviu, Podoaba Augustin, Dr. Șandor Alexandru, Maxim Augustin, Olariu Macedon, Fogaș Aurel și Filep Ioan membri”.

După depunerea jurământului de către membri prezenți (a absentat doar Maxim Augustin), se constituie comisiile prevăzute de art. 77 din legea administrativă, astfel: Comisia administrativă, financiară și de control (Crețu Victor, Gherman Vasile, Mihali Liviu), Comisia de lucrări publice (Podoaba Augustin, Toth Vasile și Filep Ioan), Comisia economică (Gavriș Augustin, Hendea Nicolae, Fogaș Aurel), Comisia cultelor și învățământului (Costea Ioan, Goșescu Iuliu, Olariu Macedon), Comisia sanitară și de asistență socială (Dr. Șandor Alexandru, Maxim Augustin, Marinca Ilie).

S-a stabilit ca ședințele să fie ținute săptămânal, joi¹⁷. Subprefect al județului, în această perioadă, este Dr. Emil Fedorca, care participă la ședințele din 3 și 10 februarie 1938, în locul prefectului Teodor Vidican.

Ultimul proces-verbal, datat 10 februarie 1938, nu mai are semnăturile membrilor: începea regimul monarhic autoritar al lui Carol al II-lea. Pe durata acestui regim (februarie 1938 – septembrie 1940) administrația locală a fost încredințată funcționarilor numiți de autoritatea centrală: rezidenții regali în ținuturi și primarii în comune. Județele își pierd calitatea de persoane juridice (la fel ca plășile). Apoi, în urma dictatului de la Viena din 1940, evoluția instituțiilor administrative românești a fost întreruptă, județul Sălaj intrând sub administrație horthystă pentru patru ani.

Note:

1. Dr. Alexandru Aciu, Președinte al Comisiei Interimare a județului Sălaj, comisie instituită prin Decretul regal nr. 3359 din 1929. Instalat în funcție la data de 19 octombrie 1929. A deținut și funcția de Prefect al județului Sălaj, între noiembrie 1928 și aprilie 1931, numit prin Decretul Regal nr. 2799 din 14 noiembrie 1928. Membru în Marele Sfat Național, deputat în primul parlament al României întregite; președinte al organizației județene a Partidului Național Țărănesc; secretar al Reuniunii Femeilor Române Sălăjene; notar public la Cluj (D. Pop, Doru E. Goron, *Prefecții județului Sălaj - o istorie în documente*, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2007, pp. 59-60; *Gazeta Ilustrată*, an III, iunie 1934, nr. 5, p. 81, Figuri clujene: Dr. Alexandru Aciu).

2. Vezi *Legea pentru organizarea administrației locale din 3 august 1929*, în *Cod Hamangiu*, vol. XVII, 1929, pp. 921-1016.

3. Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Sălaj, fond Prefectura județului Sălaj, Consiliul județean - procese verbale, dosar 4, f. 1; în continuare vom menționa doar fondul (PjSj-CJ), numărul dosarului/procesului-verbal și, dacă e cazul, fila.

4. PjSj-CJ, dosar 4, f. 2.

5. Dr. Gheorghe Pop, Președinte al Consiliului Județean Sălaj, instalat în funcție la 10 august 1926; Președinte al Consiliului Județean Sălaj, instalat în funcție în data de 3 iunie 1930; Președinte al Comisiei Interimare a județului Sălaj, comisie numită prin Deciziunea Ministerului de Interne nr. 9235/1932. Instalat la 23 iunie 1932. A deținut și funcția de Prefect al județului Sălaj, în două rânduri: aprilie 1919-aprilie 1920, numit prin „Procesul-verbal al Consiliului Dirigent din 14/27 martie 1919” și iunie 1932-noiembrie 1933, numit prin Decretul Regal nr. 1932 din 9 iunie 1932. Președinte al organizațiilor județene Sălaj ale Partidului Național Român (P.N.R.) și Partidului Național Țărănesc (P.N.Ț.); președintele Camerei de Agricultură Sălaj (*Prefecții...*, p. 55).

6. PjSj-CJ, dosar 4, f. 5 și urm.

7. Prof. Gheorghe Matieșanu, Președinte al Comisiei Interimare a județului Sălaj, comisie numită cu deciziunea ministerială No. 7095 – 1931”. Instalat în funcție la 11 septembrie 1931. A deținut și funcția de Prefect al județului Sălaj, în perioada mai 1931-iunie 1932, numit prin Decretul Regal nr. 1546 din 7 mai 1931. Profesor, președintele Organizației Partidului Naționalist-Democrat din județul Sălaj. Secretar al despărțământului central al Astrei Sălaj, redactor la gazeta „Meseșul” (*Prefecții...*, p. 61).

8. PjSj-CJ, dosar 5, f. 167.

9. Idem, dosar 6, proces-verbal nr. 1/1933.

10. *Ibidem*, proces-verbal nr. 24/1933.

11. Dr. Mihai Gurzău, Președinte al Comisiei Interimare a județului Sălaj, numită prin decizia Ministerului de interne nr. 14435 din 22 noiembrie 1933. Instalat în funcție în data de 9 decembrie 1933. A deținut și funcția de Prefect al județului Sălaj, între noiembrie 1933 și noiembrie 1937, numit prin Decretul Regal nr. 2942 din 15 noiembrie 1933. Doctor în drept, avocat. Membru marcant al Partidului Național Liberal. (*Prefecții...*, p. 61)

12. PjSj-CJ, dosar 6, f. 411.

13. Idem, dosar 7, f. 7.

14. Ilie Călăuz, Președinte al Comisiei interimare a județului Sălaj, între 9 ianuarie 1937 (reales în 19 aprilie) și 21 august 1937. Preot în Crasna, din 1910 (cf. *Șematismul venerabilului cler al Diecezei greco-catolice române de Gherla pe anul 1914 dela înființarea Episcopiei anul 61*, p. 176 și 292). Administrator și al parohiei Pericei între aprilie 1911 și 27 mai 1912. Militant activ pentru unire, luptător pentru drepturile neamului și întregirea lui (C. Coposu, *Lauda clerului*, site-ul C. Coposu). Primul paroh al Cehului Silvaniei, unde începe, în anul 1935, construcția bisericii. Desfășoară, după unire, misiuni culturale preoțești în satele din apropierea Cehului Silvaniei (Oarța de sus și de Jos ș.a). Protopop al tractului Cehu Silvaniei. Închis în temnițele comuniste după instaurarea acestui regim (*Martiri pentru Hristos*, Civic Media).

15. Valer Oșan, Președinte al Delegației Permanente a Consiliului județean Sălaj, ales la 21 august 1937. Absolvent al Școlii normale de Stat din Zalău. Participant activ la cercurile culturale și manifestațiile naționale din Jibou, unde este cadru didactic din 1 septembrie 1930. În 1936 era la Crasna, detașat (cf. Dumitru Ilea, *Monografia Școlii primare din Jibou*, 1936).

16. PjSj-CJ, dosar 8, f. 213.

17. *Ibidem*, f. 316.

Jurnalistul Corneliu Coposu – analist de politică externă

Marin POP

Continuăm proiectul nostru de cercetare și valorificare dedicat vieții și activității lui Corneliu Coposu, de reabilitarea lui sub aspect intelectual, cu publicarea unui nou volum, pe care l-am intitulat *Din cele trecute vremi*, după o rubrică a ziarului la care era redactor. Este vorba de perioada de jurnalist la ziarul „România Nouă” din Cluj, cuprinsă între anii 1935-1938. Am considerat că perioada clujeană este una distinctă în cariera jurnalistică a lui Corneliu Coposu. Este perioada de debut, dar și cea mai prolifică. Între 17 octombrie 1935 și 19 aprilie 1938 a reușit să publice în coloanele ziarului clujean aproximativ 200 de articole, fără a deveni un jurnalist de duzină.

Interesant este cum a ajuns să profeseze ca jurnalist, deoarece în anul 1934 ieșea de pe băncile Facultății de Drept din Cluj și, în mod normal, ar fi trebuit să urmeze o carieră în acest domeniu. Dar, după cum ne mărturisesc distinsele lui surori, a primit o ofertă de la Zaharia Boilă, directorul ziarului „România Nouă” din Cluj, de a se angaja la acest ziar, care era organul de presă al grupării maniste din cadrul P.N.Ț. De altfel, Zaharia Boilă era căsătorit cu neopata lui Iuliu Maniu.

Așadar, Corneliu Coposu își începe cariera profesională ca jurnalist. Debutază în coloanele ziarului amintit cu articolul „Știri din Sălaj”, în numărul din 17 octombrie 1935. Până la sfârșitul anului 1935 a publicat 14 articole. Problematika subiectelor abordate se diversifică. Un an deosebit din punct de vedere al activității sale ca jurnalist îl constituie anul 1936, când publică 114 articole, în ziarul amintit. În anul 1937 a publicat 52 de articole, iar în anul 1938 doar 14. Scăderea numărului de articole în anul 1937 se explică prin faptul că din acel an devine secretarul lui Iuliu Maniu, iar în 1938, odată cu instaurarea regimului autoritar al regelui Carol al II-lea, ziarul este interzis.

Tematica articolelor publicate în această perioadă (1935-1938) cuprinde probleme de natură politică, în care face un aspru rechizitoriu al guvernării liberale, probleme sociale, economice, situația internațională, dar și probleme culturale sau sportive. Le-am împărțit pe următoarele subcapitole: 1) „Din cele trecute vremi”; 2) „Cenzura, eterna poveste”; 3) „Vorbește Maniu”; 4) „Spiritul Blajului”; 5) „Sălajul grăiește țării”; 6) Cultură-artă-religie; 7) Socio-economice și politice; 8) „Clișee clujene”; 9) Portrete; 10) Externe; 11) „De Sâmbătă”.

În prezentul articol, ne propunem să redăm câteva aspecte legate de problematica internațională analizată de Corneliu Coposu în preajma izbucnirii celei de

a doua mari conflagrații mondiale, din care transpare firea sa analitică și vizionară.

Pe lângă temele de interes intern care preocupau societatea românească, jurnalistul Corneliu Coposu a publicat în coloanele ziarului „România Nouă” din Cluj și o serie de articole referitoare la situația politică internațională, precum și trecutul cultural al unor țări. Din cadrul lor reiese că autorul avea o adevărată admirație pentru cultura și civilizația Orientului Îndepărtat, în special pentru cea japoneză, dar și pentru tradiția monarhică și parlamentară a Angliei („Situația din China”, „Primejdia de la Răsărit”, „Politica Angliei”, „Spicuri din viața rodnică a marelui Rege George al V-lea” etc.).

Un astfel de articol este dedicat lui Thomas Morus, pe care-l consideră omul providențial al Renașterii englezești, care a căzut „pradă venalității regelui Henric al VIII-lea”, fiind decapitat. Capul „înțeleptului cancelar” atârna spânzurat de o grindă pe podul cel mare din Londra pentru a-i îngrozi pe trecători, dar aceștia se rugau pentru sufletul marelui dispărut. De atunci, „nici un cadavru n-a îndurerat mai tare istoria poporului englez, decât capul însângerat al sfântului Toma Morus, martirul dragostei de neam și a credinței în Dumnezeu”. Rămâneau pentru eternitate cuvintele sale rostite pe eșafod: „Am fost, întotdeauna, un credincios servitor al regelui, dar, înainte de toate, am slujit cu credință pe Dumnezeu și patria mea...”

La trecerea în eternitate a regelui George al V-lea al Angliei, „după un sfert de veac și mai bine de domnie glorioasă”, Corneliu Coposu îi dedică un articol-necrolog, în care descrie scene din viața și activitatea monarhului. Consideră că a fost cel mai iubit rege englez, care s-a impus „printr-o viață familiară exemplară, prin moralitate și omenie”. Deși fusese destinat navigației, sfârșitul tragic al fratelui său mai mare, Albert Victor, îl aduce pe George în poziția de succesor la tron. Devenit rege, în anul 1910, și-a îndreptat toate străduințele spre liniște și pace. Devine un domnitor exemplar, care a fost regretat la moartea lui de întreg poporul englez.

Răsfoind pagini din bogata istorie a imperiului britanic, Corneliu Coposu ne aduce în atenție aspecte mai puțin cunoscute din viața monarhiei englezești. Este vorba de adevărate romane de dragoste, care au dus uneori la renunțări de tron și divorțuri. Autorul dovedește o cunoaștere profundă a istoriei monarhiei englezești, începând cu anul 1163, când Eleonora de Aquitania a divorțat de Ludovic al VII-lea pentru a se căsători cu Henric al II-lea al Angliei. Istoria se repe-

ta și în vremea lui. Vorbește, apoi, într-un alt articol, despre importanța deosebită ce se dădea zilei încoronării regelui George al VI-lea. Considerația deosebită care se dădea solemnității religioase și politice nu se justifica „prin raritatea cazurilor, nici prin splendoarea organizării și a regizării, ci prin mitul Coroanei”. Coroana era „mai presus de toate, simbolul puternic al demnității suverane”. Ea aparținea națiunii și reprezenta „semnul exterior al unității indestructibile a unui popor dinastic” și una „grația lui Dumnezeu cu voința națională”. Prin Încoronare, regele devenea „ministrul lui Dumnezeu, investit cu pecetea divină a dreptului de stăpânire”. Așadar, atenția mare cu care sunt urmărite festivitățile imperiale de la Londra, atât cele ale Încoronării, cât și cele ale nunțiilor regale (vezi cazul nunții din 2011) trebuie căutată în „mitul coroanei regale”.

Nu este, însă, de acord cu politica pasivă a Angliei față de ascensiunea regimurilor totalitare din Europa, în special a Germaniei. Privirile Europei, spune el, erau ațintite spre Londra, de la care se aștepta o reacție hotărâtă față de politica expansionistă a lui Hitler. Rememorând câteva momente din istoria europeană, consideră că Anglia a avut tot timpul tendința de supremație pe continent. Nu era de acord cu politica de expectativă și pasivitate a Angliei, considerând că dacă ea „va pierde și acest moment, supremația ei se va prăbuși iremediabil”. Este vorba de reocuparea Renaniei de către Germania hitleristă, la data de 7 martie 1936, anulându-i astfel statutul de zonă demilitarizată. Reacția Londrei a fost una surprinzătoare, la fel și a Parisului, considerându-se că acțiunea germană nu era o încălcare „flagrantă” a Pactului de la Locarno. Lăuda, în schimb, atitudinea Parlamentului francez, care a votat un proiect de lege prin care se interzicea înrolarea de voluntari francezi în cele două armate care se luptau în războiul civil din Spania. Prin acest act, consideră autorul, „poporul francez a dovedit, prin mandatarii lui, că înțelege imperativul vremii”. Scrutinul dovedea o semnificație întreită, în concepția lui, dovedind maturitate politică, unitate desăvârșită și un avertisment pentru „cei care alimentează măcelul dintre frați”.

În dialectul scoțian termenul Fey însemna vraja morții. Corneliu Coposu subliniază că fantoma morții, pornită din Spania, unde izbucnise războiul civil, ajunsese tocmai în Orientul Îndepărtat. Blestemul morții, afirmă el, plutea peste întregul continent european.

Evident că și orientarea României în domeniul politicii externe a constituit o preocupare deosebită a tânărului jurnalist. El realizează un interviu cu președintele grupării liberale conduse de reputatul profesor universitar și istoric Gheorghe Brătianu referitor la noile orientări în materie de politică externă expuse de guvernul român. Profesorul Brătianu sublinia că nu vedea o incompatibilitate între relațiile tradiționale pe care România le avea cu Franța și ra-

porturi mai bune cu Germania, în special în privința revizionismului maghiar tot mai accentuat.

Contrar voinței electoratului, regele Carol al II-lea l-a desemnat să formeze noul guvern pe Octavian Goga, care s-a clasat la alegerile parlamentare din 1937 doar pe locul 3. Portofoliul de la Externe era deținut de Istrate Micescu. Corneliu Coposu subliniază că schimbarea de regim politic în România a produs reacții negative în presa străină. Sub ochii conducerii Ministerului de Externe, ai atașatorilor de presă, trimiși special pentru propagandă în străinătate, apăreau zilnic, în presa occidentală de mare tiraj, articole alarmante referitor la noua orientare a României în domeniul politicii externe. Se observa o nouă orientare spre Italia și Germania, în detrimentul alianței tradiționale cu Franța și Anglia. Enumeră toate articolele aspre care au apărut în presa occidentală referitor la această temă, întrebându-se retoric de ce guvernul Goga nu luase nici o măsură pentru a le contracara.

Norii negri ai războiului și fantomele morții se abat tot mai vizibil asupra Europei. Pe data de 11 martie 1938, Austria este ocupată de Germania, care realizează așa-numitul Anschluss. Corneliu Coposu subliniază că și Ungaria, care avea trei milioane de etnici germani, era în pericol de a fi copleșită de „pangermanism”. Totodată, acuză „absența de la datorie a marilor puteri europene”, care nu au reacționat în mod vehement la încălcările grave a teritoriilor statelor mici de către Germania. Sfârșitul Austriei reprezenta, în opinia lui, „o piatră de hotar în istoria contemporană”. Evenimentele ulterioare aveau să-i dea dreptate.

Într-un articol intitulat „Țara lui Esterhazy Paul” face referire la situația socială din Ungaria, susținând că aici mai persista sclavagismul. Dădea exemplul principelui Esterhazy, care deținea proprietăți funciare în suprafață de 230.000 jugăre. De asemenea, 50 de grofi stăpâneau fiecare moșii de peste 10.000 de hectare. Se întreba ironic dacă ungurii nu vor găsi un Doja, care „să-și trezească frații, de pe Pustă, ce stau în adormire”. În Ungaria nu se legiferase după 1918, precum în România, o reformă agrară.

O altă zonă geografică și culturală care a beneficiat de atenția jurnalistului a fost Orientul Îndepărtat, în special Japonia. Odată cu ascensiunea regimurilor dictatoriale în Europa, zona Orientului Îndepărtat devine și ea una de risc major. Nu se terminase bine conflictul din Abisinia că în Orientul Îndepărtat izbucnea criza manciuriană.

Corneliu Coposu face o paralelă între viața politică japoneză, care era săracă în scandaluri de corupție și afaceri dubioase, deoarece la japonezi oamenii politici care își pierdeau onoarea se sinucideau prin harakiri. Este profund marcat de una din marile atracții culturale ale japonezilor: teatrul de păpuși. Japonezii se delectau cu teatrul de păpuși, care era la ei o creație națională, act cultural de care la noi se bucurau doar copiii. La noi în țară, concluzionează autorul, de la instalarea guvernului liberal, în decembrie 1933, ro-

mâinii asistau tot la un fel de teatru de păpuși, la „ploconelile coregrafice ale păpușilor naționale”. Doar opinia publică era, încă, consideră autorul, „nealterată de fermentul corupției”.

Politețea niponă exagerată a fost impusă prin lege de mii de ani și „s-a infiltrat în sufletul japonezului ca o a doua natură”, ceea ce a dus de-a lungul timpului la un raport social „exasperant de amabil”. Jurnalistul subliniază că această politețe nu era una artificială și că era întrebuițată chiar și în cadrul relațiilor de familie. Face o paralelă cu societatea românească și concluzionează ironic că neexistând posibilitate de ceartă, parlamentarii români ar șoma și ar deveni muritori de foame în Japonia.

Articolul „Primejdia dela Răsărit” are ca subiect revolta niponofobilor care a izbucnit în provincia chineză Sing-Fu, care ducea, inevitabil, spre un sângeros război civil. Revolta era un bun pretext pentru japonezi să anexeze regiunile nord-vestice ale Chinei, fapt sesizat și de URSS. Are previziuni sumbre și afirmă că „scânteia cataclismului” fusese aprinsă în Extremul Orient.

Într-un alt articol analizează cauzele care au determinat izbucnirea războiului civil din China, prin lovitura de stat a generalului rebel Ciang-Sueh-Lian. Analizând evoluția istorică a celor două mari națiuni, China și Japonia, subliniază că interesele expansioniste ale Japoniei asupra teritoriului imens din nordul Chinei constituiau cauza principală a conflictului. Evenimentele din China rămăneau în prim planul opiniei publice internaționale, deoarece aici plutea „duhul lui Marte, cu flamura morții”.

Conflictul chino-japonez se acutizează, transformându-se într-un adevărat război. Având o premoniție sumbră, tânărul jurnalist se întreba dacă el va putea fi localizat sau va duce la izbucnirea unei noi conflagrații mondiale. Analizează starea socială, istoria celor două imperii și împrejurările externe care au dus la conflict. Autorul intuiește că Japonia, după ocuparea Chinei estice, nu se va îndrepta spre noi teritorii din vestul Chinei, deoarece aici se lovea de interesele URSS, cu care risca să aibă graniță comună, ceea ce ar fi dus la un inevitabil conflict. Din această cauză se va îndrepta spre litoralul chinez și insulele olandeze Jawa, Borneo și Sumatra. Dar, se întreba el profetic, SUA va permite ca Japonia „să aibă stăpânire nelimitată în Oceanul Pacific?” sau Anglia, care „a investit în China sute de miliarde (...) va sta, oare, cu mâinile în sân?” El vedea posibilă soluționarea conflictului doar printr-un „compromis” între chinezi și japonezi, negociat sub arbitrajul marilor puteri.

Într-un articol intitulat „Procesul de la Moscova” descrie sistemul dictatorial și crimele săvârșite de Stalin, chiar împotriva colaboratorilor săi apropiați, de care se debarasa rând pe rând. Unul dintre aceștia era și Troțki, care era exilat și s-a refugiat în țările Americii Latine, fiind judecat în contumacie de către Tri-

bunalul Poporului. Cei prinși, însă, erau condamnați la moarte pentru înaltă trădare. Articolul credem că a fost, mai târziu, și un cap de acuzare în procesul lui Corneliu Coposu după instaurarea regimului comunist și la noi în țară. În articol, el subliniază că deasupra plutoanelor de execuție se ridica „atoputernicia lui Stalin”. Arată și modalitatea incredibilă de șantajare a celor condamnați la moarte, prin care erau forțați să-și recunoască public „vinovăția”. Singurul care sfida atoputernicia lui Stalin era Troțki, care fusese colaborator apropiat al dictatorului, dar devenise, între timp, dușman și nu va scăpa, în cele din urmă de mâna lungă a asasinilor lui Stalin. Citind acest articol te cutremuri și-ți dai seama că de același regim de teroare și tortură a avut parte și Corneliu Coposu, alături de sute de mii de români, în timpul prigoanei comuniste.

Societatea americană este analizată de către jurnalist prin prisma cazului Hauptman, în articolul „Finita la comedia”. Celebrul gangster a răpit copilul cunoscutului erou-aviator Lindbergh și a cerut recompensă. Răpitorul a fost prins și condamnat „sobru și echitabil: la moarte”, consideră autorul. Nu era, însă, de acord cu mediatizarea excesivă a cazului, tipic americană, și cu lipsa de tact a justiției americane, care a dus, în final, la auto-expatrierea colonelului Lindbergh.

La final, redăm două dintre articolele referitoare la problematica externă analizată de jurnalistul Corneliu Coposu în preajma izbucnirii celei de a doua mari conflagrații mondiale, care fac parte din volumul *Din cele trecute vremi*, apărut recent la Editura Caiete Silvanice din Zalău.

Fey

Așa se numește în dialectul scoțian, vraja morții. „Fey” este chemarea pierzării. E hotarul iraționalului, în fața căruia brațele cad frânte și ochii se închid ca să nu se vadă prăpastia, spre care puterea misterioasă a destinului, atrage, ca într-un vis rău, mulțimea evadată de sub zebrelele rațiunii. E stânca frumoasei Lorelei, zâna de aur a poveștilor germane.

Criza unui om, criza unei colectivități, – pe care o impulsie interioară nebiruită, o târește spre catastrofa inevitabilă, împotriva tuturor eforturilor de a se lăsa înfrântă – e „fey”. Chemarea morții!

De pe melegurile Spaniei scaldate în sânge a pornit ca o fantomă cernită, această chemare. Și face ocolul, răspândind valuri magnetice de telepatică atracțiune spre Occidentul îndepărtat, spre peninsula cotropită de ororile măcelului îndelungat. Iar pe fluidul acestei chemări curg valuri de ființe omenești, vrăjite de chemarea fenebră a necunoscutului, de o stare psihologică neînțeleasă, de „fey”.

Eri au fost arestați la Constanța, gata de drum, niște liceeni, cari se pregăteau să plece pe frontul din

Spania.

Să lupte. Să moară. Fără să nutrească vre-o convingere ideologică. Fără să cunoască războiul, ori cauzele lui. Fără vre-un alt imbold lăuntric, decât dorul de a cunoaște imperiul morții de a se integra în el.

Și de la noi, și de aiurea au plecat, până de curând, și poate că mai pleacă încă batalioane întregi de voluntari. Din poruncă unii. Din simpatie pentru ideologia unui front – alții. Dar – cei mai mulți, sub teroarea aceluși „fey”, răspunzând chemării misterioase, care târește pe om la moarte.

Chemarea morții depășește orice obstacol; învinge chiar și rezistența tare a instinctului de conservare.

Războiul înregistrează cazuri frecvente de asemănătoare nebunie individuală și colectivă: de „fey”. Pe care, mintea noastră, nu le poate înțelege, și pe care gândul nostru învățat să urască nesiguranța și să încunjoare primejdia nu le poate cuprinde.

Dar starea de continuă alarmă, pericolul ce nu se poate înlătura, atmosfera încărcată cu praf de pușcă, beția de sânge, apăsarea istovitoare a morții – răstoarnă echilibrul judecății omenești, macină nervii și analgeziază sentimentele.

E greu, foarte greu, până pornește primul glonte, până se ridică prima baricadă, până când se îngroapă cel dintâi mort, din care se face cel dintâi simbol. Pe urmă, totul se desfășoară simplu, automat, după legile de contagiune ale mulțimii, cu precizia unui fenomen de biologie socială. Iar după ce lumea se deprinde cu morții, tot ritmul vieții ajunge să fie străbătut de forța dinamică a cadavrelor fără număr.

Atunci se naște, din răcnetul nebuniei colective, chemarea morții: FEY.

- Blestemul grozav, care plutește, astăzi, peste Europa.

Corneliu Coposu

România Nouă, nr. 92, 4 iunie 1937, p. 2

Procesul de la Moscova

S-au împlinit zece ani, de când, în consiliul Comisarilor Poporului, Trotzki a rostit amenințarea istorică adresată prietenilor lui Stalin:

„Acest guvern inert și neputincios nu poate să asigure biruința revoluției sovietice. Va veni vremea când poporul va face apel la mine. Atunci vă voi suprima pe toți. Voi, la rândul vostru, ați vrea să ne omorâți, dar nu aveți curajul. Dar eu vă voi împușca, fără cruțare, căci pieirea voastră este condiția neapărată a victoriei ce trebuie să vie...”

Trotzki este omul care nu se lasă înfrânt. Ingratitudinea oamenilor și vitejia împrejurărilor nu i-au întunecat perspectiva istorică. El se crede predestinat pentru roluri mari. Privește, departe de patria biruințelor lui de ieri și așteaptă momentul învingerii de mâine, nutrind iluzia că va urca, din nou, culmile

puterii. Prigoana îi întărește conștiința superiorității, care îl ajută să înfrunte cu bărbăție vitrejiile sorții. Dar, timpul, pe care îl crede cel mai credincios aliat al năzuințelor lui, timpul de la care așteaptă confirmarea profețiilor lui, l-a desmințit.

Până astăzi împrejurările nu l-au lăsat să-și ducă la îndeplinire amenințarea. În schimb, adversarii lui și-au dovedit curajul, care le-a fost contestat: acela de a-și suprima potrivnicii, fără cruțare...

*

În iarna trecută (Februarie 1937) au căzut sub gloanțele soldaților roșii, prietenii lui Trotzki, condamnați la moarte, pentru înaltă trădare. Cu șase luni (August 1936) prigoana roșie, împotriva eroului exilat, se concretizează în faimosul proces a lui Zinoviev. Astăzi, se judecă 21 de fruntași ai revoluției.

Trotzki este osândit în lipsă.

Admiratorii lui sunt suprimați.

Deasupra tuturor, se ridică, sprijinită pe plutoane de execuție, atotputernicia lui Stalin...

*

Kremlinul găzduiește un nou proces politic. Ceka a descoperit un complot, împotriva tovarășului georgian, și împotriva siguranței statului. Amicii lui Trotzki sunt acuzați de otrăvirea unor fruntași sovietici și de spionaj.

Acuzați? Colaboratorii lui Lenin, profeții marxismului, diplomații Uniunii, eroii revoluției sovietice:

Jagoda, fost director al „Cekei” și al „G.P.U.”-lui, omul care a băgat groază în Rusia întreagă;

Bucharin, celebrul teoretician al marxismului, care a servit îndreptar în școlile comuniste, a fost președintele Internaționalei a III-a;

Rykov, semnatarul păcii dela Brest-Litovsk, fost președinte de Consiliu al Comisarilor Poporului;

Krestinski, fost ministru de externe;

Rakovski, trimisul Rusiei la Londra și Paris, fost guvernator al Ucrainei;

Grinko, Cernov, Mescinski, Pletenew, Lewiu, Rosengolz, Comisari ai Poporului și alți 14 înalți demnitari sovietici.

Au fost scoși, după câteva luni de prevenție, din cazematele temniței de la Lubianka și traduși în fața justiției sovietice.

*

Douăzecișuina de personalități, consacrate în istoria comunismului rusesc. Douăzecișunu de fruntași ai revoluției sovietice.

Douăzecișunu de idoli ai proletariatului moscovit.

Președintele Ulrich i-a întrebat, pe toți, dacă recunosc vina de înaltă trădare, ce li se impută.

Douăzeci de glasuri au răspuns hotărât: da! Unul izolat în disperarea lui a strigat, plin de groază: „Nu sunt vinovat!”; glasul lui Krestinski.

Trotzki a destăinuit, din ascunzișul lui de fiară hărțuită, – de la Mexico, misterul acestor mărturisiri:

„Toți acuzații cari refuză să declare ceea ce li se spune – afirma el, când se judeca procesul lui Radek – sunt

împuşcați în timpul instrucției. Pe banca acuzaților ajung doar cei care preferă condamnarea publică, asasinatului de celulă...”

Cei douăzeci de acuzați au preferat-o. Krestinski, nu! El a văzut urmările judecății. A văzut un zid cenușiu și un pluton de soldați cu carabina la ochi. Și în disperarea lui a strigat din toate puterile: „Nu sunt vinovat”...”

A strigat în zădar. Căci președintele Ulrich și juriul, și procurorul – sunt, toți, încredințați, de nevinovăția lui. De nevinovăția lor.

Și totuși... Trotzki trebuie să vadă că „uzurpatorul” are curajul să-i omoare aderenții ...

*

Al treilea proces de trădare, care se judecă la Moscova, este o verigă, din lanțul tragediei lui Trotzki.

Destinul acestui jidov rătăcitor este profund impresionant.

A luptat cu Rusia țarilor de odinioară, o viață în-treagă. Și acum luptă cu Sovietul pe care l-a creat.

Atunci l-a aruncat în temniță Ohrana. Acum l-a excomunicat Ceka.

A fost, pe vremea absolutismului rus, exilat. Și exilat e și acum. Și alungat. Din țară în țară. Din Continent în continent.

El a pus temelia armatelor roșii. El a creat soldatul sovietic. Și acum, prietenii lui cad sub gloanțele acestui soldat.

Un decret judecătoresc ... Și plutonul e gata, în curtea închisorii ... Să restabilească autoritatea primejdu-

ită. Radek și Piatok – înainte. Kamennev și Zinoviev – ieri. Astăzi: Krestinski, Bucharin și Jagoda. Mâine?...

*

Și totuși, Leon Davidovici Bronstein* nu capitulează. Ascuns pe extremități de continent, el se încumetă să ridice mânușa. Se menține dârz, pe poziții, și nu îngenunchiază, în fața Dictatorului Roșu. El, singur. Trotzki. Sfidează atotputernicia lui Stalin.

Ai lui ... s-au dus, toți. Ori se pregătesc de ... plecare.

Doar Trotzki îl înfruntă pe Stalin.

Așteptând „victoria ce trebuie să vie”...

Până când? Și cu ce preț?

Procesul dela Moscova, cu 21 de vieți în fața morții, este un aconto, sau ultima rată a tragediei!?

Corneliu Coposu

România Nouă, nr. 46, 6 martie 1938, p. 2

* Lew Dawidowitch Bronstein, alias Trotzki (1879-1940), marxist, teoretician revoluționar și politician sovietic. A fost Comisar al Poporului, al Afacerilor Externe și Militare, în timpul revoluției sovietice (1917-1918). În anul 1927 a fost înlăturat de la putere de dictatorul Stalin, expulzat din URSS în 1929 și asasinat, la ordinul lui Stalin, în Mexic, la 21 august 1940. Articolul a constituit unul dintre capetele de acuzare în timpul procesului înscenat de către comuniști lui Corneliu Coposu, care a avut curajul să spună ce se întâmpla cu adevărat în URSS-ul condus dictatorial de „tătucul” de la Moscova (n.n.).

Carol și lumea irațională

Alexandru JURCAN

Patricia Highsmith (1921-1995) și-a început cariera cu benzi desenate, după care a început să scrie romane, unele dintre ele fiind ecranizate de Hitchcock (*Necunoscutul din Nord-Expres*) și de Minghella (*Talentatul domn Ripley*). În 1952 a publicat, sub pseudonimul Claire Morgan, romanul *The Price of Salt* (*Carol*), cu un subiect destul de riscant pentru acei ani (iubirea dintre două lesbiene). Scriitoarea însăși a iubit mai multe femei, dar și pisicile, plus sutele de melci din grădina sa. Prietenul său Graham Greene considera că ea a creat o lume „originală, irațională, opresivă, închisă, în care pătrundem aproape fără voia noastră, cu un sentiment personal de pericol”.

În 2000, Phyllis Nagy a adaptat romanul *Carol*, construind un scenariu incitant, cu dialoguri verosimile. Iată că în 2015 regizorul Todd Haynes se încumetă să realizeze filmul *Carol*, utilizând scena-

riul lui Nagy, lucrând cu actrițele Cate Blanchett și Rooney Mara. Povestea e simplă, aproape banală, fără scene erotice fierbinți, cum am văzut în *La vie d'Adèle* de Kechiche, unde carnalul și senzualul se îmbinau în tablouri renaștentiste, iar gurile stârneau sentimente și senzații puternice. Acolo, cele două personaje se despărțeau din cauza diferențelor sociale, dar în *Carol* primează soarta fetei, deoarece soțul cere custodia permanentă.

Abia după o oră și ceva are loc o atingere între cele două femei. Secvența e mai degrabă poetică, fără vreo intenție *hard*. Atracția se bazează pe un magnetism reținut, sugerat, fără stridențe. Cu toate acestea, filmul trenează, e prea lung. Nu există nimic explicit, ceea ce înseamnă, desigur, o calitate, plus jocul nuanțat și rafinat al celor două actrițe. Păcat că nu s-a mizat pe concentrarea narativului, ori pe vreo scenă meritorie, inefabilă.

Kiran Desai – *Hullabaloo in the Guava Orchard*

Simona ARDELEAN

Preambul:

Între numele cu rezonanță internațională ale literaturii moderne indiene se află faimosul Salman Rushdie, Jhumpa Lahiri (câștigătoare a premiului Pulitzer pentru ficțiune în 2000 și a unei nominalizări la Man Booker Prize în 2013), Vikram Chandra, profesor la Universitatea Berkley din California și nuvelist de succes, Amitav Ghosh autorul bengalez al *Palatului de sticlă*, al *Râului de fum* și al *Mării de maci* (pentru care a fost nominalizat la premiul Booker Prize în 2008), Arundhati Roy cu *Zeul lucrurilor mărunte* (câștigătoare Man Booker Prize în 1997, numită unul dintre cei 100 cei mai influenți oameni de revista Time) și Kiran Desai.

Kiran Desai este o autoare de origine indiană, educată în India, Anglia și Statele Unite. A început să publice primul roman foileton în cunoscutul ziar *The New Yorker*, iar al doilea său roman, *The Inheritance of Loss*, a câștigat prestigiosul Man Booker Prize în 2006. Ziarul *The Times* a numit-o cea mai seducătoare voce a noii generații, iar *Daily Telegraph* consideră cartea pe care am ales să v-o prezentăm ca pe o satiră subtilă și delicată a Indiei provinciale.

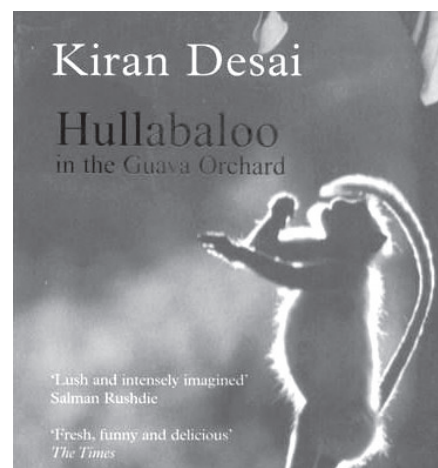
Cartea *Hullabaloo in the Guava Orchard* (*Hărmălaie în livada de guave*), prezintă povestea unui tânăr indian care într-o zi, inexplicabil pentru ceilalți, fuge de acasă și se

refugiază într-o livadă de guave pentru a deveni la fel de inexplicabil de data aceasta pentru el, un sfânt local, de tipul sfinților stâlpnici din religia creștină.

*

„În după-amiaza zilei următoare, familia plecă să asiste la o altă nuntă (fiindcă era sezonul nunților, vă amintiți?), dar l-au lăsat pe Sampath acasă pentru a fi siguri că nu-și va mai da jos pantalonii la încă un eveniment important. De îndată ce trecură de colțul străzii pe care locuiau, Sampath a ieșit din casă. Animat de un elan inexplicabil, și-a croit drum spre Bazar. Aici, se urcă în primul autobuz pe care l-a zărit.

Autobuzul plecă hurducând de-a lungul drumului, lăsând în urmă Shahkotul în duruitul înecat al motorului său murdar ce umplea aerul. Sampath se gândi la șerpii care-și lasă în urmă – ca o zdreanță – pielea cea veche și dispar printre ierburi, fără ca prezența să le fie trădată de nici măcar un foșnet de frunze; la insectele care-și sparg învelișul cheratinos sau carapacea, care se ivesc de sub întunericul cald al mătăsii sau al membranelor pentru a se pierde în cerurile enorme. Se gândi la modul în care în care păreasa lumea, o lume care-și îndrepta nesfârșitele revoluții către nimic. Acum nu mai conta. Inima sa era dominată de bucurie și frică. Cumva, undeva găsisse o fisură. Stațiile de autobuz și oamenii ră-

mâneau în urmă ca într-o negură.

Luase autobuzul care ducea lăptarii acasă după ce-și duseseră laptele la vândut în oraș. Strivit între canistre goale și reci își urmă drumul către periferie, până când clădirile se subțiară și petece de copaci țepoși și dezordonati se iviră. Apoi a mers mai departe până când clădirile nu s-au mai zărit deloc, urmărind ondulațiile de la poalele dealurilor, astfel încât Sampath putu să simtă aerul rarefiat și prospețimea pajiștilor înflorite în această ramă obosită. Au urcat din ce în ce mai sus.

O bătrână s-a mutat mai aproape de el. Avea atât de multe canistre, încât era forțat să se incline spre dreapta către fereastră ca să poată să-și păstreze prețioasa viață. Mai mult de atât, era una dintre acele femei care disprețuiesc tăcerea. Iritată mai ales de figura lui Sampath, figură învăluită într-un cocon silențios, își folosi vocea ca

pe un ac pentru a-l atinge și înțepa. „De unde vii și care e numele tău de familie? Ce face tatăl tău și cât câștigă unchiul tău? Câte rude trăiesc în casa ta și câte dulapuri aveți? Și modalitatea de a avea o sănătate perfectă e de a bea un litru de lapte de bivoliță dimineața pe stomacul gol”.

Sampath începu să simtă că exaltarea minunată care îl cuprinsese până atunci începe să pălească. Autobuzul își urmă drumul gemând pe panta dealului. Pentru o clipă, motorul sughiță și autobuzul se opri. Atunci, până șoferul reporni mașinaria pentru a-și relua drumul în pantă, Sampath sări pe fereastra autobuzului care trăgea de timp, împins parcă de iritarea pe care o simțea la auzul vocii bătrânei. Călătorii uimiți care admirau priveliștea în timp ce-și continuau călătoria putură să-l vadă pe Sampath gonind spre o livadă veche care se zărea pe coasta dealului. Alerga mânat de o stare de urgență. Peste boscheți, prin buruieni. Înaintea lui văzu un copac, un copac bătrân, de ale cărui ramuri tăcerea atârna ca o rugăciune. I-a atins trunchiul și febril, fără pauză, a început să se cațere. Și-a făcut drum din creangă în creangă. Împingându-se tot mai sus, răscolii frunzele moarte, carcacele insectelor și alte rămășițe uscate ce se adună prin copaci. Începu să-l plouă în timp ce urca spre vârf. Când își găsi un loc printre frunze – chiar în momentul în care făcu asta – acumularea de energie care-l cărase așa departe și așa de sus se depărtă de la el ca o pală de vânt care vine de nicăieri, face copacii să foșnească și se topește în neant ca o fantomă.

Pasagerii, care întâmplător priveau pe fereastră, ar fi putut jura

că au văzut o maimuță sărind prin livadă, răscolind frunzele și făcându-le să tremure. Dar oboșiți după vinderea laptelui întreaga dimineață, s-ar fi frecat la ochi înainte să se uite din nou pentru a nu se lăsa înșelați. Până atunci autobuzul l-ar fi lăsat pe Sampath și copacul lui în urmă și totul ar fi revenit la normal.

Copacul în care s-a urcat Sampath era un copac guava. Un copac guava mai mare și mai magnific decât oricare altul pe care l-a văzut. Creștea în livada deținută de fostul judecător districtual din Shahkot, înainte ca guvernul să declare pământul ca parte dintr-o rezervație forestieră națională.

Ascuns între ramurile copacului în care s-a urcat, Sampath și-a simțit răsuflarea încetinind și un val de pace și mulțumire învăluindu-l. În jurul lui livada era scaldată în soarele unei după-amiezi de noiembrie, împânzită de reflexiile unui frunziș mișcător și umplută de un haos fluid format din lumini și umbre. Căldura i se cuibărea în obraz ca un bot de animal și inima lui se liniști încât putu auzi pocnetul surd și foiala plantelor încălzindu-se și emanând diversele mirosuri din jurul lui. Ce frumos era aici, cât de exact așa cum trebuia să fie! Livada se potrivea unei imagini pe care o purtase cu sine întreaga sa viață: miriade de globuri verzi crescând dulce-amărui și minunat pe dealurile cu suficienți copaci încât să umple vederea și destule fructe încât să înmiresmeze aerul. Frunzele copacului erau doar cu o nuanță mai închise decât fructele și scoarța era la un bronz distanță de o paloare lăptoasă atât de delicată și atât de fină încât degetele se înfiorau la atingerea ei. Și acești copaci nu erau atât de mari, atât de

plini de frunze sau atât de aglomerati, încât să acopere cerul care se vedea clar printre ramuri. Înaintea ochilor, zburând și săgetând aerul era un stol de papagali-bijuterii de un verde smarald viu huruind și țipând voioși. Scena îi umplu întreaga minte și se întrebă dacă s-ar putea sătura vreodată de ea. Aceasta era calea bogățiilor și aceasta era viața unui rege, se gândi... în timp ce tânjea s-o înghită pe toată, să aibă gura plină de savoare ei pentru totdeauna. Oh, dacă și-ar putea schimba viața pe acest lux al tăcerii, pe posibilitatea asta de a sta cu fața spre după amiază ca o floare a soarelui și să învețe tot ce era de învățat din această livadă: fiecare insectă care se târăște, mirosul pământului jilav de sub iarbă, freamătul de frunze, calea lui ușoară prin coroană, limba lui articulând fiecare lucru. Și apoi, în timp ce după-mesele ar crește repede și fumuriu și fructul verdeauriu s-ar coace, l-ar culege... L-ar apropia de obrazul său și l-ar freca în palme ca să-i simtă suprafața grunjoasă cu o stea în capăt, cu cicatricile dure și maronii lăsate de vânt și ploii sau de ciocul vreunei păsări neiertătoare. Și după ce l-ar fi gustat, fructul nu-l va fi dezamăgit, ar fi fost cea mai minunată, cea mai gustoasă guavă pe care ar fi mâncat-o...

Da, era în sfârșit în locul potrivit. Oboseala s-a rostogolit peste el ca un val, și închizând ochii, a căzut într-un somn adânc, găzduit ca între dinții unei furculițe sus în copacul guava”.

(*Fragment din volumul *Hullabaloo in the Guava Orchard*, Kiran Desai, Ed. Faber and Faber, 1998, pp. 48-51, cap. 6, traducere de Simona Ardelean.)

Texte inutile

Ioan F. POP

Prefer satisfacția bucuriei, deși ele sînt greu de decelat. Pentru că există bucurii lipsite de aura filotimiei, de orice satisfacție. După cum fericirii îi prefer căutarea iluzorie a acesteia. Refuzat brutal de concretețea diurnă, mă refugiez în confortul nocturn al viselor deșarte.

*

Înțelegerea deplină ar trebui să modifice radical nu doar modul de gîndire, ci și, într-un anumit fel, cursul factic al realității. Înțelegerea re-crează lumea, o pune la dispoziția unor noi posibilități. Creația este actul de înțelegere a tuturor posibilităților posibile. Moartea este ne-înțelegere, de-ne-înțelesul nostru fundamental tocmai pentru că blochează aceste posibilități. Ființa se înțelege doar printr-un ocol făcut în jurul posibilităților sale ființiale, dar și prin survolul non-posibilităților sale intrinseci. Înțelegerea este *practicarea* metodică a posibilului. Dar a înțelege total gîndirea cuiva înseamnă și să te împotmolești într-un fel în limitele și capcanele ei. Riști să pierzi perspectiva dacă te concentrezi prea mult pe structura sa filigrană. Adevărata înțelegere a unei gîndiri e aceea care o diversifică, îi continuă cărările ideatice și hermeneutice începute. O gîndire se împlinește cu aportul altei gîndiri. Gîndirea profundă trebuie ferită de *specialiști*. Ea trebuie lăsată pe mîna *amatorilor*. Gîndirea este amatorismul nostru suprem. Oricum, după o afirmație nietzscheană: „Cel mai mare gînd are cea mai lentă și cea mai tîrzie consecință”.

*

Înarmat doar cu o pană de înger, poetul continuă să mărșăluiească inconvertibil pe meterezele cuvîntului, somînd tăcerile care nu vor să intre în poem. Salahor la zei, cu jumătate de normă, el se luptă cu terținele, cu vraja inefabilă a metaforei. În aceste suave potriveli și celeste eufonii, atît de contrastante cu tumultul existențial cotidian, se află ceva din farmecul gratuit al vieții: scrisul ca agonie a zilei topită în nocturne reverii. Peste *oasele* vieții de zi cu zi, poetul îmbracă senin și imperturbabil *carnea* de hîrtie a poemului, trăind din inocența tarifară a acestuia. „Mai bine niciodată el nu ar fi fost pe lume/ Și-n loc să moară astăzi, mai bine murea ieri” (M. Eminescu).

*

Turnul Babel – prima faptă colectivă împotriva lui Dumnezeu. Căderea a fost mai mult la *cerere*. Orice ar face, omul nu poate evada din limitele speciei. Chiar și

sfîntul rămîne în cadrele acesteia. Ba chiar, pentru a fi sfînt, el trebuie să rămîna om. E tot mai greu să ajungi sfînt din postura de om. În timp ce toți oamenii vor să devină dumnezei, Dumnezeu a dorit să devină un singur om – Isus Cristos.

*

Ar trebui să mulțumim cerului, în fiecare clipă, pentru lipsa noastră de sens, pentru libertatea care ne permite atîtea forme de eșec, pentru căderile pe care le putem practica, pentru adevărul care nu ne învață nimic. Imperfecțiunea lumii îi creează acesteia posibilitatea și speranța. Perfecțiunea sa ne-ar aneantiza rapid, ne-ar face una cu pietrele. Perfecțiunea divină este pusă mai tare în valoare chiar de imperfecțiunea umană. Omul este doar partea etern perfectibilă a unei anomalii mundano-divine, leitmotivul unei erori ajustabile.

*

Un posibil secret al vieții? – să-ți trăiești bătrînețea încă din timpul tinereții, iar restul să lași pe mîna copilăriei. Să devansezi mereu prezentul trăirii cu o inocență ludică, să nu cazi dezarmat în gatism. Să fii copil bătrîn tot timpul. Bătrînețea nu e decît vîrsta la care poate fi imaginată integral copilăria, toate iluziile ei rămase restante. Bătrînețea este ultima copilărie pe care ne-o mai putem permite.

*

Memoria conștientă/inconștientă joacă un rol primordial de fundament spiritual-afectiv al metabolismului nostru existențial. Raportul memorie-uitare ne definește întregul traseu ideatic. Omul este singura ființă care știe că există, are memoria și conștiința activă a acestui fapt, chiar dacă nu știe de ce există. După cum e singura făptură care poate uita că există. Viața nu este decît o *uitare* a ființei în propria existență. „Memoria este uneori tot atît de inventivă ca uitarea” (J.L. Borges). Literatura este memoria care rămîne după ce am uitat totul. Elementele ei subiectivizante se metamorfozează, odată cu trecerea timpului, într-un *aide-mémoire* cu prestigiu de obiectivitate, dincolo de limitele factualităților aleatorii. Asta pentru că literatura, cultura ne amintesc nu doar de ceea ce am fost, ci și de ceea ce puteam fi. Ne reliefează ființa nu doar în sincronia efemerității mundane, ci și în diacronia datelor și perspectivelor ontologice. Obiectivitatea culturii este dată de subiectivitatea valorii ei.

Cronica discului

Yanni – Sensuous Chill

Daniel MUREȘAN

Era prin 1988 când l-am ascultat prima oară pe greul Yanni. Un amic (ehe, ce vremuri, acum e călugăr la Athos) primise din Germania o bandă de magnetofon cu albumul *Out of Silence*. Deși în vremea aceea mâncam rock pe pâine, Yanni m-a uns la suflet cu sensibilitatea cu care mângâia pianul.

Sensuous Chill are zece piese noi, celelalte sunt versiuni remixate ale unor melodii mai vechi. Dacă ultimele albume erau pline de orchestrații acustice, acesta este construit în jurul sintetizatorului, amintindu-mi de începuturile lui. Yanni are și pe acest album un simț exotic propriu, muzica lui călătorind în zone neexplorate. Trece de la stările somptuoase, uneori exagerate, la cele senzuale într-un cadru electronic demn de laudă.

Albumul este un preambul la DVD-ul ce se va lansa zilele acestea, un concert la Piramidele din Egipt. Yanni spunea despre egipteni că l-au primit cu brațele deschise. Nu au vorbit despre politică sau greutățile lor. Au vorbit despre pace și înțelegere. Iar muzica greului te duce cu gândul la armonie, la iubire și speranță. Adică de ce avem nevoie în acest secol zbuciumat.

Tracklist

1. Thirst for Life 3.46
2. Rapture 3.34
3. Drive 3.55
4. What You Get 4.34
5. Desert Soul 3.35
6. 1001 3.53
7. The Keeper 3.28
8. Whispers in the Dark 3.51
9. Seeing You Around 3.38
10. Orchid 4.13
11. Our Days 4.26
12. A Little Too Late 3.54

13. Dance for Me 4.33
14. Retreat to Dream 3.33
15. Test of Time 3.55
16. Can't Wait 4.06
17. I'm So 4.37

Portrait, Sony Masterworks
2016

Discografie:

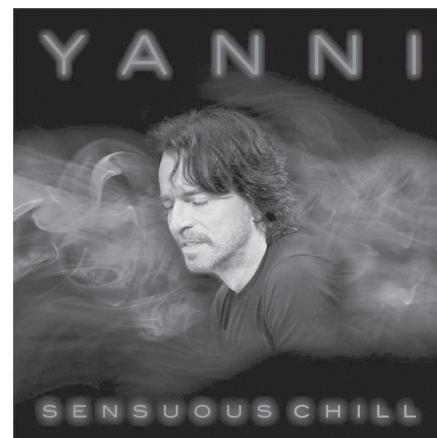
- Optimystique (1984)
- Keys to Imagination (1986)
- Out of Silence (1987)
- Chameleon Days (1988)
- Niki Nana (1989)
- Reflections of Passion (1990)
- In Celebration of Life (1991)
- Dare to Dream (1992)
- In My Time (1993)
- If I Could Tell You (2000)
- Ethnicity (2003)
- Yanni Voices (2009)
- Mexicanesimo (2010)
- Truth of Touch (2011)
- My Passion for Mexico (2012)
- Inspirato (2014)
- Sensuous Chill (2016)

Albume live:

- Live at the Acropolis (1994)
- Tribute (1997)
- Yanni Live! The Concert Event (2006)
- Live at El Morro, Puerto Rico (2012)
- Yanni: World Without Borders (2014)

Soundtracks

- 1988 – Steal the Sky
- 1988 – Heart of Midnight
- 1989 – I Love You Perfect
- 1990 – Children of the Bride
- 1990 – She'll Take Romance
- 1990 – When You Remember Me
- 1994 – Hua qi Shao Lin

- 2015 – Hexi Corridor - Documentary film

Compilații:

- 1990 – Reflections of Passion
- 1991 – In Celebration of Life
- 1992 – Romantic Moments
- 1994 – A Collection of Romantic Themes
- 1997 – In the Mirror
- 1997 – Port of Mystery
- 1997 – Nightbird
- 1997 – Devotion: The Best of Yanni
- 1998 – Forbidden Dreams: Encore Collection, Volume 2
- 1999 – The Endless Dream
- 1999 – Love Songs
- 1999 – Someday
- 1999 – Songs from the Heart
- 1999 – Winter Light
- 1999 – The Private Years
- 2000 – Snowfall
- 2000 – Soaring Free
- 2000 – The Very Best of Yanni
- 2003 – Ultimate Yanni
- 2006 – The Collection
- 2007 – Super Hits
- 2008 – Collections
- 2010 – The Essential Yanni
- 2010 – The Inspiring Journey
- 2013 – Playlist: The Very Best of Yanni

Liviu-Ioan Mureșan

Trotuarul meu

Unde pălăvrăgim de toate și nimeni nu crede că trotuarul e cel mai bun psiholog. Aș putea crede că nici preoții nu-și mai găsesc rostul într-un cartier în care obiectele prind viață.

introducere

citez cuvintele trotuarului:

„m-au călcat oameni, animale, mașini, biciclete, sănii, păsări, reptile, nu le-am înțeles sensul”

deduc că nici sensul propriei existențe nu-i era clar destul de ciudat pentru o viață lungă, plină de gropi. știa, cu siguranță știa, că amintirea îi va fi ștearsă pentru totdeauna, așa s-a destăinuit singurului ascultător al poveștilor, singurului trecător care-i înțelegea limba. și, mai ales, tristețea. avea ceva grav în vorbire, o înțelepciune ascunsă muritorilor, știa că împărtășirea aceasta nu are sens, spera că pașii pe care i-a susținut să-l immortalizeze – așa credeam –

și mi-am notat vorbele:

„s-au adunat excavatoarele, buldozerele, muncitorii, pentru a lărgi strada pe care nu mai încăpeți! moartea-mi va fi ușurare transportului, amintire fi-vor cuvintele mele pe care ți le las testament!”

în gura de canal oamenii au pus un trunchi de copac, să nu cadă vreunul neatent, sau băut, sau un copil nesu-pravegheat,

bătrînul trotuar strănută gîdilat de rădăcinile ce-i pă-trunseră țevile înfundate

– le simțea parte din trup, avea o relație specială cu băie-ții de la vindanje –

mi-am notat cu atenție înțelepciunea, bîrfele, fabulațiile, apoi amintirile de cînd eram copil, trotuarul tînăr, prietenia noastră ascunsă.

numai bătrîna de la 4 știa secretul puterii mele de a mă înțelege cu lucrurile.

trotuarul meu

se făcea de ziuă trotuarul lung mult mai lung reper sărutul tău pe la blocul șase soarele părea un soare sf mai roșu mai fierbinte de dimineață ți-am făcut cartofi pai știu că îți plac crocanți îmi place să te privesc crocantă și roșie precum soarele dimineții

număr pașii trotuarul nu se termină

au venit muncitorii cu miile să îl prelungească mașini de toate felurile toarnă fișii fierbinți

chipul tău pare o diplomă în poză zîmbești cu buzele unse

patul de fier se rotea încercam să îl țin și palmele sînge-rau

pămîntul se învîrtea spre ameteșire am alergat către casă pînă în colțul blocului șase apoi am băgat mîinile în buzunare

se făcea de ziuă trotuarul lung mult mai lung soarele sf își scoase limba spre mine ne-am înjurat reciproc pînă i-au căzut razele de oftică

tot număr iar blocul șase nu se întrevede.

de-a lungul unei povești

e tot mai lung trotuarul meu l-am străbătut pînă mi s-au înmuiat picioarele s-a făcut noapte apoi zi și iarăși noapte și zi și trotuarul meu nu se mai termină cred că înconjoară pămîntul de aceea am suit și am cobo-rît de aceea am pășit prin ape am auzit pașii vorbele oamenilor zbaterea aripilor și urletul fiarelor

vor mai trece zile și nopți și cînd obosit mă voi așeza pe o piatră voi scrie povestea drumului meu de-a lungul trotuarului moebius.

ca un criminalist ploaia

a fost o ploaie de suflet, cum le stă bine ploilor, norii și-au apropiat urechea de tînguirile pămîntului, să le aspire esența, să se pregătească pentru ploi viitoare.

urmele se prelingeau spre canal, se prindeau cu degetele de asperități precum visele înaintea trezirii.

negre vocile încercau ridicarea, perdeaua de nori – mem-brana vibrației,

legătura spre cer, tainele se ascund în pămînt, au limbile cusute cu blesteme, și zbciumul lor uneltire.

pompierii au spălat trotuarul de zeci de ori, la fiece aprindere, inimile au căzut în plasele salvării, căderea lasă urme profunde, doar pașii tîrîți, doar glasu-rile bîrfei.

de aceea ploaia poartă o pensulă să descopere urmele.

(Din volumul în curs de apariție *Epopoea lui LIM.*)

Filmografiile Simonei

The Martian (2015)

Simona ARDELEAN

După *Gravity* (2013), regizat de Alfonso Cuarón, *Interstellarul* (2014) lui Christopher Nolan e rândul *Martianului* (2015) în regia lui Ridley Scott să se adreseze entuziasmatului public cinefil. De altfel, putem spune că asistăm la un trend ascendent al producțiilor science fiction care se pliază atât pe dinamica descoperirilor spațiale recente, cât și pe constanta preocupare a omului care se visează înainte de toate explorator al lumilor noi.

Pe 28 septembrie 2015, Nasa confirma faptul că apa, în formă lichidă, curge intermitent pe versanții stâncoși de pe Marte, iar în februarie, 2016, toată lumea științifică este cuprinsă de delir după anunțarea descoperirii undelor gravitaționale în spațiu, ca amprente lăsate de apropierea spiralații a două găuri negre de către aLIGO, după ce aceștia au studiat un semnal slab detectat pe 14 septembrie 2015. Undele gravitaționale au fost anticipate de Einstein și sunt ultimele sale teorii care rămăseseră neverificate. În fapt, aceste unde gravitaționale, provenind de la un sistem binar de găuri negre fac, în sfârșit, posibilă ascultarea universului.

Pe Mark Watney, protagonistul filmului *The Martian*, nu pare să-l audă nimeni, fiind după cum declară personajul, singurul om singur pe o întreagă planetă. Nu un naufragiat ca Robinson Crusoe, dar un Robinson modern, cosmonaut, lăsat în urmă de colegii de echipaj de pe Ares (nume real al unor misiuni NASA abandonate) care l-au considerat mort după o furtună teribilă pe Marte. Personajul interpretat de Matt Damon trebuie să se descurce singur și mai ales să supraviețuiască. Desigur, cărcotașii pa-

sionați de știință ar putea să pună la îndoială veridicitatea datelor pe care se bazează această producție și să strecoare malițios informația că, pe Marte, o furtună precum cea prezentată în intriga filmului ar avea efecte mai puțin dezastruoase decât cele invocate datorită presiunii atmosferice scăzute. Dar dincolo de cărcotași, intriga se menține, păstrând nealterată versiunea livrescă a lui Andy Weir, autorul cărții pe care se bazează ecranizarea filmului.

Așadar, ca și în *Gravity* (Sandra Bullock) ne întâlnim cu un singur personaj care, în majoritatea scenelor, trebuie să captiveze atenția spectatorilor. Și o face cu umor și căldură. Nu se resimte disperarea și tensiunea din *Gravity*, dar aici câștigul constă în empatia umană. Protagonistul, Mark Watney, nu se dă bătut, nu cade într-o compătimire patetică de sine, ci învață să exploateze la maxim puținul pe care îl are. Cultivă cartofi, se numește pe sine pirat al spațiului, merge în căutarea unui Rover care îi este necesar pentru a ajunge la provizii și mai ales, cu un elaborat sistem hexadecimale încearcă să contacteze Pământul. Pe Marte, de pe o misiune Ares (dubla trimiteră la zeul războiului), Mark trebuie să fie un luptător într-un peisaj arid, de o frumusețe tulburătoare. Scenele exterioare s-au turnat în deșertul roșu, Wadi Rum, din Iordania (unde a fost turnat și Lawrence al Arabiei), și au ceva din lirismul Cronicilor Martiene ale scriitorului Ray Bradbury, volum publicat în anii '40. De fapt, despre Marte, astrofizicianul și astronomul Carl Sagan spunea că a devenit un fel de arenă mitică pe care pământenii și-au proiectat speranțele și fricile.

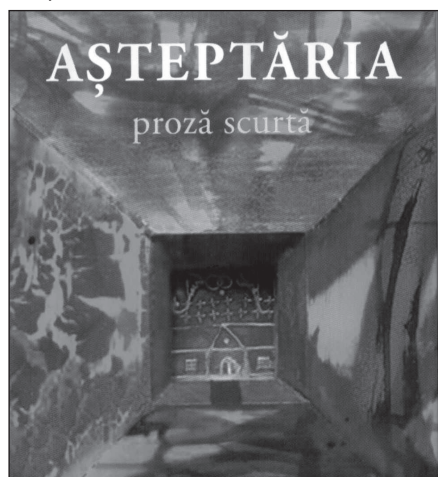

În afară de Matt Damon, în film apar și Jessica Chastain (care joacă și în *Interstellar*) în rolul comandantului de navă, Kate Mara portretizând colega sarcastică și inteligentă și Chiwetel Ejiofor (grozav și în rolul său din *12 ani de sclavie*) în simpaticul rol al lui Vincent Kapoor. Deși au roluri secundare, episodice, contribuția lor merită prezentată pentru reușita filmului. La ce ne așteptam de la Ridley Scott? La un science fiction de calitate după precedentele sale filme, *Prometheus* (2012) sau *Alien* (1979), filme care au făcut istorie în producțiile de gen. Cum a fost apreciat de critică? Cu patru nominalizări la Oscar în întreaga sa carieră regizorală și cu șapte nominalizări la diferite categorii ale acestui film, cu un Glob de Aur (2016), un premiu al Asociației Criticilor din Boston, unul al Societății Criticilor din Denver, al celor din Las Vegas, Phoenix și Nevada, unul la Festivalul de Film Internațional de la Palm Springs, un People's Choice Award și lista poate continua.

Este, dincolo de toate, un film frumos pe care-l puteți viziona duminică seara, în familie.

Malaxorul de mărtișor

■ **Borco Ilin, Așteptăria – proză scurtă, Ed. Brumar, Timișoara, 2015.**

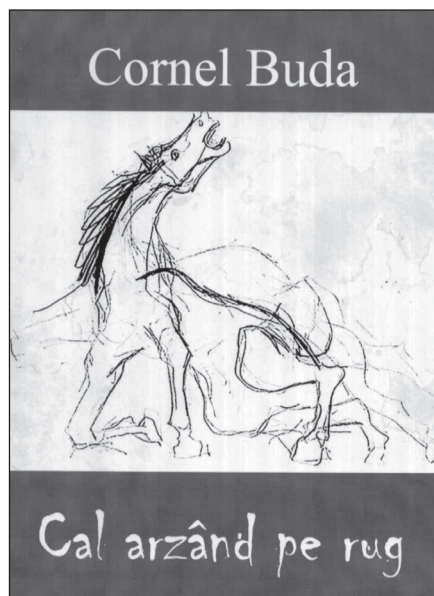
Din Prefața lui Marcel Tolcea: „Nu știu exact câtă autobiografie și câtă ficțiune putem detecta în prozele lui Borco Ilin. Aș spune că proporția asta e într-o continuă reaşezare, asemenea unor straturi stilistice ce se colorează/decolorează mereu. Vocea autorială e, deopotrivă, cea a unui personaj real și a unui (re)inventat care își străvede copilăria prin lentila unui precoce jurnalist și, matur, iată, poet. (...) Lumea lui Borco Ilin e autentică, vie, mistuitoare, asemenea mizerelor pe care el și le-a fixat singur, cu o admirabilă, adolescentină încă, naivitate”.

■ **Tradiții, Arte și Literatură – compendiu de activități culturale, vol. I (2011-2015), Fundația Ateneul Cultural „Ștefan Goanță”, Ed. Excelsior Art, Timișoara, 2015.**

Din *Cuvântul înainte* semnat de Irina Goanță aflăm că Fundația Ateneul Cultural „Ștefan Goanță”, căreia îi este membru fondator unic, ființează la Liebling, din 2011: „Sub egida *Fundației* ne-am propus editarea cărților lui Ștefan Goanță rămase în manuscris, apariția unor albume, volume, pliante, prilejuite de anumite date aniversare, cuprinzând aspecte din viața și activitatea literar-artistică a scriitorului”. Despre acest prim volum, prefațatoarea precizează că: „reprezintă un document al activității culturale în care este implicată localitatea Liebling (...)”.

■ **Cornel Buda, Cal arzând pe rug, Ed. Risoprint, Cluj-Napoca, 2014.**

Din volumul de debut al poetului din Orăștie, poemul *Duminica*: „Dorm – într-un vis/ mai lasă-mă câteva minute mamă,/ miei alergă pe-o lacrimă/ flori de fân și cântece de înger/ ning peste mine./ Dorm în zâmbetul pruncului/ mai lasă-mă câteva minute, mamă,/ câteva mii de ani uită-mă/ pe pajiștea albă./ Desculț călcând spatele cald al mieilor/ voi aduce dimineața/ un braț de fân/ pentru foamea frigului/ și a îngerilor”.

■ **Convorbiri literare, nr. 1 (241), ianuarie 2016.**

Din sumar: Virgil Nemoianu, *Distopie sau apocalips?*; Elvira Sorohan, *Mircea Eliade în lumina comunicării epistolare* (I); Gheorghe Grigurcu, „*Odată cu sporirea experiențelor vieții*”; Basarab Nicolescu, *Centenarul nașterii lui Vintilă Horia – exercițiu de admirație*; Cornel Ungureanu, *Istoria literaturii, între jurnale paralele*; Mihai Cimpoi, *Unitatea culturii universale în reprezentarea lui Eminescu*; Mircea A. Diaconu, *Știm noi cine a fost Eminescu?*; Dan Stanca, *Războiul rece* (proză); Livia Iacob, *Grotescul în literatură*; Bogdan Mihai Mandache, *Apologia sau despre arta oratorică*; Marius Vasileanu, *Pr. Arsenie Boca și limitele antropologiei creștine...*

■ **România literară, nr. 8, 26 februarie 2016.** Umberto Eco (1932-2016) este evocat în acest număr de Solomon Marcus – *În căutarea omului*; Nicolae Manolescu – *Întâlnire de gradul trei*; Catrinel Popa – *Poveste fără sfârșit*; Doina Condrea Derer – *Omul fresc*. Mai semnalăm: Nicolae Scurtu – *Incomodul Marin Sorescu*; Sorin Lavric – *Fatalitatea minciunii* (pornind de la lectura cărții *Despre minciună* a Sfântului Augustin), Dan Cristea – *Kavafis și poemele erotice...*

■ **I.D.E.I., nr. 11/2015.** Din cuprinsul revistei Bibliotecii Județene „I.S. Bădescu” Sălaj: Florica Pop,

2015 – *Anul luminii*; Doina Maniura, *După 25 de ani...*; Balogh Gabriela, *Bibliotecarul... invizibil!*; Fazakas Éva, *Evaluarea unei experiențe internaționale*; Sanda Cherecheș, *Din Anii grei ai unei secții*; Pap Erika, *Stop! Stația Cartel!*; Natalia Timuș, *Trecutul – Profetul viitorului...*; Mihaela Turian, *Biserica de lemn de la Mănăstirea Strâmba*; Adina Lăcrimioara Lazar, *Călătorie prin cuvinte...*

(D.H.)

■ Odată cu primul număr din 2016, „Viața Românească” pășește în al o sută zecelea an de la înființare. Și nu oricum, ci prin o revenire la apariția lunară, după ce, ani de zile, din rațiuni meschin-economice, a avut apariții sporadice.

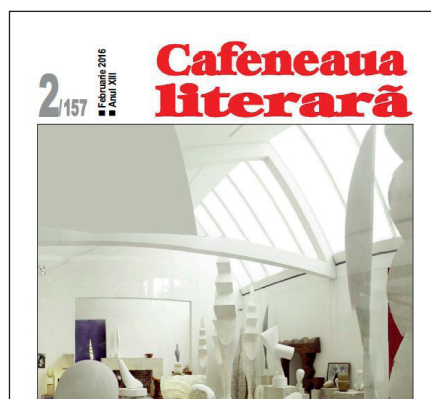

În deschidere stă un „poem invitat” de Marian Drăghici, care e numai o secvență din eterna partidă de șah dintre Eros și Thanatos, urmărită de poet. În editorialul lui Nicolae Preliceanu, după invocarea câtorva distopii negre ale literaturii în general și ale literaturii actuale, generate de conjuncturi geopolitice neliniștitoare, se descifrează îngrijorarea că în literatura română nu se ivesc astfel de cărți profetice. Aniversarea eminesciană din ianuarie cuprinde două opinii, semnate Mircea Bârsilă și Simon-Grazia Dima, despre o carte de amintiri ale unor contemporani ai poetului. Florin Manolescu, recent dispărut, e prezent cu o ultimă contribuție despre scriitorii din exil, iar textul său e însoțit de un ferpar al redactorului-șef, Nicolae Preliceanu. Un grupaj de poeme de Ioan Es. Pop, sub genericul *Păzea, radicalii sunt liberi!*, anunță, credem, o metamorfoză stilistică în scrisul poetului. Numărul mai cuprinde ca-

pitole de eseu, proză, precum și o rubrică de „recuperări”, în cadrul căreia Ion Pop publică studiul dedicat poeziei lui Alexandru Miran, dintr-o viitoare istorie a poeziei. O consistentă fasciculă e consacrată cronicilor literare și nu numai, susținute de prestigioase nume. La rubrica „Meridian”, un poet columbian, Juan Manuel Roca, cu câteva foarte bune poeme, în traducerea Rodicăi Grigore. Urăm revistei „Viața Românească”, în acest an aniversar, apariție îndelungată și cât mai multe numere memorabile!

(V.M.)

■ Apărută constant în condiții grafice și editoriale impecabile, revista *Cafeneaua Literară*, a depășit demult, iată, e al XIII-lea an, arealul publicistic obișnuit prin asumarea conținutului de nivel literar și literal în egală măsură elevat și comprehensibil.

Se întâmplă în existența unei publicații de cultură să urmeze o traiectorie valorică sinuoasă, evidentă în calitatea materialelor, a subiectelor sau a probității semnatărilor, intelectuale și profesionale, ajungându-se mai mult sau mai puțin frecvent la numere „de colecție”. Ei bine, revista piteșteană (doar pentru că apare la Pitești) generează mensual, cu fiecare nouă apariție, satisfacție deplină cititorului care plonjează fără complexe între copertele sale fastuoase. Numărul 2/157 – februarie 2016 este aliniat astfel de către un colectiv redacțional

alcătuit din Virgil Diaconu – director, Marian Barbu – redactor-șef, Nicolae Eremia, Ion Pantilie, Denisa Popescu, Liliana Rus, Florin Stanciu – redactori. În interior, cel mai recent Laureat al Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu” (2015), Poetul, Criticul, Eseistul; Moralistul Gheorghe Grigurcu semnează un buchet de aforisme sub titlul **Nervozitatea umbrei**. Urmează Horia Gârbea cu traducere (și note) din William Shakespeare, **Viața regelui Henric al V-lea**, cu ocazia împlinirii a 400 de ani de la moartea celui mai important dramaturg din toate timpurile. Un eseu cu titlul **Brâncuși – fondatorul sculpturii contemporane** este semnat de Ioan M. Roșca. Alexandru Jurcan traduce din limba franceză **Dialogul dintre Sain-John Perse și criticii și scriitorii suedezi – 10 decembrie 1960**, material transcris inițial de către Dominique Birman de Relles, în 2015. În cadrul rubricii *Profil*, Adrian Dinu Rachieru realizează un elogiu cunoscutului prozator dizident Petru Popescu, iar Raluca Găldău surprinde cu un interviu luat Alexandrei Noica Wilson, fiica reputatului filosof Constantin Noica. Liliana Rus își transcrie cu grație lingvistică *Însemnările de cititor referitor la placheta de poeme Hasychia* a poetului Alexandru Mărchidan. Sub semnătura Lianeii Alecu – traducerea din limba engleză a unui capitol din lucrarea **Desire in Language** a lingvistei Julia Kristeva. Coperta a IV-a este oferită traductoarei Paula Romanescu pentru câteva capodopere din poeziile lui Omar Khayyam. Suplimentul central dezvăluie în cele 12 pagini, sub genericul *Arte poetice*, studiul **Despre dificultate**, datorat lui George Steiner, în traducerea lui Mihai-Athanasie Petrescu, precum și un pseudo-interviu cu poetul, eseistul și prozatorul Horia Bădescu, realizat de Virgil Diaconu.

(V.T.)

Caiete Silvane

Revistă de cultură

ISSN 1454-3028

on-line: ISSN 2247-7365

Adresa redacției: Zalău, Piața 1 Decembrie 1918,
nr. 11, Sălaj, România; Tel./fax 0260/612870;
e-mail: caietesilvane@yahoo.com, office@caietesilvane.ro;
www.caietesilvane.ro; www.culturasalaj.ro

Revistă de cultură editată de Centrul de Cultură și Artă
al Județului Sălaj, sub egida Uniunii Scriitorilor din
România, a Consiliului Județean Sălaj,
a Consiliului Local și Primăriei Municipiului Zalău
Serie nouă, Anul XII, Nr. 3 (134), martie 2016.
Apare până în data de 20 a fiecărei luni. Preț: 5 lei

Redacția:

Daniel Săuca - redactor șef

Viorel Mureșan - redactor șef adjunct

Daniel Hoblea - secretar de redacție

Marin Pop, Carmen Ardelean - redactori;

Viorel Tăutan, Marcel Lucaciu, Imelda Chința - redactori asociați;

Györfi-Deák György, Alice Valeria Micu, Carmen Ciomârnean,

Gheorghe Moga, Simona Ardelean - colaboratori.

Responsabili de număr: **Daniel Săuca, Daniel Hoblea**

Corectură: **Oana-Maria Barariu-Săvuș**

Revista apare în urma unui protocol de colaborare încheiat între: Consiliul Județean Sălaj; Instituția Prefectului Sălaj; Primăria Zalău; Direcția Județeană pentru Cultură Sălaj; Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău; Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Filiala Zalău; Biblioteca Județeană „Ioniță Scipione Bădescu” Sălaj; Inspectoratul Școlar Județean Sălaj; Arhivele Naționale Filiala Sălaj; Cenaclul literar „Silvania” și Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

Responsabilitatea pentru opiniile și calitatea materialelor publicate revine în întregime autorilor.

Nu primim la redacție decât materiale culese în format electronic, cu respectarea normelor ortografice în vigoare.

Revista „Caiete Silvane”
este membră a
Asociației Revistelor,
Publicațiilor și Editurilor (ARPE)

Tiparul realizat la Tipografia Color Print Zalău,
Str. 22 Decembrie 1989, nr. 66, Sălaj, tel./fax 0260-661752

Abonamentele la revistă se pot contracta prin oficiile
poștale, factorii poștali, prin Damco și prin redacție
(telefon 0260-612870).

Prețul unui abonament pe o lună este de 4 lei.
Pentru orice nereguli privind difuzarea vă rugăm
să ne contactați telefonic la redacție.

Sumar

Gellu Dorian, Poem pentru „Caiete Silvane”. Într-o zi
ca aceasta p.1

Viorel Mureșan, Preumblare prin grădina Gutenberg.
Expresii și reflecții pp. 2-3

Imelda Chința, Copilăria – mit și demitizare pp. 4-5
Parodie de **Lucian Peța** p. 4

Alice Valeria Micu, Literatura pe viu cu Aurel Pantea
pp. 6-7

Marcel Lucaciu, Bazarul cu ficțiuni p. 8, p. 11

Viorel Tăutan, Angoase pp. 9-11

Eugen Crihan, Aspecte paremiologice ale inegalității
de gen pp. 12-15

Carmen Ardelean, Poezie la scara 1:1 pp. 16-17

Cornel Jurju, Istorie – memorie – control social
pp. 18-19, p. 21

Gheorghe Moga, Așa vă place lexicologia? pp. 20-21

Szabó Attila, Femeia în arta socialistă p. 22

Kövary László, Sălajul în 1840 (2), traducere de
Györfi-Deák György pp. 27-29

Dănuț Pop, Consiliul județean între anii 1930-1940.
Aspecte privind administrația județului Sălaj în
perioada interbelică (II) pp. 30-34

Marin Pop, Jurnalistul Corneliu Coposu – analist de
politică externă pp. 35-39

Alexandru Jurcan, Carol și lumea irațională p. 39

Simona Ardelean, Kiran Desai – *Hullabaloo in the
Guava Orchard* pp. 40-41

Ioan F. Pop, Texte inutile p. 42

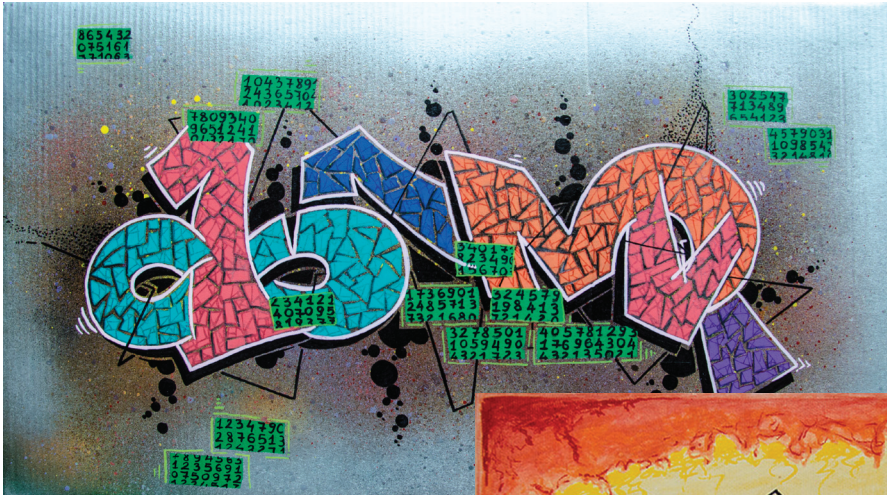
Daniel Mureșan, Cronica discului. Yanni - *Sensuous
Chill* p. 43

Poeme de **Liviu – Ioan Mureșan** p. 44

Simona Ardelean, Filmografiile Simonei. *The Martian*
(2015) p. 45

Daniel Hoblea, Viorel Mureșan, Viorel Tăutan,
Malaxorul de mărțișor pp. 46-47

Paginile 23-26 sunt ilustrate cu reproduceri color
din expoziția „**Femeia în arta socialistă**” (Muzeul
Județean de Istorie și Artă Zalău, 4 noiembrie 2015
– 30 ianuarie 2016), iar copertele II – IV cu lucrări
ale artistei vizuale **Ancuța Mureșan** din expoziția
„**Mathematrix**” (Centrul de Cultură și Artă al
Județului Sălaj, 1 – 25 martie 2016).

Ancuța Mureșan, din expoziția „**Mathematrix**”
(Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, 1 – 25
martie 2016)

www.ancutamuresan.wix.com/artist